

Scrisoarea enciclică „Magnifica Humanitas” a Sfântului Părinte Papa Leon al XIV-lea despre protejarea persoanei umane în timpul inteligenței artificiale

https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/encyclicals/documents/20260515-magnifica-humanitas.html#Underlying_narratives:

1. Umanitatea, creată de Dumnezeu în toată măreția sa, se confruntă astăzi cu o alegere crucială: fie să construiască un nou Turn Babel, fie să construiască orașul în care Dumnezeu și omenirea locuiesc împreună. Fiecare generație moștenește sarcina de a-și modela propria epocă, de a ghida istoria pentru a deveni un loc în care demnitatea fiecărei persoane este protejată, dreptatea este promovată și fraternitatea este posibilă. Totuși, fiecare epocă prezintă și riscul de a crea o lume inumană și mai nedreaptă. Ori de câte ori omenirea este în pericol de a-și păta adevărata identitate, noi, creștinii, ne ridicăm ochii către Dumnezeu Întrupat, știind că „numai în misterul Cuvântului Întrupat devine cu adevărat clar misterul umanității”. [1] În Isus Hristos, această umanitate în măreția sa devine Calea, Adevărul și Viața, deschizând calea pentru ca fiecare dintre noi să crească spre plenitudine.

2. Întemeiați pe Hristos, piatra vie, experimentăm acțiunea puternică și misterioasă a Duhului Sfânt și credem că fiecare efort uman autentic de a coopera cu El spre bine va fi binecuvântat de Tatăl nostru ceresc, în care ne punem nădejdea. Din acest motiv, putem contribui cu sârguință la fiecare inițiativă care construiește o lume mai dreaptă și putem

chema și alții să colaboreze la promovarea dezvoltării integrale a fiecărei ființe umane. Dorim să intrăm în dialog cu toți bărbații și femeile timpului nostru, cu care împărtășim evenimentele, întrebările și aspirațiile umanității. [2] Împreună cu ei, căutăm să identificăm noi căi pentru binele comun și pentru promovarea unei vieți demne pentru toți. Într-adevăr, deschiderea către dialog este parte integrantă a vocației Bisericii, deoarece, constituită în Hristos ca „sacrament... al comuniunii cu Dumnezeu și al unității întregului neam uman”, [3] ea recunoaște istoria ca locul în care Evanghelia provoacă și orientează experiența umană.

3. În acest spirit, Papa Leon al XIII-lea a publicat enciclica sa *Rerum Novarum* în 1891, a cărei aniversare o sărbătorim cu profundă recunoștință anul acesta. Cu acel document, iubitul meu predecesor a dat impuls reflecției asupra societății, economiei și politicii, care este cunoscută acum sub numele de „Doctrina socială a Bisericii”. Când unii au obiectat că Biserica nu ar trebui să irosească energie pe probleme lumești, ci să se concentreze pe comunicarea mesajului vieții veșnice, Leon al XIII-lea a răspuns cu realism și înțelepciune, spunând că proclamarea Evangheliei nu poate trece cu vederea viața concretă a oamenilor. [4] Au trecut multe decenii de atunci, iar Magisteriul, păstorii, teologii și credincioșii au continuat să reflecteze asupra problemelor sociale în lumina Evangheliei. Astăzi, Doctrina Socială a Bisericii este o moștenire de înțelepciune, unde găsim principii de gândire, criterii de discernământ și judecată și îndrumări concrete de acțiune. Întemeiată pe Sfânta Scriptură și Tradiție și în colaborare cu științele, ne ajută să interpretăm clar provocările prezentului și să identificăm modalități adecvate de a trăi o mărturie creștină clară, cu

bucurie și în slujba lumii. Nu este un set inert de concepte, ci un corpus viu de adevăr care păzește și interpretează vocația umanității la o viață deplină și dreaptă. Prin urmare, doresc să adaug propria mea voce la această tradiție vie, invocând ajutorul Duhului înțelepciunii, care a locuit în lume de la începutul ei (cf. Prov 8,22-31).

Res novae ale timpului nostru

4. În timp ce Leon al XIII-lea vorbea în vremea sa despre „lucruri noi” (rerum novarum), astăzi nu ne putem limita doar la a repeta învățăturile sale perspicace. În schimb, trebuie să-i cerem lui Dumnezeu înțelepciunea de a interpreta marile tendințe ale timpului nostru, în special progresele tehnologice. În ultimii ani, a devenit din ce în ce mai evident cât de rapid și profund transformă digitalizarea, inteligența artificială (IA) și robotica lumea noastră. Tehnologia nu ar trebui considerată, în sine, o forță antagonistă umanității. Dimpotrivă, ea a făcut parte din istoria noastră încă de la începuturi, ca „o realitate profund umană, legată de autonomia și libertatea omului”. [5] De-a lungul secolelor, dezvoltarea tehnologică a îmbunătățit semnificativ condițiile de viață ale umanității. În același timp, fiecare fază a progresului a dezvăluit și ambiguitatea instrumentelor care pot provoca rău atunci când nu sunt orientate spre bine. Astăzi, însă, ne aflăm în fața unei situații noi. Puterea și prevalența tehnologiilor emergente sunt împletite în țesătura vieții de zi cu zi, modelând procesele decizionale și afectând profund imaginația colectivă: „Niciodată omenirea nu a avut o asemenea putere asupra ei înșiși”. [6] Noile tehnologii deschid un orizont care se extinde în direcții imaginabile, dar încă nu pe deplin

previzibile. Acest lucru complică evaluarea impactului lor potențial și a efectelor pe termen lung pe care le pot avea atât asupra demnității indivizilor, cât și asupra binelui comun.

5. Acum ne revine nouă sarcina de a înfrunta provocările timpului nostru cu claritate a gândirii și responsabilitate. Este necesar să stabilim instrumente de reglementare adecvate, capabile să susțină dreptatea și să limiteze efectele distorsionante ale puterii tehnologice. Cu toate acestea, problema nu se limitează la reglementare. Așa cum a avertizat Papa Francisc, trebuie să ne întrebăm în mod realist cine deține astăzi această putere și cum o utilizează: „Trebuie, de asemenea, să recunoaștem că energia nucleară, biotehnologia, tehnologia informației, cunoașterea propriului ADN și multe alte abilități pe care le-am dobândit... le-au oferit celor care dețin cunoștințele și, în special, resursele economice pentru a le utiliza, o dominație impresionantă asupra întregii umanități și a întregii lumi.” [7] În trecut, în mare măsură, statul avea sarcina de a ghida și direcționa inovația. Astăzi, însă, principalii motori ai dezvoltării sunt părți private, adesea transnaționale, care sunt înzestrate cu resurse și capacitate de intervenție care le depășesc pe cele ale multor guverne. Puterea tehnologică capătă astfel un aspect fără precedent, predominant „privat”, ceea ce face și mai dificilă discernerea, guvernarea și direcționarea acestei puteri către binele comun.

6. Din acest motiv, este necesar să începem un proces de discernământ comun pentru identificarea rădăcinilor spirituale și culturale ale transformărilor în curs. Dacă ne concentrăm doar asupra contingentelor,

riscăm să lăsăm succesiunea urgențelor să dicteze direcția drumului nostru. Trăim o fază rapidă de tranziție, o „schimbare de eră”, în care - în timp ce unii se luptă pentru viitorul noilor tehnologii, iar alții se dedică reflecției asupra acestei chestiuni - majoritatea oamenilor privesc și așteaptă, observând de la distanță și sperând doar la ce e mai bine. Tocmai din acest motiv, întrebări cruciale se impun conștiinței noastre și nu mai pot fi evitate: Încotro ne îndreptăm? Spre ce scop dorim să ne orientăm? Ce direcție ar trebui să alegem ca popor și ca comunitate umană?

Două imagini biblice

7. Pentru a răspunde la aceste întrebări și a discerne cum să navigăm responsabil în era IA, aș dori să amintesc de două scene din Biblie: construcția Turnului Babel (cf. Gen 11,1-9) și reconstrucția zidurilor Ierusalimului (cf. Neemia 2-6). Povestea lui Babel apare în Cartea Genezei, la originile umanității, imediat după genealogiile fiilor lui Noe. După ce s-au stabilit într-o câmpie din țara Șinear, oamenii au decis să construiască o cetate și un turn „cu vârful spre cer” (Gen 11,4). Temându-se să nu fie împrăștiați pe pământ, au căutat să-și garanteze stabilitatea și puterea și, mai ales, să-și „facă un nume”. A fost o realizare impresionantă: o singură limbă, o singură tehnologie, o singură direcție. Proiectul ascundea însă un pericol profund. Era un proiect conceput fără referire la Dumnezeu, susținut de o uniformitate care elimina diversitatea și care alegea omogenizarea în locul comuniunii. Când o cetate este construită pe mândrie și pe pretenția de autosuficiență, comunicarea se întrerupe, limbile se confundă și

oamenii nu se mai înțeleg. Rezultatul nu este unitatea, ci dispersarea. Babel dezvăluie astfel limitele oricărui efort care, oricât de grandios ar fi, izvorăște din autoafirmare, sacrifică demnitatea umană pentru eficiență și aspiră să ajungă la rai fără binecuvântarea lui Dumnezeu.

8. Cartea lui Neemia, la rândul ei, începe într-un moment de mare vulnerabilitate din istoria anticului Israel. După exilul babilonian, o parte din popor s-a întors la Ierusalim, dar orașul era încă în ruine, zidurile se prăbușiseră și porțile arseseră (cf. Neemia 1-2). Neemia, un evreu în slujba regelui persan Artaxerxe, a primit vești despre starea dezastruoasă a orașului său ancestral. Înainte de a acționa, a postit, s-a rugat și a mijlocit pentru popor. Apoi i-a cerut regelui permisiunea de a se întoarce la Ierusalim și, la sosire, a examinat în tăcere zonele distruse. Nu a impus soluții de sus. A convocat familiile, le-a atribuit fiecareia o secțiune din zid pentru a o reconstrui, le-a ascultat preocupările, le-a coordonat eforturile și a abordat orice opoziție. Narațiunea arată cum orașul renaște, nu prin inițiativa unui singur om, ci prin responsabilitatea comună a tuturor: bărbați, femei, preoți, artizani, capi de familie și tineri, cu toții joacă un rol. Este o întreprindere cu Dumnezeu în centru, care reconstruiește relațiile înainte de a reconstrui cu pietre. Astfel, Ierusalimul antic redescoperă un limbaj comun – nu unul al uniformității, ci unul al comuniunii, și anume armonia care apare atunci când toate persoanele își asumă propriul rol și recunosc că puterea lor vine de la Domnul.

9. În lumina acestor două imagini, Duhul Sfânt ne interpelează astăzi cu privire la relația noastră cu tehnologia și cu revoluția digitală în curs.

Descoperirile științifice sunt talente încredințate umanității pentru ca ele să aducă roade (cf. Mt 25,14-30). Tehnologia are puterea de a vindeca, conecta, educa și proteja casa noastră comună; dar poate și să divizeze, să excludă și să genereze noi forme de nedreptate. În abstract, tehnologia în sine nu este o soluție la problemele umanității, așa cum nu este în mod inerent rea. În practică, însă, tehnologia nu este niciodată neutră, pentru că preia caracteristicile celor care o concep, o finanțează, o reglementează și o utilizează. Prin urmare, alegerea primară nu este între un „da” sau un „nu” tehnologiei, ci mai degrabă între construirea Babelului sau reconstruirea Ierusalimului; între o putere care pretinde că domină cerurile și un popor care lucrează împreună în prezența lui Dumnezeu pentru a reconstrui zidurile coexistenței fraterne.

10. Trebuie, așadar, să evităm „sindromul Babel”, adică idolatria profitului care sacrifică pe cei slabi, o uniformitate care neutralizează diferențele și pretenția că o singură limbă – chiar și una digitală – poate traduce totul, inclusiv misterul persoanei, în date și performanță. Riscul dezumanizării – de a construi un viitor care îl exclude pe Dumnezeu și îl reduce pe celălalt la un mijloc – este o ispită veche și mereu nouă care astăzi ia o înfățișare tehnică. În schimb, să alegem „calea lui Neemia”, care subliniază importanța de a lucra împreună pentru a face din Cetatea lui Dumnezeu un loc sigur pentru exilații care se întorc. A reconstrui astăzi înseamnă a recunoaște că, tocmai din pluralitatea vocilor și viziunilor care, chiar dacă uneori ne amintesc de confuzia cauzată de diversitatea limbilor vorbite, apare o posibilitate luminoasă. Într-adevăr, aceasta este posibilitatea de a construi împreună, de a transforma diversitatea într-o resursă și de a face din ascultare și dialog

terenul comun pe care să cultivăm dreptatea și fraternitatea. În cadrul acestei sarcini comune, creștinii își descoperă rolul unic de a ghida acțiunile către Dumnezeu, astfel încât, în lumina sa, pluralismul să nu se disipeze în dezordine, ci, dimpotrivă, prin practica sinodalității, să devină spațiul în care omenirea își redescoperă temeliiile solide și scopul său final. În Cartea Apocalipsei, Ioan vede Noul Ierusalim „coborându-se din cer de la Dumnezeu” (Apocalipsa 21,2) ca un dar pentru întreaga omenire. Și această viziune a harului este o invitație pentru noi, creștinii, de a lucra împreună pentru a promova o viață pașnică, dreaptă și demnă în comunitate în „cetățile” de astăzi.

Construirea pentru binele comun

11. A construi un oraș întemeiat pe binele comun implică, în primul rând, construirea pe o relație solidă cu Dumnezeu. Înseamnă să recunoaștem că adevărul iubirii sale ne cheamă la viață „în toată plinătatea ei” (In 10,10) și la comuniune cu El. Asemenea Sfântului Augustin, și noi putem spune: „Ne-ai făcut pentru Tine, Doamne, și inima noastră este neliniștită până când se odihnește în Tine” [8]. Într-adevăr, Dumnezeu a înscris în inimile noastre o dorință de fericire care îmbrățișează toate dimensiunile vieții. Biserica, în dialog cu bărbații și femeile timpului nostru, recunoaște nevoia urgentă de a păzi și de a îndruma această aspirație spre adevărul său cel mai profund.

12. În al doilea rând, a construi pentru binele comun înseamnă a accepta limitele și slăbiciunile umanității fără a le considera o eroare care trebuie corectată. Astăzi, dorința umană de plenitudine a vieții riscă să fie indusă în eroare de obiective înșelătoare, cum ar fi

perspectiva unei tehnologii care promite să ne elibereze de orice slăbiciune și modele de bunăstare care lasă în urmă populații întregi. Prea des, ne punem speranța în „îmbunătățiri” nelimitate, în forme de progres care exacerbează inegalitățile și în soluții imediate incapabile să vindece rănilor oamenilor. Drept urmare, în timp ce unii urmăresc iluzia unei autoafirmări nelimitate, mulți sunt privați de necesitățile de bază. Biserica ne amintește, cu o voce fermă, dar umilă, că adevărata împlinire nu se obține prin eliminarea slăbiciunii, ci printr-o creștere armonioasă. Ea se găsește acolo unde libertatea și responsabilitatea sunt împletite cu grija reciprocă și cu adevărata solidaritate și unde progresul este măsurat prin demnitatea fiecărei persoane și prin binele tuturor popoarelor.

13. În al treilea rând, construirea unei lumi în care fiecare poate prospera necesită responsabilitate și curaj comun. Nimeni nu poate purta de unul singur greutatea provocărilor cu care se confruntă lumea, așa cum nimeni nu este atât de slab încât să nu-și poată face partea, căci „puterea se desăvârșește în slăbiciune” (2 Corinteni 12,9). Tuturor li se dă propria parte a zidului: oamenilor de știință și cercetătorilor, antreprenorilor și lucrătorilor, educatorilor și legislatorilor, societății civile, mișcărilor populare și comunităților de credință. Aceasta este logica subsidiarității, care valorizează cooperarea dintre generații, popoare, discipline și culturi ca fiind cea mai bună modalitate de a promova stabilitatea, prosperitatea și pacea. Nu ar trebui să ne lăsăm intimidați de tensiuni sau diferențe, deoarece acestea pot deveni forțe creative atunci când sunt ghidate de responsabilitatea comună.

14. În cele din urmă, construirea pentru binele comun necesită un limbaj evanghelic. Trebuie să evităm cuvintele umilitoare sau antagonice, optând mai degrabă pentru o claritate care aruncă lumină și o franchețe care deschide noi posibilități. Nu putem tolera entuziasmele naive, nici alimenta temeri nefondate. În schimb, să stabilim standarde de discernământ - demnitatea persoanei umane, destinația universală a bunurilor, opțiunea preferențială pentru săraci, grija pentru casa noastră comună și pacea - și să traducem aceste standarde în practici precum planificarea responsabilă, evaluarea impactului uman și social, incluziunea celor mai vulnerabili, promovarea alfabetizării digitale și orientarea cercetării și a industriei spre dreptate și pace.

A rămâne umani

15. În recentul An Jubiliar Ordinar 2025, am mers ca pelerini ai speranței și am fost binecuvântați cu multe haruri. Întăriți de aceste daruri, putem merge mai departe cu încredere pentru a înfrunta sarcinile dificile și provocările exigente care ne așteaptă. În era inteligenței artificiale, când demnitatea umană este amenințată de noi forme de dezumanizare, avem datoria presantă de a rămâne profund umani. Trebuie să păzim cu iubire măreția umanității dăruite nouă și revelate în plenitudinea sa în Cristos, a cărei splendoare nicio mașină nu o poate înlocui vreodată. Adevăratul progres izvorăște întotdeauna dintr-o inimă deschisă către ceilalți, o inteligență dispusă să asculte și o voință care caută ceea ce unește mai degrabă decât ceea ce desparte.

16. Adresez acest apel sincer tuturor credincioșilor catolici, tuturor creștinilor și tuturor bărbaților și femeilor de bunăvoință. Să nu ne fie teamă să ne murdărim mâinile pe „șantierul” timpului nostru. Asemenea lui Neemia, să ne rugăm, să planificăm cu înțelepciune și să lucrăm cu perseverență, plasându-L pe Dumnezeu în prim-planul acțiunilor noastre și persoana umană în centrul alegerilor noastre. Astfel, „pietrele lepădate” – săracii, bolnavii, migranții și cei mai mici dintre noi – vor deveni piatra de temelie, iar pe pământ va apărea o casă comună solidă și primitoare, unde iubirea și credincioșia se vor întâlni în sfârșit, iar dreptatea și pacea se vor îmbrățișa (cf. Ps. 85,10). Aceasta este binecuvântarea pe care o implorăm de la Dumnezeu; iar sarcina care ne stă în față este aceea de a fi constructori de comuniune, mai degrabă decât arhitecți ai Babelului. Trebuie să fim slujitori ai Împărăției viitoare, în loc să fim stăpâni ai unor turnuri destinate ruinei. Cu inimă de păstor și de tată, le cer tuturor să abandoneze construcția unui alt Turn Babel și să își unească forțele în construirea binelui comun, pentru ca omenirea să nu-și piardă niciodată frumusețea, iar lumea să ajungă din nou să recunoască inima umană ca locul în care Dumnezeu dorește să locuiască.

CAPITOLUL UNU

O ABORDARE DINAMICĂ FIDELĂ EVANGHELIEI

17. În acest prim capitol, intenționez să prezint sintetic modul în care Doctrina Socială a Bisericii s-a conturat în recentul Magisteriu Papal și în Conciliul Vatican II, pentru a demonstra caracterul său dinamic. Într-adevăr, în fiecare epocă, res novae cer ca această învățătură să abordeze problemele istorice în lumina Adevărului revelat. În acest sens, nici inteligența artificială nu ar trebui considerată doar ca o temă suplimentară de studiat sau o criză de gestionat, ci mai degrabă ca o dezvoltare care pune la încercare categoriile Doctrinei Sociale din interior, îndemnând la dezvoltarea lor ulterioară în fidelitate față de Evanghelie.

18. Această prezentare generală, însă, nu ar fi foarte ușor de înțeles dacă, înainte de a reflecta asupra contribuției fiecărui papă și a documentelor lor cele mai relevante, nu am clarifica mai întâi câteva principii fundamentale privind modul în care Biserica există în istorie și se raportează la lume. Dacă nu am face acest lucru, Doctrina Socială ar risca să fie percepută ca o interferență nejustificată în problemele „lumești” sau ca un cod etic extern impus de sus. În realitate, ea izvorăște dintr-o Biserică care merge alături de umanitate, recunoscând autonomia realităților pământești și distincția dintre comunitățile ecleziale și cele politice. Într-adevăr, tocmai din acest motiv, ea se străduiește să slujească binelui comun.

O Biserică în călătorie prin istoria umană

19. Biserica este prezentă în lume ca semn de unitate pentru întreaga familie umană. Ea recunoaște întrebările și provocările de astăzi ca fiind cadrul actual în care să-și îndeplinească vocația particulară de ascultare, dialog și slujire și de a fi receptivă la tot ceea ce privește viața bărbaților și femeilor contemporani. Această implicare în viața oamenilor ajută Biserica să înțeleagă tot mai clar că misiunea sa are o anvergură istorică și implică o responsabilitate pentru modul în care se construiesc relațiile sociale. Din acest motiv, ea nu se poate considera străină forțelor care modelează societatea. Dimpotrivă, Biserica participă activ la procesele prin care societatea crește și se organizează și își oferă propria contribuție la crearea unei societăți mai drepte și fraterne. Papa Francisc a subliniat această dimensiune istorică a misiunii Bisericii: „Nimeni nu poate cere ca religia să fie retrogradată în sanctuarul vieții personale, fără influență asupra vieții societale și naționale, fără preocupare pentru soliditatea instituțiilor civile, fără dreptul de a-și exprima opinia asupra evenimentelor care afectează societatea.” [9]

20. Vocația și datoria Bisericii de a însoți omenirea în specificul istoriei o conduc la recunoașterea faptului că realitățile pământești posedă un caracter și o ordine proprii. Conciliul Vatican II a exprimat acest principiu cu o precizie deosebită în Constituția pastorală *Gaudium et Spes*, a cărei a șaizecea aniversare am comemorat-o și am celebrat-o cu recunoștință la 7 decembrie 2025: „Dacă prin autonomia lucrurilor pământești se înțelege că lucrurile create și societățile însele se bucură de legi și valori proprii... atunci exigența autonomiei este perfect justificată.” [10] Această afirmație arată că creația poartă amprenta unei bunătăți originare pe care perspectiva noastră umană trebuie să o păstreze, să o cultive și să o ducă la împlinire. În acest sens, Biserica se oferă într-un mod care ajută la interpretarea realității în toată profunzimea ei. Ea

susține cu umilă fermitate alegerile care promovează demnitatea fiecărei persoane, coeziunea comunităților și binele tuturor. Biserica stă astfel alături de lume fără a o copleși, pentru ca promisiunea dreptății și a păcii pe care Duhul Sfânt continuă să o susțină în inima umanității să se poată împlini în fiecare demers uman.

21. Recunoscând că Dumnezeu susține libertatea bărbatului și a femeii în desfășurarea istoriei, Conciliul Vatican II a afirmat distincția dintre comunitatea eclezială și comunitatea politică, subliniind că fiecare trebuie să funcționeze cu deplină autonomie. Prezența Bisericii în lume se exprimă și prin relația sa cu societatea civilă și instituțiile publice. Interacționând cu aceste entități, Biserica recunoaște valoarea realităților sociale și politice și onorează responsabilitățile lor specifice, susținând tot ceea ce favorizează bunăstarea indivizilor și întărește structura societății. Biserica nu pretinde că își asumă funcțiile care aparțin Statului. Dimpotrivă, ea îi stimează pe cei care slujesc binele comun și recunoaște cu fermitate responsabilitatea pe care instituțiile civile o au în cadrul societății. În același timp, misiunea încredințată Bisericii o îndeamnă să se confrunte cu suferința reală a bărbaților și femeilor din timpul nostru. Această apropiere nu provine dintr-o intenție de a înlocui instituțiile civile, cu atât mai puțin dintr-o critică implicită a activității lor. Mai degrabă, ea provine din caritatea evanghelică, care îndeamnă Biserica să se apropie de rănilor umanității ori de câte ori acestea ies la iveală cu o severitate mai mare. Când Biserica intervine, o face urmând exemplul Bunului Samaritean, cu discreție și apropiere, conștientă că ceea ce izvorăște din necesitatea

urgentă nu poate deveni normă, nici nu poate înlocui responsabilitățile instituționale proprii comunității civile.

22. Pornind de la această dublă recunoaștere – autonomia realităților pământești și distincția dintre sferile de competență ecleziastică și politică – se poate înțelege mai clar direcția pe care Conciliul Vatican II a stabilit-o pentru Biserică în relația sa cu lumea. *Gaudium et Spes* ne amintește că „este datoria întregului Popor al lui Dumnezeu, în special a păstorilor și teologilor săi, să asculte și să distingă multiplele voci ale timpurilor noastre și să le interpreteze în lumina cuvântului lui Dumnezeu, pentru ca Adevărul revelat să fie pătruns mai profund, mai bine înțeles și mai potrivit prezentat”. [11] Ascultarea „multor voci” nu este un simplu exercițiu sociologic, ci necesită discernământ spiritual. Călăuzit de Duhul Sfânt, Poporul lui Dumnezeu ajunge să recunoască în transformările culturale și sociale atât semnele prezenței lui Cristos, care vine și călăuzește istoria spre împlinirea sa, cât și acele aberații care îi întunecă chipul. În acest fel, nucleul esențial al Adevărului revelat nu este alterat, ci explicit și adoptat ca standard viu pentru a ghida alegeri concrete, a inspira căi de convertire personală și comunitară, a promova reforme structurale și a susține noi forme de mărturie evanghelică în viața publică. Istoria este astfel înțeleasă ca unul dintre locurile în care Biserica se lasă învățată de Duhul Sfânt despre puterea umanizatoare a Evangheliei; și învață să-și dezvolte propria învățătură în slujba demnității fiecărei persoane și a binelui tuturor popoarelor.

Înțelepciunea cuvântului lui Dumnezeu în dialog cu științele umane

23. Biserica îi consideră pe toți cei care caută cu sinceritate „adevărul, binele și frumusețea” ca tovarăși de drum și îi consideră „aliați prețioși” [12] în apărarea demnității fiecărei persoane și în îngrijirea creației. Adoptând abordarea pastorală a Conciliului Vatican II, care ne invită să ascultăm, să discernem și să interpretăm semnele timpurilor și luminată de înțelepciunea cuvântului, Biserica nu se teme să întâlnească cunoașterea umană. Într-adevăr, cuvântul lui Dumnezeu oferă standarde de încredere pentru a stabili căi de dreptate și a deschide căi de reconciliere și pace între popoare. Când vine vorba de aplicarea acestor standarde la situațiile complexe ale timpului nostru, contribuțiile filosofiei și ale științelor umane și sociale sunt esențiale. Aceste discipline ne ajută să înțelegem și să analizăm mai profund dinamica culturale, economice și politice. Sfântul Ioan Paul al II-lea a reamintit că Biserica primește contribuțiile științelor sociale pentru „a extrage din ele perspective concrete care o ajută să-și îndeplinească magistrala”. [13] Un dialog cu astfel de cunoștințe nu diminuează puterea Evangheliei. Dimpotrivă, face posibilă identificarea cu mai multă claritate a ceea ce alimentează cu adevărat viața indivizilor și a comunităților. Urmând această perspectivă, Papa Francisc a subliniat că, atunci când se ocupă de multe întrebări specifice, Biserica nu pretinde că oferă „o opinie definitivă” [14], ci recunoaște importanța ascultării cercetării științifice și a încurajării unei dezbateri serioase și sincere între experți, primind în același timp o diversitate de opinii.

24. Hrănită de acest dialog rodnic dintre Evanghelie și cunoașterea umană, Biserica și-a dezvoltat progresiv Doctrina Socială, cultivând în

istorie un patrimoniu înțelept, marcat de o coerență teologică și antropologică, înrădăcinat în înțelegerea creștină a persoanei. Tocmai pentru că acest patrimoniu izvorăște din credință și dintr-o viziune corespunzătoare asupra realității, el nu se echivalează cu un repertoriu de soluții tehnice sau cu un model economic sau politic care să fie opus altora. Dimpotrivă, aparține unei ordini diferite [15], și anume cea a principiilor care ghidează interpretarea evenimentelor și susțin o înțelegere evanghelică a proceselor istorice și a alegerilor pe care acestea le implică. Aici rezidă funcția proprie a Doctrinei Sociale, care nu pretinde să înlocuiască responsabilitățile politicii sau ale instituțiilor, ci se oferă ca fundament pentru discernământul colectiv, ajutând la recunoașterea și promovarea a tot ceea ce servește demnității persoanelor, vitalității comunităților și binelui comun.

Doctrina Socială ca discernământ comun

25. Înțelegerea faptului că adevărul este un dar de împărtășit, nu un bun de monopolizat, eliberează Biserica de ispita de a căuta forme de prezență bazate pe putere. Pentru a redescoperi abordarea evanghelică a unei proclamări blânde a adevărului, care nu este impusă, Sfântul Ioan Paul al II-lea ne-a invitat să examinăm cu onestitate vremurile în care s-a acceptat „intoleranța și chiar utilizarea violenței în slujba adevărului”. [16] În aceeași ordine de idei, și eu am reafirmat că Biserica „nu pretinde că deține monopolul asupra adevărului” [17], pentru că

adevărul nu este un teritoriu de apărut, ci un bun de împărtășit. La rândul său, Papa Francisc a exprimat aceeași perspectivă în expresia sa impresionantă: „timpul este mai mare decât spațiul”. [18] Ceea ce contează cel mai mult nu este ocuparea pozițiilor de putere sau apărarea bastioanelor culturale, ci inițierea unor procese bune și maturizarea lor. În acest fel, adevărul Evangheliei nu este impus de sus, ci crește în timp în împletirea concretă a vieților, comunităților și culturilor. Acesta nu este un adevăr care se teme de diversitate, ci o primește și o călăuzește. Nu elimină conflictele, ci le transformă, reunind ceea ce istoria tinde să împrăștie. Acest concept poate fi ilustrat și prin imaginea unui poliedru cu multiple fațete [19], în care unicul adevăr al Evangheliei este reflectat din diferite unghiuri.

26. Această atitudine de deschidere față de adevăr, care este în același timp una și diversă, exprimă profund catolicitatea Bisericii, căci ea îmbrățișează întreaga familie umană, dar este și cufundată în situațiile concrete ale popoarelor și culturilor. Conciliul Vatican II ne amintește că, în virtutea acestei catoliciități, „fiecare parte contribuie cu propriile sale daruri altor părți și întregii Biserici”. [20] În acest fel, Biserica crește ca întreg și ca comunități individuale datorită unui schimb reciproc și eforturilor comune spre o comuniune tot mai deplină. Rezultă, așadar, că Poporul lui Dumnezeu nu este doar adunat din multe popoare, ci este și împletit prin diferite funcții, vocații, culturi și tradiții, fiecare fiind chemat să se sprijine și să se îmbogățească reciproc. Din această perspectivă, Sfântul Paul al VI-lea a recunoscut că, având în vedere marea varietate a situațiilor istorice, este nerealist să credem că Doctrina Socială a Bisericii poate propune un răspuns unic, valabil în toate contextele. [21] Din acest motiv, a invitat fiecare comunitate

creștină să interpreteze cu claritate și responsabilitate realitatea din propria țară. Tensiunea rodnică dintre universalitatea misiunii Bisericii și rădăcinile sale locale este un aspect intrinsec al vieții sale, deoarece ea cuprinde întreaga lume, abordând în același timp problemele specifice fiecărui context ca fiind cadrul real în care Evanghelia prinde contur.

27. În lumina celor spuse până acum, Doctrina Socială a Bisericii poate fi privită într-un mod mai autentic. Nu este un manual de principii și norme de aplicat, ci un proces de discernământ comun. Se naște din întâlnirea dintre adevărul etern al Evangheliei și întrebările istoriei. Se lasă provocată de semnele timpurilor și se hrănește din contribuțiile științei, culturii și experienței umane. De aceea, atunci când demnitatea fraților și surorilor noastre este încălcată, când politica nu reușește să abordeze tragediile umanității, când economia se întoarce împotriva persoanei sau știința depășește limitele competenței sale [22], Biserica - împreună cu alte confesiuni creștine și credincioși ai altor religii - trebuie să-și facă vocea auzită, nu pentru a domina, ci pentru a promova comuniunea. Înțeleasă în acest fel, Doctrina Socială devine o teologie a comuniunii în istorie, o istorie în care Cuvântul întrupat continuă să fie prezent prin dialog, memorie și profeție.

Dezvoltarea Doctrinei Sociale de la Leon al XIII-lea până în prezent

28. După ce am subliniat modul în care Biserica este prezentă în istorie și se angajează în dialog cu lumea, aș dori acum să analizez dezvoltarea Doctrinei Sociale în Magisteriu, care a răspuns la marile transformări

sociale din secolul al XIX-lea până în prezent. Firește, nu pot face dreptate întregii bogății a acestei învățături, ale cărei principii fundamentale sunt prezentate în Compendiul Doctrinei Sociale a Bisericii și au fost examinate mai departe de învățătura magisterială recentă. Nici nu pot explora sistematic tot ceea ce a fost dezvoltat în Enciclicele venerabililor mei predecesori, în special în *Laudato Si'* și *Fratelli Tutti*. Cu toate acestea, voi sublinia câteva puncte esențiale pentru a arăta cum textul de față se află în continuitate cu această tradiție. Aș dori, de asemenea, să subliniez cum, în cadrul acestei tradiții, nucleul neschimbat al adevărilor revelate despre persoana umană și societate este constant împletit cu o capacitate reînnoită de a asculta situațiile istorice și de a răspunde la problemele contemporane. Voi trece acum în revistă câteva dintre etapele semnificative ale acestei evoluții, începând cu perioada inaugurată de enciclica *Rerum Novarum*.

Primele etape ale Doctrinei Sociale a Bisericii

29. Ceea ce numim astăzi „Doctrina Socială a Bisericii” nu este un produs spontan al epocii moderne. Dimpotrivă, este rodul primirii și structurării unei lungi tradiții de reflecție eclezială asupra vieții în societate, înrădăcinată în Sfânta Scriptură, în Părinții Bisericii și în evoluțiile teologice și juridice ale Evului Mediu și ale epocii moderne. Deși expresia „Doctrina Socială a Bisericii” a fost inventată de Pius al XII-lea în 1950 [23], conținutul său a început să se contureze ca un corpus organic de învățătură socială odată cu Enciclica *Rerum Novarum* a lui Leon al XIII-lea. Confruntat cu „lucrurile noi” ale timpului său - conflictul dintre capital și muncă, problema forței de muncă și transformările economice și sociale - Leon al XIII-lea nu s-a limitat doar la

recunoașterea tulburărilor, ci a văzut aceste situații ca un domeniu pentru misiunea pastorală a Bisericii. Le-a expus unui discernământ riguros, luminând cauzele lor și posibilele soluții în lumina Evangheliei și a unei viziuni integrale a persoanei umane create după chipul lui Dumnezeu. Sfântul Ioan Paul al II-lea considera această abordare o „paradigmă durabilă” [24] a Doctrinei Sociale: o practică exemplară prin care Biserica, confruntată cu schimbări istorice, își exercită dreptul și datoria de a examina realitățile sociale, de a se pronunța asupra lor și de a indica căi pentru găsirea unor soluții juste. În acest fel, conținutul peren al credinței și al înțelepciunii ecleziale străvechi își găsesc expresia într-o doctrină vie, care rămâne fidelă Evangheliei, crescând în același timp ca răspuns la „lucrurile noi” ale fiecărei epoci.

30. Enciclica *Rerum Novarum* a lui Leon al XIII-lea constituie o piatră de hotar în dezvoltarea învățăturii sociale a Bisericii. Documentul plasează demnitatea muncii și a lucrătorilor în prim-planul reflecției sale; afirmă dreptul la un salariu echitabil pentru sine și familia sa; recunoaște că persoanele au o valoare fundamentală care are prioritate față de capital și profit; apără proprietatea privată, împreună cu rolul său societal indispensabil; stimează asociațiile muncitorilor; și propune forme de cooperare între diferitele componente ale societății ca alternativă la mentalitatea luptei de clasă. Nu este surprinzător, așadar, că Pius al XI-lea a definit-o drept „Magna Carta” [25] a acțiunii sociale creștine. În *Rerum Novarum*, înțelepciunea străveche a Bisericii cu privire la persoana umană și la viața în societate a căpătat o nouă formă, capabilă să răspundă erei industriale și să ofere primul cadru sistematic major

pentru Doctrina Socială, care avea să fie dezvoltată în continuare în deceniile următoare. Deși multe dintre condițiile istorice descrise de Leon al XIII-lea s-au schimbat, cel puțin două perspective rămân extrem de relevante astăzi: primatul muncii umane asupra oricărei mentalități concentrate exclusiv pe finanțe sau productivitate - cu atenția consecventă asupra persoanelor și familiilor cele mai susceptibile la exploatare - și legătura inseparabilă dintre proclamarea Evangheliei și urmărirea unei ordini sociale mai juste. Prin urmare, Rerum Novarum continuă să ne amintească că nu există evanghelizare autentică care să nu afecteze și structurile societății umane.

31. Enciclica Quadragesima Anno a lui Pius al XI-lea a fost publicată în 1931, la cea de-a patruzecoa aniversare a Rerum Novarum, în punctul culminant al unei crize economice globale majore, marcând un pas suplimentar în doctrina socială a Bisericii. În loc să se limiteze la abordarea „chestiunii forței de muncă”, ea și-a lărgit atenția pentru a cuprinde structura generală a ordinii economice și politice. Enciclica denunță concentrarea puterii economice în mâinile câtorva; critică atât concurența nelimitată, cât și proiectele colectiviste care subminează libertatea și responsabilitatea individului; afirmă cu tărie dreptul lucrătorilor la asociere; și reiterează cerința ca salariile să fie proporționale nu numai cu performanța, ci și cu nevoile lucrătorilor și ale familiilor acestora. În acest cadru, Pius al XI-lea a formulat sistematic principiul subsidiarității, care avea să devină una dintre pietrele de temelie ale Doctrinei Sociale. Conform acestui principiu, tot ceea ce poate fi realizat de indivizi, familii, organizații intermediare și comunități locale nu ar trebui realizat de autorități de nivel superior. Pe lângă aceste contribuții, în diverse intervenții ale Magisteriului său - de la Enciclicele Non Abbiamo Bisogno și Mit Brennender Sorge la Divini

Redemptoris - Pius al XI-lea a reamintit clar rolul societal al proprietății private și a denunțat formele de totalitarism care înjosesc demnitatea persoanei, sufocă viața în societate, exaltă statul deasupra valorii sale juste și discriminează în funcție de rasă. Cel puțin trei perspective ale învățăturii sale sociale rămân deosebit de relevante astăzi: conștientizarea faptului că nedreptatea nu privește doar comportamentul individual, ci și structurile economice și instituționale; importanța principiului subsidiarității, care solicită consolidarea structurii asociațiilor și comunităților, evitând în același timp o centralizare suplimentară a puterii; și legătura dintre demnitatea muncii, remunerația echitabilă și posibilitatea reală a familiilor de a duce o viață demnă.

32. În contextul tragic al celui de-al Doilea Război Mondial și al anilor de reconstrucție care au urmat, învățăturile lui Pius al XII-lea au adus o contribuție semnificativă la dezvoltarea Doctrinei Sociale. Acest lucru este valabil în special pentru mesajele sale radiofonice de Crăciun, în care a schițat cadrul unei ordini internaționale bazate pe dreptate, pace și recunoașterea demnității umane. În aceste mesaje, Papa a propus un dialog cu societatea bazat pe un apel la legea naturală, înțeleasă ca un set de principii obiective care precedă interesele indivizilor și statelor și care trebuie să reglementeze atât viața internă a națiunilor, cât și relațiile lor reciproce. Pius al XII-lea a atribuit, de asemenea, un rol decisiv asociațiilor profesionale, sindicatelor și diferitelor organizații intermediare în ordinea economică și socială. El a recunoscut aceste forme organizate ale societății ca o garanție esențială pentru echilibrul

civil și pentru protejarea binelui comun. El a afirmat necesitatea unui stat de drept solid pentru a se proteja împotriva abuzului de putere și a recunoscut democrația ca un mijloc de a asigura exercitarea corectă a autorității. În același timp, a avertizat împotriva oricărei încercări de a baza legea pe utilitate sau forță, amintind că o ordine internațională guvernată de avantajul celui mai puternic expune popoarele mai slabe la opresiune și subminează fundamental încrederea dintre națiuni. În cele din urmă, Pius al XII-lea a identificat dezechilibrele economice profunde dintre țări ca fiind unul dintre factorii care alimentează conflictele. [26] Trei linii directoare rămân deosebit de semnificative pentru vremurile noastre, marcate în prezent de noi forme de putere globală și de inegalități crescânde: necesitatea ca legea să aibă prioritate față de interese; conștientizarea faptului că disparitățile economice sunt un teren fertil pentru tensiuni și violență; și necesitatea unei rețele de asociații capabile să medieze între individ și stat. Aceste orientări continuă să ofere criterii importante care permit Doctrinei Sociale să interpreteze dinamica globalizării și să promoveze o ordine internațională mai dreaptă și pașnică.

Anii Conciliului Vatican II

33. O nouă fază în doctrina socială a Bisericii a început cu Sfântul Ioan al XXIII-lea, care a pus un accent mai mare pe dimensiunea globală a problemelor sociale și pe limbajul drepturilor. În *Mater et Magistra*, el a prezentat credința creștină ca o lumină capabilă să unească cerul și pământul. El a amintit că, deși misiunea principală a Bisericii este sfințirea și proclamarea bunurilor veșnice, ea nu neglijează nevoile

concrete ale vieții cotidiene a oamenilor și se preocupă de fiecare bine uman autentic. [27] Pe baza acestei viziuni unitare asupra umanității, Ioan al XXIII-lea a subliniat că viața societală necesită un echilibru între inițiativa cetățenilor și a grupurilor - care sunt chemați să se organizeze și să lucreze împreună - și acțiunea statului, care trebuie să coordoneze și să ofere sprijin fără a înăbuși libertatea și responsabilitatea indivizilor. Prin urmare, el a atras atenția asupra remunerației echitabile pentru muncă, a participării lucrătorilor și a disparităților crescânde dintre țări. Câteva ani mai târziu, în *Pacem in Terris*, Ioan al XXIII-lea s-a adresat pentru prima dată nu doar credincioșilor, ci și tuturor oamenilor de bunăvoință, legând organic demnitatea persoanei de recunoașterea drepturilor și îndatoririlor fundamentale și propunând o direcție pentru societate – și la nivel internațional – bazată pe adevăr, dreptate, iubire și libertate. [28] În prezent, marcată de conflicte răspândite și de noi forme de interdependență globală, următoarele aspecte ale gândirii sale rămân deosebit de semnificative: perspectiva universală a apelului său; referința sa la drepturile omului ca un cadru comun; și convingerea sa că o pace durabilă necesită instituții și relații între popoare care să fie inspirate de demnitatea fiecărei persoane.

34. Conciliul Vatican II a marcat un punct de cotitură în înțelegerea Bisericii despre sine în lumea contemporană. În Constituția pastorală *Gaudium et Spes*, Conciliul a prezentat imaginea unei Biserici apropiate de umanitate, angajată în relația cu lumea și dedicată reflectării asupra realității concrete a situațiilor istorice, mai degrabă decât asupra conceptelor abstracte. Textul abordează principalele probleme ale

căsătoriei și familiei, ale vieții economice și sociale, ale comunității politice, ale războiului și păcii. Insistă asupra faptului că structurile economice și instituționale sunt juste doar în măsura în care servesc dezvoltării integrale a persoanei și promovează participarea responsabilă a tuturor. [29] Importanța acestui document conciliar pentru Doctrina Socială a Bisericii constă nu doar în faptul că a deschis orizonturi pentru reflecție tematică, ci și în metoda sa de discernământ care ne invită să interpretăm schimbările istorice ghidați de Evanghelie și de expertiza umană. Această abordare relevă faptul că dialogul cu lumea nu este o alegere tactică pentru Biserică, ci o expresie concretă a misiunii sale, deoarece Evanghelia, asemenea aluatului, este capabilă să transforme structurile societății din interior și să creeze căi către o umanitate mai mare. Declarația Dignitatis Humanae poate fi inclusă în același context. Aici, Consiliul a recunoscut că libertatea religioasă este un drept fundamental întemeiat pe demnitatea umană, care trebuie garantat de lege, pentru a împiedica oamenii să fie forțați să acționeze împotriva conștiinței lor sau împiedicați să caute și să mărturisească adevărul atât în privat, cât și în public. [30] Acest principiu este extrem de relevant astăzi și continuă să ofere Doctrinei Sociale criterii decisive pentru protejarea indivizilor și construirea unor societăți pluraliste și pașnice.

35. În timpul Pontificatului Sfântului Paul al VI-lea, a apărut o înțelegere a păcii care nu se reducea la simpla absență a războiului, ci prindea contur în cadrul dezvoltării umane integrale. În *Populorum Progressio*, el descria dezvoltarea ca o tranziție de la condiții de viață mai puțin umane la condiții de viață mai umane. În plus, a înțeles-o ca un proces care privește „fiecare persoană și întreaga persoană”, [31] adică fiecare dimensiune a persoanei și toți oamenii, fără excepție. Din acest motiv,

Paul al VI-lea putea afirma că dezvoltarea înțeleasă în acest fel este în realitate „noul nume al păcii”, [32] deoarece își propune să eradiceze rădăcinile nedreptății și ale conflictului și să creeze oportunități pentru o viață mai demnă pentru toți. Înființarea Comisiei Pontificale Iustitia et Pax ar trebui văzută și în această lumină ca o încercare de a da o formă stabilă acestei perspective la nivel eclezial și internațional, ținând cont de decalajul tot mai mare dintre țările bogate și cele sărace și de necesitatea unor politici care să promoveze cu adevărat condiții de viață mai umane pentru toți.

36. În Octogesima Adveniens, scrisă cu ocazia celei de-a optzeci-a aniversări a Rerum Novarum, Paul al VI-lea a aplicat această perspectivă societății postindustriale, marcată de urbanizare, noi forme de sărăcie și schimbări culturale rapide care puneau sub semnul întrebării viitorul indivizilor și al comunităților. Paul al VI-lea considera că, deși Evanghelia a fost proclamată, scrisă și trăită într-un context istoric și cultural foarte diferit de al nostru, mesajul său nu era „depășit”. [33] Dimpotrivă, ea oferă o viziune asupra persoanei umane, a relațiilor, a autorității și a binelui comun, care este încă capabilă să ghideze alegerile economice, politice și culturale de astăzi. Cu alte cuvinte, Evanghelia rămâne relevantă deoarece oferă criteriile pentru a recunoaște ceea ce umanizează sau dezumanizează și ceea ce eliberează sau oprimă în situații în continuă schimbare. Pentru Doctrina Socială a Bisericii, cea mai exigentă moștenire a lui Paul al VI-lea este tocmai aceasta: atâta timp cât există în lume oameni care sunt excluși de la dezvoltarea potrivită demnității umane, comunitatea creștină nu se poate mulțumi

cu o proclamație teoretică a păcii. Mai degrabă, începând de acolo unde oamenii sunt marginalizați, trebuie să permită Evangheliei să judece acele structuri economice și politice care - așa cum ne va aminti mai târziu Ioan Paul al II-lea - pot deveni adevărate „structuri ale păcatului”. [34] Drept urmare, nicio persoană sau niciun popor nu va fi tratat ca fiind de înlocuit în procesele de dezvoltare.

Magisteriul recent

37. Bogata învățătură socială a Sfântului Ioan Paul al II-lea se află la răscrucea dintre criza marilor sisteme ideologice ale secolului al XX-lea și începutul globalizării economice. Enciclica sa *Laborem Exercens*, scrisă la nouăzeci de ani după publicarea *Rerum Novarum*, a deschis o nouă cale de reflecție asupra muncii. Aceasta prezintă salariile echitabile ca mijloc concret de verificare a justiției întregului sistem socioeconomic, deoarece dezvăluie dacă lucrătorul este tratat ca persoană sau doar ca un cost de producție. [35] Munca nu este considerată doar o problemă de rezolvat sau un mijloc de generare a veniturilor, ci un bun fundamental pentru persoană, un principiu al activității economice și cheia întregii chestiuni societale. Prin muncă, ființele umane își pun în joc libertatea, creativitatea și capacitatea de cooperare, contribuind la elevarea culturală și morală a societății. [36] În lumina acestui fapt, diferitele tipuri de insecuritate a locului de muncă, carierele fragmentate și automatizarea nu trebuie evaluate doar în termeni de eficiență, ci în raport cu demnitatea lucrătorului, dreptul la o remunerație suficientă și posibilitatea reală de a participa la viața socială.

38. Prin Enciclica sa *Sollicitudo Rei Socialis*, care marchează cea de-a douăzecea aniversare a *Populorum Progressio*, Ioan Paul al II-lea a reexaminat flagelul subdezvoltării. El a recunoscut eșecul numeroaselor încercări de a accelera dezvoltarea economică a popoarelor sărace și de a le ajuta în procesul de industrializare, observând decalajul persistent și într-adevăr tot mai mare dintre Nordul și Sudul lumii. [37] De asemenea, el a denunțat mecanismele economice, financiare și comerciale care, gestionate de cele mai puternice economii, favorizează structural propriile interese, în timp ce sufocă economiile mai slabe, și a cerut ca acestea să fie supuse unui control etic serios, nu doar tehnic. [38] În acest context, solidaritatea a fost înțeleasă ca o responsabilitate concretă, comună, între indivizi, popoare și națiuni - o formă de prietenie socială sau caritate politică orientată spre „civilizația iubirii” propusă de Paul al VI-lea. [39]

39. La centenarul *Rerum Novarum*, Enciclica *Centesimus Annus* a oferit o reflecție asupra prăbușirii sistemului sovietic și a ascensiunii democrației și a economiei de piață. Sfântul Ioan Paul al II-lea a reiterat mesajul lui Pius al XII-lea conform căruia Biserica prețuiește democrația în măsura în care aceasta garantează participarea efectivă a cetățenilor, le permite să-și aleagă și să-și înlocuiască pașnic liderii și împiedică monopolizarea puterii de către mici grupuri de elită motivate de interese particulare sau ideologice. [40] De asemenea, Biserica recunoaște potențialul pozitiv al pieței și al inițiativei private numai dacă acestea rămân subordonate legii morale și sunt ghidate de principiul

solidarității, fără a-i sacrifica pe cei mai vulnerabili în fața rațiunii profitului. [41] Aceasta adaugă o moștenire deosebit de relevantă Doctrinei Sociale a Bisericii. Afirmarea legăturii dintre demnitatea muncii, solidaritatea dintre popoare, o evaluare critică a democrației și economia de piață continuă să ofere criterii pentru evaluarea noilor forme de exploatare, excluziune și crize în reprezentarea politică.

40. În enciclica sa socială *Caritas in Veritate*, Papa Benedict al XVI-lea a căutat să reevalueze și să extindă conceptul de dezvoltare prezentat în *Populorum Progressio*, interpretându-l în lumina globalizării. El a observat că o astfel de dezvoltare ar trebui să se traducă într-o „creștere reală, benefică pentru toți și cu adevărat sustenabilă”. [42] Adică, un progres economic cu adevărat incluziv și respectuos față de limitele creației. El a reafirmat, însă, că în țările bogate apar noi tipuri de sărăcie, precum și forme fără precedent de excluziune, în timp ce, în regiunile mai sărace, mici minorități trăiesc în abundență consumeristă alături de situații de sărăcie dezumanizantă. [43] În plus, a observat că noul sistem economic și financiar global, marcat de o vastă mobilitate a capitalului și a mijloacelor de producție, a redus puterea politică a statelor și capacitatea lor de a influența procesele economice. [44] Din acest motiv, Benedict al XVI-lea a reiterat că activitatea economică nu poate pretinde că rezolvă problemele sociale doar prin extinderea unei mentalități comerciale, ci trebuie să fie ordonată spre binele comun, pentru care comunitatea politică își poartă propria responsabilitate de neînlocuit. [45]

41. Benedict al XVI-lea a plasat caritatea în centrul analizei sale, afirmând că aceasta „se află în inima Doctrinei Sociale a Bisericii”, [46]

cu condiția să fie întotdeauna unită cu adevărul. De asemenea, a observat cu îngrijorare că există o tendință de a respinge relevanța morală tocmai în domeniile social, juridic, politic și economic. Originalitatea contribuției sale constă în a arăta că dezvoltarea, dreptatea, instituțiile și piața nu sunt realități neutre, ci spații în care caritatea în adevăr trebuie să-și găsească expresie istorică. Această învățătură este deosebit de relevantă astăzi, în lumina inegalităților în creștere, a presiunilor de pe piețele financiare, a crizei de mediu și a lipsei de încredere în politică. Reprezintă o invitație de a evalua fiecare model de dezvoltare în funcție de capacitatea sa de a fi incluziv și sustenabil, de a reconstrui relația dintre economie și politică pe baza binelui comun și de a recunoaște rolul critic și generativ al carității în viața publică.

42. Învățătura socială a Papei Francisc se dezvoltă pe linia *Gaudium et Spes*, care ne invită să privim istoria prin prisma speranțelor și vulnerabilităților umane și să le aducem în dialog cu Evanghelia. Această abordare reiese cu o claritate deosebită în *Evanghelia Gaudium*, unde afirmă că proclamația creștină are o dimensiune socială intrinsecă și cheamă la o Biserică capabilă să asculte strigătul săracilor, al migranților și al victimelor noilor forme de sclavie. Insistența lui Francisc asupra unei Biserici sinodale, o Biserică care „merge împreună”, care caută să citească semnele timpurilor în lumina Evangheliei și se lasă evanghelizată de săracii cu care împărtășește istoria, se încadrează și ea în această perspectivă. [47]

43. În *Laudato Si'*, Francisc a oferit prima tratare sistematică semnificativă a crizei de mediu într-o enciclopedie socială, demonstrând că

nu este o problemă izolată, ci mai degrabă aspectul ecologic al crizei socio-economice contemporane. Propunerea sa pentru o ecologie integrală a combinat grija pentru casa noastră comună cu opțiunea preferențială pentru săraci și a afirmat cu tărie că „strigătul pământului și strigătul săracilor” [48] nu pot fi separate. În această lumină, destinația universală a bunurilor a fost adusă în prim-plan, alături de critica unei paradigme tehnocratice care urmărește să reducă totul la un obiect de dominat; apărarea muncii umane amenințată de mentalitatea risipei; și nevoia de justiție intergenerațională. În cele din urmă, el a pledat pentru un dialog autentic între cei care lucrează în domeniile politicii și finanțelor, astfel încât niciunul dintre ele să nu devină autoreferențial.

44. Confruntat cu destrămarea țesăturii sociale, cu un „război mondial purtat pe bucăți”, cu globalizarea individualistă și cu impactul pandemiei asupra legăturilor comunitare, Francisc, în *Fratelli Tutti*, a căutat să reînvie visul unei umanități care optează pentru prietenia socială și fraternitatea universală. El a propus o cultură a întâlnirii, o „politică mai bună” capabilă să caute binele comun, căi de reconciliere și o lume care asigură „pământ, locuință și muncă pentru toți”. [49] În cele din urmă, în *Dilexit Nos*, a arătat că aceste eforturi sociale semnificative nu pot fi separate de o relație personală cu Hristos. Revenind la cuvântul lui Dumnezeu, ne-a amintit că cel mai adevărat răspuns la iubirea inimii lui Isus este iubirea concretă pentru frații și surorile noastre și a afirmat că „nu există o modalitate mai bună de a întoarce iubire pentru iubire”. [50]

Interpretarea istoriei în lumina credinței

45. Având în vedere această trecere în revistă istorică, este clar că Doctrina Socială a Bisericii nu este rezultatul unui proiect conceput la birou, ci mai degrabă produsul unui proces răbdător în care fiecare pontif – împreună cu Conciliul Vatican II – a adus o contribuție unică în lumina „lucurilor noi” ale fiecărei epoci particulare. Ca răspuns la provocările timpului său, fiecare a interpretat schimbările istorice conform Evangheliei, scoțând la lumină diferite aspecte ale unei singure moșteniri: demnitatea persoanei, valoarea muncii, destinația universală a bunurilor, solidaritatea și subsidiaritatea, grija față de creație și centralitatea păcii și a fraternității. Rezultatul este o dezvoltare armonioasă, deși nu întotdeauna liniară, marcată de accente diferite, de perspective progresive și, uneori, de schimbări de perspectivă care nu se rup cu ceea ce a fost anterior, ci permit maturizarea implicațiilor sale. Dacă astăzi putem vorbi despre un corpus de principii și criterii comune, este pentru că această interpretare a istoriei, bazată pe credință, nu a fost niciodată întreruptă, rămânând mereu deschisă provocărilor ridicate de fiecare generație. Asupra marilor principii ale Doctrinei Sociale, care călăuzesc discernământul credincioșilor în viața lor personală și publică, doresc acum să ne îndrept atenția, pentru a înțelege mai eficient coerența lor internă și capacitatea de a ghida timpurile noastre.

CAPITOLUL DOI

FUNDAMENTELE ȘI PRINCIPIILE DOCTRINEI SOCIALE A BISERICII

46. Doctrina Socială a Bisericii este o realitate vie, în dialog cu istoria, culturile și științele. În același timp, ea consacră un nucleu de adevăruri neschimbate. Din acest motiv, poate fi considerată o formă de înțelepciune capabilă să călăuzească viața personală și socială a credincioșilor chiar și astăzi. În acest al doilea capitol, aș dori să mă concentrez asupra unora dintre fundamentele și principiile Doctrinei Sociale a Bisericii care ne vor ajuta să interpretăm „lucurile noi” ale timpului nostru, în special având în vedere demnitatea inerentă persoanei umane. Pentru a proteja persoana umană în era inteligenței artificiale, cred că astăzi trebuie să reflectăm din nou asupra binelui comun, a destinației universale a bunurilor, a subsidiarității, a solidarității și a justiției sociale. Sunt convins că o relație armonioasă între aceste principii necesită ca ele să fie considerate colectiv, astfel încât să devină clar modul în care se raportează și se completează reciproc.

47. Oferind aceste reflecții, speranța mea este, în primul rând, să ajut credincioșii laici și oamenii de bunăvoință să redescopere datoria lor de a pune în aplicare principiile menționate mai sus în viața lor de zi cu zi, în relațiile familiale, în muncă și în implicarea în societate. Astfel, ei se vor lăsa inspirați de scopul de a întruchipa iubirea lui Dumnezeu în evenimentele concrete ale vieții. În același timp, aș dori să încurajez instituțiile academice și universitățile să dea un nou impuls acestor principii și să le aplice într-un mod relevant și eficient în abordarea revoluției digitale. În acest fel, cercetarea teologică și filosofică va putea explora și susține în continuare parcursul pastoral al Bisericii și va contribui la misiunea Magisteriului de a lumina conștiințele

credincioșilor și de a le îndruma eforturile pentru a face viața societăților noastre mai dreaptă și fraternă.

Fundamentele Doctrinei Sociale

Persoana umană: imagine a Dumnezeuului Treimic

48. Doctrina Socială a Bisericii ne aduce în inima credinței noastre: misterul Dumnezeuului viu, revelat în Isus Hristos, care, ca o comuniune de Persoane — Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt — este însăși iubirea în relație, exprimată în dăruirea reciprocă de sine și în împărtășirea cu lumea. [51] După cum a amintit Conciliul, persoanele umane sunt chemate la comuniune cu Dumnezeu și „își pot descoperi pe deplin adevăratul sine doar în dăruirea sinceră de sine”. [52] Într-adevăr, vocația lor cea mai profundă este să intre în dinamica trinitară a iubirii primite și împărtășite.

49. Dacă misterul lui Dumnezeu ca iubire este izvorul Doctrinei Sociale, vedem expresia sa cea mai concretă în fața lui Isus Hristos, Cuvântul Îtrupat. Devenind om, Fiul lui Dumnezeu intră în istoria noastră și ia trup uman, aducând cu sine iubirea care îl unește cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. În el, „misterul umanității devine cu adevărat clar” [53] pentru că umanitatea sa este complet liberă, deschisă față de ceilalți, capabilă să construiască relații sănătoase și frumoase și angajată în dăruirea totală de sine. Cei care cred în el sunt implicați în marea operă de reînnoire care a început cu misterul pătimirii, morții și învierii sale și cooperează la construirea Împărăției lui Dumnezeu, învățând să-i primească pe toți oamenii ca frați și surori, fii ai unui singur Tată. În acest fel, atât

proclamarea Evangheliei, cât și viața creștină, călăuzite de acțiunea Duhului Sfânt, tind să producă consecințe sociale în lume. [54]

50. În centrul înțelegerii creștine a persoanei umane se află marea afirmație biblică conform căreia bărbații și femeile sunt creați după chipul și asemănarea (cf. Gen 1,26-27) Dumnezeului Treimic. Creată pentru relație, fiecare persoană umană este plănuită și voită de Dumnezeu să intre în comuniune cu El, cu ceilalți și cu creația. Demnitatea umană nu depinde de abilitățile, bogăția sau poziția unei persoane în viață, nici de alegerile corecte sau greșite făcute; dimpotrivă, este un dar care precede și transcende fiecare persoană, înzestrat de Dumnezeu ca expresie a iubirii sale neclintite. Din acest motiv, persoana umană rămâne întotdeauna „calea Bisericii” [55] și inima oricărui drum autentic de dezvoltare umană integrală. [56]

Demnitatea egală a tuturor ființelor umane

51. Sfântul Ioan Paul al II-lea a afirmat că „acest simț sporit al demnității persoanei umane și al unicității sale, precum și al respectului cuvenit călătoriei conștiinței, reprezintă cu siguranță una dintre realizările pozitive ale culturii moderne”. [57] Această afirmație urmează linia deja trasată de Conciliul Vatican II, care observase o recunoaștere crescândă a demnității sublimă a tuturor persoanelor, a superiorității lor față de lucrurile materiale și a drepturilor și îndatoririlor lor universale și inviolabile. [58] Este important să ne asigurăm că această creștere a

aprecierii demnității umane nu este umbrită de presiunea noilor ideologii sau a unor interese foarte puternice în lumea de astăzi. Printre aceste ideologii, consider deosebit de insidioasă cea care sugerează că fiecare persoană trebuie să-și câștige sau să-și justifice propria valoare, până la punctul de a atribui o valoare mai mare celor care sunt mai eficienți sau mai eficace. Din această perspectivă, persoanele ajung să fie reduse la un mijloc de a obține rezultate, o resursă de utilizat și exploatat și nu mai sunt recunoscute ca un scop propriu în sine, care nu ar trebui niciodată instrumentalizat. Valoarea persoanelor, însă, nu depinde de ceea ce realizează sau produc. Există drepturi care se aplică tuturor pur și simplu prin virtutea faptului că sunt oameni și nicio putere umană nu le poate nega sau limita în mod legitim în mod arbitrar. [59]

52. Când vorbim despre demnitate, nu folosim întotdeauna cuvântul în același sens. Uneori ne referim la demnitatea morală, adică la modul în care o persoană își direcționează alegerile și acțiunile. Alteori, ne gândim la demnitatea socială, care se referă la condițiile de viață ale unei persoane și la respectul concret primit din partea societății. În alte cazuri, ne referim la demnitatea existențială, adică la modul în care o persoană își percepe propria valoare și valoarea vieții. Aceste aspecte ale demnității pot fi amplificate sau diminuate. Pe lângă aceste noțiuni, există și nivelul mai profund și mai important al demnității ontologice. Aceasta este demnitatea care aparține fiecărei ființe umane pur și simplu prin virtutea existenței, a faptului că a fost voită, creată și iubită de Dumnezeu. [60] Niciun păcat, eșec, umilință sau excludere nu poate diminua valoarea profundă a unei vieți umane pe care Dumnezeu a voit-o și a chemat-o la existență. [61]

53. Prin urmare, demnitatea fundamentală a fiecărei persoane nu este nici dobândită, nici câștigată și nici nu trebuie justificată. Recenta Declarație Dignitas Infinita oferă un rezumat al gândirii Bisericii pe această temă: „Fiecare persoană umană posedă o demnitate infinită, inalienabil înrădăcinată în însăși ființa sa, care prevalează în și dincolo de orice circumstanță, stare sau situație pe care persoana o poate întâlni vreodată” [62] - cu alte cuvinte, întotdeauna și fără excepție. Demnitatea fiecărei ființe umane poate fi descrisă ca infinită, așa cum a afirmat Sfântul Ioan Paul al II-lea, [63] din două motive: în primul rând, pentru că iubirea lui Dumnezeu, care ne cheamă la prietenia cu El, este infinită; și în al doilea rând, iubirea Sa este absolut necondiționată, în sensul că, chiar dacă am căuta la nesfârșit, nu vom găsi niciodată nimic care să o poată șterge sau nega.

Valoarea supremă a drepturilor omului

54. Biserica recunoaște cu recunoștință că „mișcarea către identificarea și proclamarea drepturilor omului este una dintre cele mai semnificative încercări de a răspunde eficient exigențelor inevitabile ale demnității umane”. [64] În acest sens, Sfântul Ioan Paul al II-lea a afirmat că Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Națiunile Unite la 10 decembrie 1948, rămâne una dintre cele mai înalte expresii ale conștiinței umane din timpul nostru. [65] Este „o piatră de hotar pe lungul și dificilul drum al rasei umane”. [66] Din acest motiv, din

perspectiva creștină, drepturile omului nu sunt un adaos exterior persoanei, ci o expresie a demnității umane intrinseci, pe care comunitatea internațională este chemată să o protejeze și să o promoveze.

55. Drepturile omului sunt inviolabile, întrucât sunt „inerente persoanei umane și demnității umane”. [67] Prin urmare, sunt universale și inalienabile. [68] Tocmai pentru că sunt întemeiate pe demnitatea comună a fiecărui bărbat și a fiecărei femei, ele au consecințe practice și efecte juridice, căci „ar fi zadarnic să proclamăm drepturile omului dacă, în același timp, nu s-ar face totul pentru a asigura datoria de a le respecta, respect de către toți, în toate locurile și pentru toți”. [69] Printre aceste drepturi, primul este dreptul la viață, de la concepție până la sfârșitul ei natural, [70] fără de care este imposibil să se exercite orice alt drept. Atunci când acest drept fundamental este negat - ca în cazurile de avort provocat, uciderea nevinovaților și eutanasiile - ne confruntăm cu alegeri pe care Biserica le consideră grav greșite. [71]

56. Privind la vremea noastră, nu putem ignora faptul că protecția drepturilor omului a fost expusă la două pericole deosebit de grave. Primul este acela că aceste drepturi sunt declarate într-un sens pur formal, în timp ce progresul tehnologic continuă alături de încălcări ascunse sau evidente ale demnității umane. Al doilea, care este de fapt rădăcina primului, este incapacitatea de a recunoaște fundamentul universalității lor, deoarece am abandonat „căutarea fundamentelor solide care susțin deciziile și legile noastre”. [72] Papa Francisc ne-a îndemnat să nu subestimăm această ultimă problemă. El a subliniat că,

atunci când rațiunea examinează serios natura umană, este capabilă să descopere valori care se aplică tuturor, deoarece derivă din natura umană. Dacă această sarcină de cercetare ar fi abandonată, este de conceput ca drepturile considerate astăzi intangibile să ajungă, în viitor, să fie puse la îndoială sau negate de cei aflați la putere, poate după ce au obținut doar un consens aparent din partea populațiilor speriate sau manipulate. [73]

57. Odată cu o mai mare conștientizare a valorii fiecărei persoane umane și a drepturilor sale, a crescut și recunoașterea drepturilor minorităților. Totuși, mai este mult de parcurs pentru a se asigura că drepturile multora, și anume ale femeilor, sunt garantate în mod egal și autentic în întreaga lume. Este un fapt că „de două ori mai sărace sunt femeile care îndură situații de excluziune, maltratare și violență, deoarece sunt adesea mai puțin capabile să-și apere drepturile”. [74] Prin urmare, nu este suficient să se afirme pur și simplu că bărbații și femeile au demnitate și drepturi egale; este necesar ca acest lucru să se reflecte în decizii concrete, cum ar fi în legi, accesul la angajare, educație, responsabilități sociale și politice și modul în care societatea ascultă și valorizează contribuțiile femeilor. Atâta timp cât această diferență persistă, nu putem spune că societatea recunoaște cu adevărat și pe deplin că femeile au aceeași demnitate ca și bărbații.

58. Contează indivizii, fiecare persoană în parte, împreună cu familiile lor. Mișcările sociale, ideologiile comunitare și marile proclamații politice în favoarea unei populații nu au valoare dacă nu duc la înflorirea persoanelor - bărbați și femei - cu drepturile lor inalienabile. În mod similar, nu este suficient să preamărim libertatea individuală sau inițiativa privată dacă apoi permitem unei multitudini de oameni să continue să trăiască fără locuri de muncă decente, protecție sau acces la bunuri de bază.

Principiile Doctrinei Sociale

Principiul binelui comun

59. Recunoașterea faptului că fiecare bărbat și femeie posedă o demnitate inalienabilă, împreună cu drepturi pe care nicio putere umană nu le poate trăda sau anula, ne cere să modelăm modul în care trăim împreună, inclusiv alegerile noastre economice și politice, precum și structura orașelor noastre. Din aceasta izvorăște primul principiu major al Doctrinei Sociale pe care doresc să-l subliniez: binele comun. Îl putem descrie ca expresia socială a demnității recunoscute fiecărei persoane. Când Benedict al XVI-lea s-a referit la valorile nenegociabile pe care Biserica trebuie să le apere întotdeauna, a inclus printre ele „promovarea binelui comun”. [75] Pentru un creștin, depășirea limitelor înguste ale propriilor interese și angajarea, în limitele propriilor capacități, în favoarea binelui comun este o valoare nenegociabilă, așa cum este și promovarea vieții.

60. Conciliul Vatican II a afirmat că binele comun constă în „suma totală a condițiilor sociale care permit oamenilor, fie ca grupuri, fie ca indivizi, să ajungă la împlinirea lor mai deplină și mai ușoară”. [76] Această definiție ne oferă un punct de referință inițial valoros, deoarece binele comun nu poate fi redus la o simplă listă de condiții sau instituții. Nu este suma totală a beneficiilor individuale, nici intersecția intereselor lor particulare; este un bine mai mare care aparține tuturor și care poate fi realizat, hrănit și protejat doar prin eforturile noastre colective. Putem spune că acțiunea socială își atinge plenitudinea atunci când este îndreptată către acest bine comun, așa cum acțiunea morală a unei persoane își găsește împlinirea în alegerea adevăratului bine. [77]

61. În acest sens, putem spune că întregul este „mai mare decât suma părților sale” [78] și că, tocmai din acest motiv, „simpla sumă a intereselor individuale nu este capabilă să genereze o lume mai bună pentru întreaga familie umană”. [79] Într-adevăr, este o iluzie să credem că simpla urmărire a propriului progres, fără a ne păsa de ceilalți, este suficientă pentru a contribui la binele tuturor. Această perspectivă ignoră valoarea inerentă și specifică a binelui comun, care este rezultatul unei „interdependențe” [80] ce creează o rețea de bine social ce se extinde și are impact asupra oamenilor. Binele comun este un „plus”, rezultatul interacțiunii și influenței reciproce care conectează diverse acțiuni, inițiative, eforturi și decizii. Dacă am aduna bunurile individuale, nu am putea explica existența acestui „plus” care le transcende și, în același timp, le îmbogățește.

62. Urmărirea binelui comun este cea care dă viață unui popor, înțeles nu ca o simplă colecție de indivizi, ci ca o realitate vie în care oamenii învață să recunoască faptul că ei înșiși sunt interconectați și responsabili în comun pentru res publică. În acest sens, fiecare persoană contribuie la construirea propriului popor printr-un „efort lent și anevoios care necesită dorința de integrare și disponibilitatea de a realiza acest lucru prin dezvoltarea unei culturi pașnice și multiforme a întâlnirii”. [81] A lucra împreună pentru binele comun înseamnă a avea o viziune comună. Este clar că există multe diferențe ideologice și practice între oameni, precum și interese diferite și dezacorduri frecvente, dar asta nu înseamnă că este imposibil să se angajeze în dialog pentru a stabili un set de acorduri de bază care să permită crearea unei viziuni comune, pe baza căreia toți să poată avansa împreună.

63. Este responsabilitatea statului să asigure coeziunea, unitatea și buna organizare a societății civile, astfel încât binele comun să poată fi urmărit cu contribuția tuturor. În termeni practici, aceasta înseamnă că autoritățile publice au delicata datorie de a „armoniza diferitele interese sectoriale cu exigențele justiției” [82], căutând un echilibru între interesele individuale și binele comun, fără a-i lăsa în urmă pe cei mai vulnerabili. Atunci când politica abandonează o perspectivă pe termen lung și se reduce la calcule pe termen scurt sau la polarizări sterile, atunci limbajul binelui comun își pierde credibilitatea și, în același timp, cresc inegalitățile și diviziunile sociale.

64. Acest lucru este valabil și pentru politica internațională. Pe măsură ce prăpastia dintre națiuni se adâncește, începe să se instaleze o mentalitate de confruntare și agresiune, iar drumul dificil către o lume mai unită și fraternă suferă noi și dureroase eșecuri. În acest context, a vorbi despre un drum comun către o dezvoltare mai dreaptă pentru întreaga familie umană „sună a nebunie” [83]. Totuși, nu trebuie să pierdem speranța. Invit pe toți să concepem modalități de cooperare și instituții internaționale mai eficiente, capabile să protejeze binele comun global fără a compromite diversitatea legitimă a popoarelor și națiunilor. Într-adevăr, promovarea binelui comun nu poate fi niciodată separată de respectul pentru dreptul popoarelor de a exista, de a-și păstra propria identitate și de a-și contribui cu calitățile lor unice la familia națiunilor. [84] Mai mult, orice încercare sau plan de a elimina sau subjuga o națiune este grav imoral și, prin urmare, inacceptabil.

Principiul destinației universale a bunurilor

65. „Printre numeroasele implicații ale binelui comun, o semnificație imediată o dobândește principiul destinației universale a bunurilor.” [85] În primul rând, acest principiu ne amintește că bunurile pământului - solul, apa, aerul și resursele naturale - sunt date de Dumnezeu întregii familii umane pentru a susține viața tuturor și că fiecare persoană are un drept inerent la utilizarea acestor bunuri, atât acum, cât și în viitor. Sfântul Ioan Paul al II-lea a amintit că „Dumnezeu a dat pământul

întregii familii umane pentru hrana tuturor membrilor săi, fără a exclude sau favoriza pe nimeni.” [86] Prin urmare, „nu este conform planului lui Dumnezeu să se folosească acest dar în așa fel încât beneficiile sale să revină doar câtorva aleși.” [87] Astăzi, suntem chemați să recunoaștem că această destinație universală se aplică nu numai bunurilor materiale, ci și bunurilor imateriale și culturale.

66. Desigur, există un drept la proprietate privată, care are propriul său sens și scop specific, însă este întotdeauna subordonat destinației universale a bunurilor. Potrivit Papei Ioan Paul al II-lea, această subordonare este regula de aur a conduitei sociale și „primul principiu al întregii ordini etice și sociale”. [88] În tradiția Bisericii, proprietatea a fost considerată un mijloc de protejare și gestionare a bunurilor, astfel încât acestea să servească mai bine binelui comun. Întrucât „tradiția creștină nu a recunoscut niciodată dreptul la proprietate privată ca fiind absolut sau inviolabil”, [89] funcția sa socială nu trebuie considerată o simplă opinie teologică, ci o doctrină a Bisericii, deja prezentă în Sfânta Scriptură și în scrierile Părinților Bisericii. Din acest motiv, Papa Francisc ne-a amintit că solidaritatea, atunci când este trăită în sensul său cel mai deplin, înseamnă și „a restitui săracilor ceea ce le aparține”. [90]

67. Astăzi, printre bunurile destinate universal tuturor, trebuie să includem și noi forme de proprietate, cum ar fi brevetele, algoritmi, platformele digitale, infrastructura tehnologică și datele. Într-un context în care bogăția națiunilor depinde din ce în ce mai mult de cunoaștere și tehnologie, atunci când aceste bunuri rămân concentrate în mâinile câtorva, fără forme adecvate de partajare și acces, se creează un nou

dezechilibru care contrazice destinația universală a bunurilor. La rândul său, se mărește prăpastia dintre cei incluși și cei excluși, dintre cei care pot participa la revoluția digitală și cei care rămân la margine. În plus, grija pentru casa noastră comună și responsabilitatea noastră față de săraci și generațiile viitoare impun ca utilizarea bunurilor creației și a noilor posibilități oferite de tehnologie să fie reglementate astfel încât să se respecte mediul înconjurător, să se evite risipa și să se prevină noi forme de exploatare.

Principiul subsidiarității

68. Principiul subsidiarității provine din aceeași înțelegere a persoanei umane care ne-a ghidat reflecția asupra demnității și binelui comun. Dacă fiecare femeie și fiecare bărbat este chemat să își asume responsabilitatea propriei vieți și să contribuie la formarea societății, atunci și instituțiile sociale trebuie să respecte și să susțină această responsabilitate. Doctrina socială a Bisericii se referă la subsidiaritate ca la principiul conform căruia rolul indivizilor, familiilor, comunităților locale și organizațiilor intermediare nu trebuie să fie înlocuit de autoritățile de nivel superior. Mai mult, instituțiile de nivel superior trebuie să recunoască, să protejeze și să promoveze libertatea și creativitatea entităților de nivel inferior, coordonându-le contribuțiile astfel încât acestea să poată coopera eficient pentru binele comun. [91]

69. Începând cu Leon al XIII-lea și începuturile doctrinei sociale moderne, Biserica a insistat asupra faptului că nici individul, nici familia nu trebuie subsumate de Stat, ci trebuie lăsate să acționeze liber, pe cât posibil, fără a dăuna binelui comun. [92] Sfântul Ioan Paul al II-lea a preluat și a dezvoltat această perspectivă, observând că comunitatea politică este în slujba societății civile și că Statul trebuie să protejeze binele comun, intervenind atunci când este necesar, dar fără a înlocui permanent responsabilitățile organizațiilor intermediare și ale instituțiilor sociale. [93] Subsidiaritatea nu justifică dezangajarea Statului, ci mai degrabă îi ghidează acțiunile. Într-adevăr, intervenția publică este necesară tocmai pentru a permite tuturor actorilor sociali să își îndeplinească misiunea fără a fi sufocați. Este responsabilitatea comunității politice să creeze condițiile care să permită indivizilor, familiilor, asociațiilor și organizațiilor intermediare să își îndeplinească misiunea în societate, fără a fi înlocuiți sau reduși la simpli facilitatori. [94]

70. Acest principiu ne încurajează să depășim orice formă de gestionare paternalistă sau bazată pe asistență socială a vieții societale, ci să promovăm o cultură a responsabilității comune într-un stat care valorizează inițiativa cetățenească și o societate civilă capabilă să creeze legături și să mobilizeze energiile în slujba binelui comun. În conformitate cu principiul subsidiarității, deciziile se iau la nivelul cel mai apropiat posibil de persoanele implicate, promovând astfel viața comunitară și evitând ca oamenilor să li se prezinte decizii care au fost deja luate. În acest fel, oamenii pot participa la procesul decizional. Atunci când familiile, asociațiile, comunitățile locale, organizațiile de voluntariat și cele din așa-numitul „sector al treilea” sunt recunoscute și

sprijinite, viața socială devine mai accesibilă oamenilor, serviciile devin mai adaptate nevoilor reale, iar soluțiile sunt mai creative și respectuoase față de demnitatea fiecărei persoane. [95]

71. Principiul subsidiarității se aplică în special în contextul revoluției digitale. Aici, cel mai înalt nivel nu este statul, ci mai degrabă principalii actori economici și tehnologici care exercită putere de facto asupra condițiilor vieții de zi cu zi. Acest nivel, care monopolizează expertiza, datele și autoritatea decizională, implică companii și platforme care definesc condițiile de acces, regulile de vizibilitate, formele de interacțiune și chiar oportunitățile economice. Principiul subsidiarității impune ca astfel de procese să nu fie impuse de sus într-un mod opac și unilateral, ci să fie direcționate către binele comun cu transparență, responsabilitate și forme semnificative de participare (inclusiv verificări independente, transparență în ceea ce privește algoritmi, acces echitabil la date și căi de atac). [96]

72. În acest context, statele și instituțiile transnaționale sunt chemate să asigure reguli echitabile și garanții eficiente, astfel încât comunitățile locale, organizațiile intermediare, școlile, universitățile, instituțiile religioase și asociațiile să aibă un cuvânt de spus și să poată contribui la discernământul alegerilor care afectează viața de zi cu zi a oamenilor, cum ar fi ocuparea forței de muncă, accesul la servicii, gestionarea datelor și mediile digitale. Când vine vorba de decizii privind fluxurile economice și platformele digitale, precum și guvernarea datelor și a algoritmilor, nu putem permite ca o mână de actori să dicteze singuri aceste procese; în schimb, trebuie să construim forme de cooperare

care să respecte diferitele niveluri ale comunității globale și să le facă responsabile în comun pentru binele comun. [97]

Principiul solidarității

73. După ce am luat în considerare binele comun și subsidiaritatea, aș dori să reflectez asupra principiului solidarității. Acesta reiese dintr-o viziune asupra persoanei umane generată de credință, și anume că fiecare ființă umană este creată după chipul lui Dumnezeu și face parte dintr-o rețea de relații care o leagă de ceilalți, de populații specifice și de creație. Sfântul Paul al VI-lea a observat că obligațiile de solidaritate, dreptate și caritate sunt înrădăcinate în legăturile fraterne umane și supranaturale care unesc indivizii și populațiile. [98] Fraternitatea nu este doar o aspirație a credincioșilor, ci este o realitate socială și politică care trebuie întruchipată în alegeri și eforturi comunale. Solidaritatea, așadar, este recunoașterea concretă a faptului că viitorul fiecărui individ este legat de viitorul tuturor; într-adevăr, „nimeni nu se mântuiește singur”. [99] Legătura strânsă dintre subsidiaritate și solidaritate devine astfel evidentă. Este astfel clar că există o legătură intimă între subsidiaritate și solidaritate. Atunci când subsidiaritatea nu este legată de solidaritate, ea ajunge să devină doar protejarea unor interese particulare; atunci când solidaritatea nu este susținută de subsidiaritate, degenerază într-o formă de bunăstare care nu promovează responsabilitatea. [100] Această interconectare se referă și la

responsabilitatea participării autentice. Solidaritatea se exprimă atunci când fiecare persoană, atât individual, cât și colectiv, ia parte la viața comunității - rămânând informată, interacționând cu ceilalți, făcându-și vocea auzită și contribuind la deciziile și alegerile publice - asumându-și în același timp o responsabilitate reală, astfel încât binele comun să fie realizat prin luarea deciziilor în comun.

74. În multe domenii, experimentăm deja un fel de „solidaritate de facto”, deoarece viețile noastre sunt împlinite; rețelele digitale conectează oamenii și comunitățile din întreaga lume în timp real, iar economiile și comunicațiile globale fac ca evenimentele dintr-un singur loc să aibă un impact de amploare. Această rețea de relații, însă, constituie solidaritate în sensul cel mai deplin al cuvântului doar atunci când devine o alegere conștientă. Credința ne invită să vedem această realitate ca pe o chemare: nu suntem doar vecini unii cu alții, ci încredințați unii altora, astfel încât fiecare dintre noi să își poată asuma responsabilitatea, cât mai bine posibil, pentru viețile și rănilor fraților și surorilor noastre. Solidaritatea apare tocmai atunci când decidem să nu rămânem indiferenți la ceea ce se întâmplă aproapei noastre, ci să transformăm legăturile inevitabile - economice, culturale și tehnologice - în căi de împărtășire, cooperare și îngrijire reciprocă, îmbrățișând ideea de a „gândi și acționa în termeni de comunitate”. [101]

75. Doctrina socială a Bisericii subliniază faptul că solidaritatea este atât un principiu, cât și o virtute. Ca principiu, ea exprimă ordinea obiectivă a relațiilor dintre indivizi, grupuri și popoare, indicând o conștientizare a interdependenței, prin care binele fiecărei persoane depinde de binele celorlalți. Ca virtute, ea necesită o „determinare fermă și perseverentă”

[102] de a tinde spre binele comun, acordând o atenție deosebită celor mai nevoiași. Papa Francisc a remarcat că solidaritatea este „o modalitate de a face istorie” [103] care creează comunități și nu doar mase de indivizi. Din acest motiv, ea necesită un mod de viață modest și împărtășit, capacitatea de a renunța la beneficiile imediate pentru a crea oportunități pentru alții în viitor și disponibilitatea de a contesta obiceiurile și privilegiile - inclusiv cele legate de consumul digital și de utilizarea tehnologiei - atunci când acestea îi împiedică pe alții să trăiască cu demnitate.

76. Într-o lume marcată de legături din ce în ce mai strânse între oameni, comunități și națiuni, solidaritatea capătă și o dimensiune globală. Benedict al XVI-lea a subliniat cu tărie legătura dintre dezvoltare, dreptate și responsabilitate față de generațiile viitoare, afirmând că o dezvoltare autentică necesită solidaritate și dreptate intergenerațională [104], precum și o conștientizare a legăturilor care ne unesc cu mediul natural. Astăzi, această responsabilitate se extinde și la infrastructura digitală și informațională. Asemenea mediului natural, „ecosistemul digital” poate fi conservat sau exploatat, partajat sau monopolizat. Solidaritatea cere ca deciziile privind datele, algoritmiile, platformele și inteligența artificială să ia în considerare nu numai beneficiul imediat pentru câțiva, ci și impactul asupra tuturor popoarelor și asupra generațiilor viitoare.

Principiul dreptății sociale

77. Pentru comunitatea creștină, dreptatea socială este o modalitate concretă de a-L urma pe Isus și de a rămâne fidel Evangheliei. În Noul

Testament, Isus proclamă „vestea bună săracilor” (Luca 4,18) și se identifică cu cei smeriți, bolnavi, închiși și străini (cf. Mt 25,31-46). El ne învață astfel că dreptatea se naște și se împlinește în fraternitate, pentru că modul în care ne apropiem și ne raportăm la cei mai mici dintre noi devine, în termeni concreți, măsura relației noastre cu Dumnezeu și cu frații și surorile noastre. Dreptatea, însă, nu privește doar comportamentul indivizilor, ci și modul în care structurile societății sunt concepute și organizate. În acest sens, Conciliul Vatican II ne amintește că fiecare instituție este chemată să slujească persoana umană și demnitatea sa. [105] Dreptatea socială este, așadar, caracterizată de capacitatea unei ordini sociale, economice și politice de a permite tuturor – în special celor mai slabi – să trăiască o viață cu adevărat demnă, fără a lăsa pe nimeni în urmă.

78. Magisteriul recent a insistat asupra faptului că justiția socială începe cu cei mai puțini dintre noi. Sfântul Ioan Paul al II-lea a vorbit despre o opțiune preferențială pentru săraci [106] care trebuie să ghideze atât alegerile personale, cât și pe cele societale, în timp ce Papa Francisc a denunțat o „cultură a «aruncării»” [107] care generează mereu noi forme de excluziune. Din această perspectivă, justiția socială ne cere să privim indivizii și comunitățile, începând cu cei mai vulnerabili: săracii, migranții, refugiații, persoanele strămutate în interiorul țării, victimele violenței și persoanele care trăiesc în periferii urbane sau existențiale.

79. Ideea de „justiție socială” ne ajută să recunoaștem că nedreptățile nu provin doar din alegerile greșite ale indivizilor, ci și din structuri, mecanisme și sisteme economice și culturale care produc inegalitate

aproape automat. Sfântul Ioan Paul al II-lea a vorbit în acest sens despre structurile păcatului [108] care se opun voinței lui Dumnezeu și necesită un angajament pentru convertirea personală și socială. În această perspectivă, justiția nu se rezumă doar la o distribuție mai echitabilă a resurselor sau la corectarea nedreptăților actuale, ci își asumă și o dimensiune restauratoare. Acesta își propune să repare legăturile rupte și să reintegreze pe cei care au fost excluși, ținând cont de rănilor cauzate de nedreptăți, cum ar fi războaiele, colonialismul, discriminarea rasială sau de gen, violența împotriva unor popoare întregi și exploatarea. Aceasta poate include restabilirea demnității și a unei voci pentru cei care au fost ignorați, promovarea proceselor de vindecare a memoriei colective, opunerea la legi și practici discriminatorii și oferirea de sprijin concret celor care încă suportă consecințele nedreptăților suferite în trecut.

80. În zilele noastre, justiția socială trebuie să se confrunte și cu mediul modelat de tehnologiile digitale. Răspândirea rețelelor globale, a platformelor și a sistemelor de inteligență artificială schimbă modul în care obținem informații, comunicăm și accesăm servicii. Justiția cere să prevenim apariția unor noi forme de excluziune și privare de libertăți: indivizi și popoare împiedicate sau cărora li se refuză accesul la tehnologii de bază, comunități expuse supravegherii invazive și grupuri sociale penalizate de algoritmi opaci care perpetuează prejudecățile și discriminarea. În era digitală, o ordine socială justă garantează tuturor acces egal la oportunități, îi protejează pe cei mai tineri și mai slabi membri ai societății, combate ura și dezinformarea și supune utilizarea

datelor și a tehnologiei supravegherii publice, astfel încât principiul călăuzitor nu să fie doar profitul, ci demnitatea fiecărei persoane și binele comun al tuturor oamenilor.

81. Un test decisiv pentru justiția socială astăzi este tratamentul aplicat migranților, refugiaților și celor forțați să se mute din cauza sărăciei, violenței, schimbărilor climatice și dezastrelor ecologice. Modul în care o societate îi tratează dezvăluie dacă simțul său de justiție este condus de frică sau de spiritul fraternității. Papa Francisc ne-a îndemnat să-i vedem pe migranți nu doar ca pe o problemă de gestionat, ci ca pe o imagine vie a Poporului lui Dumnezeu în mișcare. [109] Sunt oameni cu demnitate, resurse și vise, care au dreptul să fie tratați cu respect și să ceară să devină membri activi ai societăților care îi primesc. Justiția socială în acest domeniu implică cel puțin două angajamente complementare. Pe de o parte, aceasta înseamnă protejarea speranțelor legitime ale celor forțați să plece, asigurând rute sigure și legale, condiții demne pentru primirea lor și căi autentice de integrare. Pe de altă parte, înseamnă promovarea dreptului de a rămâne în propria patrie în pace și securitate, abordând cauzele profunde care îi obligă pe oameni să migreze, inclusiv cele legate de nedreptățile economice și de criza climatică. Atunci când aceste drepturi sunt respectate, migrația poate deveni o oportunitate de întâlnire și îmbogățire reciprocă între popoare.

Dezvoltare umană integrală

82. În Enciclica sa *Populorum Progressio*, Paul al VI-lea a afirmat că dezvoltarea este autentică numai dacă este „integrală”, adică poate

„favoriza dezvoltarea fiecărui om și a omului întreg”. [110] În deceniile care au urmat, Doctrina socială a Bisericii a reluat și a reflectat asupra acestei expresii pentru a indica modalitățile practice în care principiile nobile - demnitatea, binele comun, destinația universală a bunurilor, subsidiaritatea, solidaritatea și justiția socială - sunt puse în aplicare în viața reală. Prin „dezvoltare umană integrală” înțelegem un proces în care creșterea indivizilor și a popoarelor cuprinde toate dimensiunile existenței și deschide viitorul și generațiilor următoare.

83. Atât pentru indivizi, cât și pentru națiuni, dezvoltarea este atât o datorie, cât și un drept. Sunt necesare condiții minime pentru a permite fiecărei persoane și fiecărui popor să prospere în conformitate cu demnitatea sa, fără a fi ținut într-o stare de dependență sau exclus de la accesul la bunurile necesare. Dezvoltarea este cu adevărat umană atunci când plasează oamenii în centru, în loc de acumularea de bogății, și când privește atât popoarele, cât și indivizii. Justiția cere recunoașterea drepturilor societății și a drepturilor popoarelor și include o responsabilitate față de generațiile viitoare. Dezvoltarea nu este cu adevărat umană dacă crește consumul pentru unii, în timp ce transferă costurile și poverile asupra altora, sau dacă relegă regiuni întregi în roluri subordonate, împiedicându-le să își realizeze întregul potențial. [111] Dezvoltarea este integrală atunci când nu se limitează la sfera economică, ci promovează calitatea vieții în dimensiunile sale spirituale, culturale, morale și relaționale, respectând în același timp casa noastră comună, diversitatea popoarelor și modurile lor de viață. [112]

84. Astăzi, conceptul de dezvoltare umană integrală este un punct de referință pentru evaluarea ecologiei integrale, care a devenit o dimensiune indispensabilă a Doctrinei Sociale a Bisericii. Într-adevăr, calitatea dezvoltării se măsoară prin capacitatea de a integra justiția față de oameni și grija pentru casa noastră comună și de a promova condiții de viață demne, accesul la bunurile necesare, relații sociale juste, grija față de creație și considerația pentru generațiile viitoare. Rezultă că adevăratul progres nu este cel care crește bunăstarea unora prin degradarea ecosistemelor, transferarea costurilor asupra comunităților cele mai defavorizate sau compromiterea condițiilor de viață ale celor care ne vor urma.

85. Privită în această lumină, dezvoltarea umană integrală este cadrul prin care putem interpreta schimbările timpului nostru, inclusiv pe cele aduse de revoluția digitală. Inovațiile tehnologice, inclusiv inteligența artificială, nu sunt neutre, deoarece pot fie să încurajeze participarea și dreptatea, fie să exacerbeze inegalitatea, controlul și excluziunea. Din acest motiv, ele trebuie evaluate punând o întrebare crucială: Ajută ele cu adevărat indivizii și popoarele să devină mai umani și fraterni, respectând în același timp casa noastră comună și generațiile viitoare? Aici principiile Doctrinei Sociale devin criterii concrete de discernământ cu privire la problemele pe care le vom aborda în capitolele următoare.

Un examen pentru Biserică

86. În concluzie, aş dori să ating un punct care îmi este deosebit de drag. Doctrina Socială nu este doar un mesaj adresat societăţii; este, de asemenea, un examen de conştiinţă pentru Biserică - o casă şi o şcoală de comuniune care este întotdeauna chemată să asigure aplicarea principiilor schiţate în acest capitol, mai ales în cadrul propriilor structuri. În contextul eclezial, binele comun ia forma unei abordări sinodale pentru misiunea în slujba Împărăţiei. Într-adevăr, Biserica este „subiectul comunitar şi istoric al sinodalităţii şi misiunii”. [113] Aceasta necesită atenţie asupra modului în care sunt luate deciziile şi sunt exercitate responsabilităţile. Documentul final al Sinodului identifică o cultură a transparenţei, responsabilităţii şi evaluării ca practici cheie pentru transformarea misionară. [114]

87. Având în vedere acest lucru, subsidiaritatea devine principiul călăuzitor al guvernării şi al vieţii pastorale. Aceasta implică recunoaşterea şi sprijinirea credincioşilor şi a organizaţiilor ecleziale intermediare în îndeplinirea responsabilităţilor lor, valorizarea carismelor şi a competenţelor şi evitarea oricărei forme de paternalism care sufocă libertatea evanghelică. În termeni practici, participarea celor botezaţi la procesele decizionale şi responsabilitatea lor comună în misiune se realizează prin intermediul unor organisme participative autentice, nu doar nominale. [115]

88. Pentru comunitatea creştină, solidaritatea îşi găseşte izvorul în misterul lui Hristos şi este hrănită de Euharistie. Solidaritatea izvorăşte din comuniunea în credinţă şi în Sacramente: Botezul şi Mirul ne unesc

în Hristos, pentru a deveni un singur Trup și un singur Duh, o singură inimă și un singur suflet (cf. Ef 4,4; Fapte 4,32). Euharistia, care este sacramentul unității, hrănește apartenența noastră la Trupul lui Hristos și ne învață cum să împărtășim. Diversele sensibilități prezente în Biserică și convingerile puternice care animă fiecare persoană sunt o sursă de bogăție dacă rămân ancorate în certitudinea că unitatea este un dar primit și o responsabilitate care trebuie îndeplinită.

89. A trăi dreptatea în Biserică înseamnă a purifica relațiile și structurile ecleziale de distorsiunile care dau naștere la inegalitate, lipsă de transparență și abuz de putere. În acest sens, ascultarea victimelor abuzurilor spirituale, economice, instituționale, sexuale și de putere, precum și a abuzurilor de conștiință, este parte integrantă a unui drum spre dreptate, care include recunoașterea prejudiciului cauzat, o justă reparare și luarea de măsuri pentru a preveni repetarea acestuia. Fiecare putere este în slujba comuniunii și a misiunii. Orice autoritate este în slujba Poporului lui Dumnezeu. Această slujire a slujirii se exprimă nu numai prin credința noastră celebrată și trăită în Sacramente și prin adoptarea unui stil sinodal, ci și prin împărtășirea concretă a bunurilor. Urmând exemplul Bisericii primare, resursele ecleziale trebuie împărtășite pentru ca nimeni dintre noi să nu fie în nevoie (cf. Faptele Apostolilor 4,34) și pentru ca administrarea lor să poată sprijini misiunea de a vesti Evanghelia celor mai săraci. Evaluările regulate ale exercitării responsabilităților ministeriale ar trebui încurajate, nu ca judecăți asupra indivizilor, ci ca instrumente de învățare și corectare orientate spre misiune. [116] Numai în măsura în care suntem deschiși la acțiunea Duhului Sfânt, aceste principii ale Doctrinei Sociale se vor întrupa în viața eclezială. În acest fel, Biserica va

putea da o mărturie credibilă societății că a căuta împreună binele comun, cu responsabilitate comună și fraternitate, nu este o utopie, ci o posibilitate reală. [117]

CAPITOLUL TREI

TEHNOLOGIE ȘI DOMINANȚĂ. MĂREȚIA UMANITĂȚII ÎN LUMINA PROMISIUNILOR IA

90. După ce am reamintit principiile care pun în lumină Doctrina Socială, aș dori acum să mă concentrez asupra anumitor provocări care modelează profund modul nostru de viață de astăzi. Imaginea biblică care însoțește aceste reflecții este cea a unui proiect de construcție. Pe de o parte, există Turnul Babel, unde efortul colectiv urmează un plan care domină și, în cele din urmă, dezumanizează (cf. Gen 11,1-9). Pe de altă parte, există ruinele Ierusalimului, care sub îndrumarea lui Neemia sunt reconstruite bucată cu bucată ca un proiect de responsabilitate comună (cf. Neemia 2-6). Suntem chemați să reflectăm asupra marilor „șantiere” ale erei noastre și să ne întrebăm: Ce construim? Pe măsură ce dezvoltarea tehnologică transformă rapid limbajele, relațiile, instituțiile și formele de putere, noi, credincioșii, trebuie și putem alege la ce proiecte să lucrăm și în ce mod, astfel încât să păstrăm și să valorizăm măreția umanității care ne-a fost dată ca dar. Aceasta este o alegere nu numai pentru viitorul nostru, ci și pentru prezentul nostru, deoarece inteligența artificială și alte tehnologii emergente fac deja parte din viața noastră de zi cu zi.

91. Sunt convins că modul concret de a trăi relațiile sociale în lumina Evangheliei nu este stabilit o dată pentru totdeauna, ci rămâne o sarcină încredințată, din generație în generație, comunității creștine. Sub călăuzirea Duhului Sfânt, Biserica se lasă luminată de cuvântul lui Dumnezeu, citește semnele timpurilor și caută în mod creativ noi căi pentru ca relațiile dintre popoare și națiuni să devină tot mai conforme cu exigențele Împărăției lui Dumnezeu. [118] Din acest motiv, îi încurajez pe toți membrii Bisericii să nu se teamă de provocările actuale, ci să se asculte unii pe alții și să își asume cu fermitate responsabilitățile în construirea unei societăți mai umane și fraterne.

Paradigma tehnocratică și puterea digitală

92. În Enciclica sa *Laudato Si'*, Papa Francisc a denunțat dominația crescândă a unei paradigme tehnocratice [119] în lumea noastră globalizată: tendința de a lăsa ca logica eficienței, a controlului și a profitului să modeleze singure deciziile personale, sociale și economice. Acest lucru arată clar că tehnologia nu este doar un instrument. Când devine standardul după care totul este judecat, începe să dicteze ce contează și ce poate fi aruncat, reducând creația la un obiect de exploatare și ființele umane la simple roți dințate într-un sistem condus spre o eficiență din ce în ce mai mare.

93. Această paradigmă s-a răspândit rapid în ultimii ani, alimentată parțial de extinderea inteligenței artificiale, a științei cognitive, a nanotehnologiei, a roboticii și a biotehnologiei. În sine, aceste inovații pot servi în mare măsură dezvoltării umane integrale și îngrijirii casei noastre comune. Totuși, tocmai datorită puterii lor, ele pot accelera și extinderea paradigmei tehnocratice și, prin urmare, necesită un nou cadru spiritual, etic și politic. Mai multă putere nu implică neapărat ceva mai bun. În acest sens, cuvintele lui Romano Guardini rămân relevante: „Omul contemporan nu a fost instruit să folosească bine puterea.” [120]

94. Pericolul ca omenirea să devină victimă a propriilor realizări a fost deja recunoscut în mod clar de Sfântul Paul al VI-lea, care a avertizat că „cel mai extraordinar progres științific, cele mai uimitoare realizări tehnice și cea mai uimitoare creștere economică, dacă nu sunt însoțite de un progres moral și social autentic, vor merge în cele din urmă împotriva omului”. [121] Din acest motiv, progresul tehnologic - valoros în sine - necesită un discernământ atent al viziunii antropologice care îl ghidează și al scopurilor pe care le urmărește. Dacă dezvoltarea tehnologică avansează fără un progres etic și social corespunzător, rezultatul poate fi o creștere a mijloacelor fără o creștere a umanității: „a avea mai mult” fără „a fi mai mult”. Într-un astfel de scenariu, există riscul ca indivizii să fie evaluați în principal în funcție de rezultatele pe care le produc. [122]

95. Aici, trebuie să recunoaștem un alt aspect crucial, pe care l-am menționat anterior. În multe cazuri, în contextul digital, controlul asupra platformelor, infrastructurii, datelor și puterii de calcul nu revine statelor, ci principalilor actori economici și tehnologici. Aceste entități stabilesc efectiv condițiile de acces, determină regulile de vizibilitate și modelează însăși posibilitățile de participare. Atunci când o astfel de putere este concentrată în mâinile câtorva, ea tinde să devină opacă și să se sustragă controlului public, crescând riscul unor forme distorsionate de dezvoltare care dau naștere la noi dependențe, excluderi, manipulări și inegalități.

96. Confruntată cu această concentrare a puterii în lumea digitală, criteriile de judecată și discernământ în această nouă situație sunt principiile nobile ale Doctrinei Sociale: demnitatea inalienabilă a persoanei umane, binele comun, destinația universală a bunurilor, subsidiaritatea, solidaritatea și justiția socială. Acestea cer să evaluăm dacă puterea infrastructurilor digitale și a algoritmilor promovează cu adevărat participarea și responsabilitatea, protejează persoanele vulnerabile, asigură accesul echitabil la oportunități și rămâne orientată spre binele tuturor. Pe această bază, putem acum examina mai atent ce este inteligența artificială, posibilitățile pe care le deschide și riscurile pe care le implică.

Inteligența artificială

97. Nu intenționez aici să ofer o tratare cuprinzătoare a inteligenței artificiale și nici să ofer o imagine de ansamblu asupra vastei literaturi relevante, deoarece există deja contribuții autorizate, inclusiv în

contextul eclezial. [123] Mă limitez la a reaminti câteva elemente esențiale pentru un discernământ moral și social care să protejeze primatul persoanei umane, pentru a garanta că inteligența umană, cu conștiința și libertatea sa, va fi întotdeauna cea care ghidează inovațiile tehnice și determină în mod responsabil utilizarea și limitele acestora.

98. Este potrivit să prefațăm această discuție cu două considerații. În primul rând, orice afirmație referitoare la IA riscă să devină rapid demodată, având în vedere ritmul remarcabil cu care se dezvoltă aceste sisteme. În al doilea rând, noi toți, inclusiv cei care le proiectează, avem doar o înțelegere limitată a funcționării lor concrete. Într-adevăr, sistemele actuale de IA sunt mai degrabă „cultivate” decât „construite”, deoarece dezvoltatorii nu proiectează direct fiecare detaliu, ci creează un cadru în care inteligența „crește”. Prin urmare, aspectele științifice fundamentale - cum ar fi reprezentările interne și procesele de calcul ale acestor sisteme - rămân, în prezent, necunoscute. Apare, așadar, o nevoie urgentă de angajare dublă: pe de o parte, o aprofundare a cercetării științifice; pe de altă parte, exercitarea discernământului moral și spiritual.

99. Nu este posibil să se ofere o definiție unică și cuprinzătoare a IA. Ceea ce se poate afirma, însă, este că trebuie să evităm concepția greșită de a echivala acest tip de „inteligență” cu cea a ființelor umane. Aceste sisteme doar imită anumite funcții ale inteligenței umane. Procedând astfel, ele depășesc adesea inteligența umană în viteză și capacitate de calcul, oferind beneficii tangibile în multe domenii. Totuși, această putere rămâne în întregime legată de prelucrarea datelor. Așadar, anumitele inteligențe artificiale nu trec prin experiențe, nu posedă un

corp, nu simt bucurie sau durere, nu se maturizează prin relații și nu știu din interior ce înseamnă dragostea, munca, prietenia sau responsabilitatea. Nici nu au o conștiință morală, deoarece nu judecă binele și răul, nu înțeleg sensul ultim al situațiilor și nu poartă responsabilitatea pentru consecințe. Ele pot imita limbajul, comportamentul și abilitățile analitice sau chiar pot simula empatia și înțelegerea, dar nu înțeleg ceea ce produc, deoarece le lipsește perspectiva afectivă, relațională și spirituală prin care ființele umane cresc în înțelepciune. Chiar și atunci când aceste instrumente sunt descrise ca fiind capabile să „învețe”, modul lor de a face acest lucru este diferit de cel al unei persoane umane. Nu este experiența celor care se lasă modelați de viață și cresc în timp prin alegeri, greșeli, iertare și fidelitate. Mai degrabă, este o formă de adaptare statistică bazată pe date și feedback, care poate fi foarte eficientă, dar nu implică o creștere interioară.

Un instrument valoros care necesită vigilență

100. Având în vedere cele spuse, putem înțelege mai bine de ce IA poate fi un instrument valoros și, în același timp, de ce necesită o abordare măsurată și vigilentă. În ultimii ani, utilizarea sa privată s-a extins semnificativ, determinând o reflecție tot mai mare atât asupra oportunităților pe care le oferă, cât și asupra riscurilor legate de răspândirea sa rapidă. În utilizarea personală, trei aspecte merită în

special o atenție deosebită: ușurința cu care se obțin rezultatele, impresia de obiectivitate și simularea comunicării umane. Viteza și simplitatea cu care se poate accesa informația, analizele complexe, conținutul media și asistența practică facilitează, fără îndoială, viața. Cu toate acestea, ele pot încuraja și o dependență excesivă și căutarea unor răspunsuri predefinite și pot slăbi creativitatea și judecata personală. Aparenta obiectivitate a răspunsurilor și sugestiilor oferite de aceste sisteme ne poate face să trecem cu vederea faptul că acestea reflectă presupunerile culturale ale celor care le-au conceput și le-au instruit, cu toate punctele lor forte și limite. Imitarea artificială a comunicării umane pozitive - cuvinte de sfat, empatie, prietenie și chiar dragoste - poate fi captivantă și uneori cu adevărat utilă. Cu toate acestea, pentru utilizatorii mai puțin exigenți, poate fi, de asemenea, înșelătoare, creând iluzia unei relații cu un subiect personal real. Atunci când cuvintele sunt simulate, ele nu construiesc relații autentice, ci doar aparența lor. Imitarea artificială a îngrijirii sau sprijinului poate deveni deosebit de riscantă atunci când intră în contexte în care lipsesc relațiile reale și legăturile emoționale. Aici, pericolul nu este atât de mult că o persoană ar putea crede că comunică cu o altă persoană, ci mai degrabă că ar putea pierde treptat însăși dorința de a forma conexiuni umane autentice.

101. Lărgindu-ne perspectiva asupra utilizării IA în societate, vedem că aceasta este acum integrată în procesele decizionale în multe sectoare și la mai multe niveluri: în comunicare, management și control. Câștigurile în materie de eficiență și potențialul de îmbunătățire a

anumitor servicii sunt evidente, însă adoptarea lor rapidă și necritică ne expune la o serie de riscuri, inclusiv tendința de a trece cu vederea impactul asupra mediului. Sistemele actuale de inteligență artificială necesită cantități enorme de energie și apă, influențând semnificativ emisiile de dioxid de carbon și impun o cerere mare resurselor naturale. Pe măsură ce complexitatea lor crește, în special în cazul modelelor lingvistice mari, crește și nevoia de putere de calcul și capacitate de stocare, ceea ce necesită o rețea extinsă de mașini, cabluri, centre de date și infrastructură consumatoare de energie. Din acest motiv, este esențial să se dezvolte soluții tehnologice mai sustenabile care să reducă impactul asupra mediului și să contribuie la protejarea casei noastre comune. [124]

Responsabilitate, transparență și guvernanta inteligenței artificiale

102. Utilizarea IA nu este niciodată o chestiune pur tehnică: atunci când aceasta intră în procese care afectează viața oamenilor, atinge drepturi, oportunități, statut și libertate. Deciziile importante și sensibile - privind ocuparea forței de muncă, creditul, accesul la serviciile publice sau chiar reputația unei persoane - riscă să fie delegate integral sistemelor automate care nu cunosc „compasiunea, mila, iertarea și, mai presus de toate, speranța că oamenii sunt capabili să se schimbe” [125] și, prin urmare, pot da naștere la noi forme de excluziune. Există în mod clar utilizări dăunătoare, cum ar fi manipularea informațiilor sau încălcarea vieții private. Există însă și un pericol mai subtil, deoarece atunci când sistemele de IA se prezintă ca fiind neutre și obiective, acestea ajung să reflecte și să consolideze stereotipurile sau prejudecățile ideologice ale proiectanților și dezvoltatorilor lor.

103. Într-adevăr, a încredința unui algoritm, în practică, puterea de a selecta cine este demn sau nu, fără ca cineva să își asume responsabilitatea pentru această judecată, înseamnă a preda sarcina de a redefini limitele posibilităților umane. În acest proces, se pierde și responsabilitatea politică, nu doar empatia față de cei excluși, care, la urma urmei, poate fi simulată. Excluderea celor vulnerabili devine învăluită într-un strat de neutralitate și obiectivitate, împotriva căruia devine dificil să se ridice obiecții. În acest fel, nedreptatea trece neobservată, iar compasiunea, mila și iertarea - înțelese nu ca simple aparențe, ci ca acțiuni politice reale - dispar treptat din vedere.

104. De aici rezultă o consecință simplă, dar convingătoare: nu putem considera IA neutră din punct de vedere moral. În realitate, fiecare instrument tehnic întruchipează alegeri și priorități prin ceea ce măsoară, ignoră și optimizează și prin modul în care clasifică oamenii și situațiile. Dacă un sistem este conceput sau utilizat într-un mod care tratează unele vieți ca fiind mai puțin demne sau le exclude fără posibilitatea de apel, atunci nu este doar un instrument „de folosit bine”, deoarece a introdus deja criterii care contrazic demnitatea inalienabilă a persoanei umane. Din acest motiv, discernământul etic nu se poate limita la a întreba dacă folosim un sistem în scopuri bune sau rele; trebuie să examineze, de asemenea, modul în care este conceput acel sistem și ce viziune asupra persoanei umane și a societății este încorporată în datele și modelele care îl ghidează. [126]

105. Pentru ca IA să respecte demnitatea umană și să servească cu adevărat binelui comun, responsabilitatea trebuie să fie clar definită în fiecare etapă: de la cei care proiectează și dezvoltă aceste sisteme până la cei care le utilizează și se bazează pe ele pentru decizii concrete. În multe cazuri, însă, procesele interne care duc la un rezultat rămân opace, ceea ce face mai dificilă atribuirea responsabilității și corectarea erorilor. Aici devine crucială responsabilitatea: posibilitatea de a identifica cine trebuie să „dacă socoteală” pentru decizii, să le justifice, să le monitorizeze și, atunci când este necesar, să le conteste și să remedieze orice prejudiciu cauzat. [127]

106. Apelul la prudență, evaluare riguroasă și chiar, uneori, un ritm mai lent în adoptarea IA nu înseamnă a se opune progresului; dimpotrivă, este un exercițiu de grijă responsabilă pentru familia umană. Această nevoie este cu atât mai urgentă, având în vedere dezechilibrul frecvent dintre viteza creșterii tehnologice și dezvoltarea mai lentă a conștientizării, normelor, garanțiilor și instituțiilor capabile să guverneze efectele acesteia. Nu este suficient să se invoce etica în abstract; sunt necesare cadre juridice robuste, supraveghere independentă, utilizatori informați și un sistem politic care să nu abdice de la responsabilitatea sa. Altfel, schimbarea va fi guvernată doar de gândirea tehnocratică și prezentată ca fiind necesară și inevitabilă, impunând în cele din urmă reguli modelate de cei care controlează datele, infrastructura și puterea de calcul.

107. Nu ne putem mulțumi doar cu un apel la moralizarea mașinilor - așa-numita „alinieră” a IA la valorile umane - fără a avea și curajul de a

insista asupra unei alte condiții: posibilitatea de a discuta deschis cadrele etice implicate și de a le supune unor standarde comune de justiție socială. Altfel, cei care controlează IA își vor impune propria viziune morală, care va deveni infrastructura invizibilă a acestor sisteme. O IA mai morală nu este suficientă dacă acea moralitate este determinată de câțiva. Ceea ce este necesar este o implicare politică mai activă, capabilă să încetinească lucrurile atunci când totul se accelerează și să protejeze oportunitățile comunităților de a putea încă participa și pune întrebări.

108. De fapt, ca în cazul fiecărei schimbări tehnologice majore, IA tinde să amplifice puterea celor care posedă deja resurse economice, expertiză și acces la date. Având în vedere binele comun și destinația universală a bunurilor, acest lucru ridică îngrijorări serioase, deoarece grupuri mici, dar extrem de influente, pot modela informațiile și modelele de consum, pot influența procesele democratice și pot orienta dinamica economică în propriul avantaj, subminând justiția socială și solidaritatea dintre popoare. Din acest motiv, este esențial ca utilizarea IA, în special atunci când aceasta atinge bunuri publice și drepturi fundamentale, să fie ghidată de criterii clare și de o supraveghere eficientă, bazată pe participare și subsidiaritate. Comunitățile și organizațiile intermediare nu trebuie reduse la a fi destinatari pasivi ai deciziilor luate în altă parte; ele trebuie să poată contribui la discernământ și supraveghere. Mai mult, proprietatea asupra datelor nu poate fi lăsată exclusiv în mâini private, ci trebuie reglementată în mod corespunzător. Datele sunt produsul multor contribuitori și nu ar trebui

tratate ca ceva ce poate fi vândut sau încredințat câtorva aleși. Este necesar să gândim creativ pentru a gestiona datele ca un bun comun sau împărtășit, într-un spirit de participare, așa cum a sugerat deja Sfântul Ioan Paul al II-lea în ceea ce privește bunurile colective. [128]

109. Principiile Doctrinei Sociale oferă un cadru pentru înțelegerea acestei noi realități. Într-o lume în care datele, resursele de calcul și influența de reglementare rămân în mâinile câtorva, a vorbi despre binele comun înseamnă a expune această nouă formă de asimetrie epistemică, economică și politică și a denumi noile monopoluri ale IA. A vorbi despre destinația universală a bunurilor înseamnă a găsi modalități de a asigura accesul universal atât la tehnologii, cât și la educația necesară pentru utilizarea lor. A vorbi despre subsidiaritate necesită protejarea capacității comunităților de a face alegeri și corecții, mai degrabă decât să le limitezi rolul la o simplă supraveghere după ce standardele au fost stabilite în altă parte. A vorbi despre solidaritate ne obligă să recunoaștem lucrătorii ascunși, adesea exploatați, care susțin sistemele algoritmice. A vorbi despre dreptate necesită să punem sub semnul întrebării distribuția globală a puterii care decide cine poate, de fapt, să antreneze aceste modele și cine este doar supus lor. De asemenea, înseamnă să recunoaștem că dreptatea socială nu este doar un obiectiv care trebuie protejat după implementarea tehnologiilor, ci o condiție care trebuie să modeleze însăși designul lor încă de la început.

110. În cele din urmă, aş dori să folosesc expresia „a dezarma”, care îmi este foarte dragă. Dezarmarea IA înseamnă eliberarea ei de mentalitatea competiției „armate”, care astăzi nu se limitează doar la contextul militar, ci este și un fenomen economic și cognitiv. Aceasta implică o cursă pentru algoritmi din ce în ce mai puternici și seturi de date mai mari, determinată de dorința de a asigura dominația geopolitică sau comercială. A dezarma înseamnă a discredita presupunerea că puterea tehnică conferă automat dreptul de a governa. A dezarma nu înseamnă a respinge tehnologia, ci a o împiedica să domine umanitatea. Înseamnă eliberarea tehnologiei de controlul monopolistic și deschiderea ei către discuții și dezbateri, făcând-o astfel prietenoasă cu oamenii și restabilind-o în pluralitatea culturilor și modurilor de viață umane. Sarcina noastră de astăzi nu este doar etică sau tehnică. Este ecologică în sensul cel mai profund, deoarece privește o nouă dimensiune a casei noastre comune. IA este deja un mediu în care suntem imersați, precum și o forță cu care trebuie să ne angajăm. Din acest motiv, simpla reglementare a acesteia este insuficientă; trebuie să fie dezarmată, primitoare și accesibilă.

111. Doresc să adresez un apel special celor care dezvoltă inteligența artificială. Într-un fel, inovația tehnologică poate reprezenta participarea umană la actul divin al creației. Prin urmare, dezvoltatorii poartă o responsabilitate etică și spirituală deosebită, deoarece fiecare alegere de design reflectă o viziune asupra umanității. Așa cum creatorul unei opere artistice sau literare trebuie să ia în considerare valorile pe care le transmite, dezvoltatorii sunt chemați să integreze valorile în proiectele lor cu seriozitatea cuvenită: cu transparență, responsabilitate față de comunitățile afectate și atenție deosebită pentru a se asigura că ceea ce se cultivă este un bun autentic.

Ceea ce nu trebuie pierdut

112. După ce am analizat problemele de responsabilitate și guvernanță a IA, trebuie să revenim acum la întrebarea noastră centrală: ce înseamnă să ne protejăm umanitatea? Riscul se extinde dincolo de utilizarea abuzivă a anumitor tehnologii. Mai grav, paradigma tehnocratică omniprezentă în care suntem cufundați și care este amplificată de revoluția digitală și de IA, amenință să normalizeze o viziune antiumană. În această viziune, plenitudinea vieții este echivalată cu a avea mai mult, a reduce slăbiciunea, a elimina incertitudinea și a exercita un control total. Când eficiența devine măsura supremă a valorii, ființele umane sunt tentate să se considere un proiect care trebuie optimizat, mai degrabă decât persoane chemate la relație și comuniune.

113. În realitate, a ridica orice dimensiune a existenței umane la un nivel absolut este întotdeauna o greșeală. Într-adevăr, dezordinea nu apare doar din lipsuri; chiar și creșterea necontrolată poate duce la sărăcire. Într-un ecosistem, echilibrul este perturbat atunci când o specie se extinde în detrimentul altora; în viața umană, ceva similar se întâmplă atunci când o facultate pretinde a fi măsura a tot. Astfel, inteligența, atunci când este absolutizată, eclipsează alte dimensiuni esențiale ale vieții, cum ar fi afecțiunea, voința, angajamentul și relațiile.

În mod similar, puterea tehnică, dacă este lăsată dezechilibrată, nu ne face mai capabili; ne face mai izolați și mai vulnerabili la a fi dominați și excluși. Acest punct critic nu se opune inteligenței, ci servește ca o reamintire a faptului că atunci când inteligența devine autoreferențială, adevăratul său scop de a servi viața și persoana umană se pierde.

114. Calitatea unei civilizații nu se măsoară prin puterea mijloacelor sale, ci prin grija pe care o poate oferi, prin capacitatea sa de a-l recunoaște pe celălalt ca pe o față, nu doar ca pe o funcție. Capacitatea de a ne îngriji unii pe alții este o dimensiune fundamentală a umanității noastre, una care se învață și se stăpânește prin experiența trăită. A citi povești unui copil, a oferi companie unei persoane în vârstă și a amenaja o locuință astfel încât să fie primitoare sunt gesturi simple, adesea înrădăcinate în viața de familie. Ne învață să prețuim grija la nivel societal și ne antrenează să-i recunoaștem pe ceilalți ca persoane demne de atenție. Tehnologia poate sprijini, de asemenea, această grijă reciprocă între oameni, de exemplu, oferind instrumente care ne ajută să anticipăm și să organizăm lucrurile, fără a submina libertatea și judecata umană. La urma urmei, ființele umane sunt subiecte ale relațiilor și responsabile pentru propriile decizii.

Narațiuni subiacente: transumanismul și postumanismul

115. În încercarea de a clarifica presupunerile culturale care însoțesc revoluția digitală în curs, aș dori acum să ne îndrept atenția asupra

anumitor curente de gândire care interpretează progresul ca depășind condiția umană și care sunt adesea grupate sub etichetele de transumanism și postumanism. Aceste perspective formează fundalul ideologic prezent în unele centre de putere tehnologică și ocupă imaginația colectivă într-o formă simplificată, în special în mass-media și pe rețelele sociale. Ele tind să încurajeze entuziasmul pentru noile tehnologii printr-o viziune futuristă a unei „ființe umane îmbunătățite” sau a unui „hibrid om-mașină”.

116. Transumanismul și postumanismul cuprind o gamă largă de curente și sensibilități, ceea ce face dificilă definirea lor într-un mod unic și lipsit de ambiguitate. Ele pot fi asemănate cu un arhipelag de „insule” conceptuale, distincte, dar conectate printr-o „mare” comună de presupuneri, și anume rolul central al tehnologiei și aspirația de a depăși limitele condiției umane. În general, transumanismul are în vedere îmbunătățirea ființelor umane prin intermediul tehnologiilor - cum ar fi biomedicina, ingineria corporală, dispozitivele și algoritmi - cu scopul de a crește performanța și capacitățile. Postumanismul, în special în formele sale mai radicale, merge mai departe: contestă antropocentrismul și are în vedere o hibridizare a ființelor umane, a mașinilor și a mediului înconjurător, anticipând chiar un prag în care umanitatea se depășește pe sine într-o nouă etapă evolutivă. Chiar și atunci când astfel de idei rămân în mare parte speculative, ele câștigă relevanță prin modificarea imaginației colective și, prin urmare, influențează alegerile sociale, economice și politice. [129]

117. Din perspectiva Doctrinei Sociale a Bisericii, problema cheie nu este utilizarea tehnologiei ca atare, ci viziunea care o stă la baza. Dacă ființa umană este tratată ca ceva ce trebuie perfecționat sau depășit, devine mai ușor să acceptăm că unele vieți sunt mai puțin utile, mai puțin dezirabile sau mai puțin demne. În numele progresului, „sacrificiile necesare” pot începe să fie justificate, punând povara asupra celor mai vulnerabili, în urmărirea unei presupuse optimizări a speciei. În acest sens, avertismentul menționat anterior al Sfântului Paul al VI-lea păstrează o mare previziune: într-adevăr, progresele științifice și tehnologice, atunci când sunt detașate de progresul moral și social, ajung să se întoarcă împotriva umanității. [130] Din acest motiv, trebuie făcută o distincție clară. Una este să integrezi tehnologia într-o viziune relațională centrată pe om; cu totul alta este să te ghidezi după o perspectivă care devalorizează limitele umane și promite o formă pur tehnică de „mântuire”.

Limita, inima și măreția persoanei umane

118. Relația noastră cu viața pare a fi astăzi în criză. Tot ceea ce apare ca o „limită” - incapacitatea, boala, bătrânețea, suferința, vulnerabilitatea - tinde să fie văzut în primul rând ca un defect care trebuie corectat, mai degrabă decât ca o realitate prin care umanitatea noastră se maturizează și se deschide către relație. Și totuși, trebuie să ne amintim că umanitatea înflorește nu în ciuda limitărilor, ci adesea prin

intermediul lor. Lumina credinței oferă o perspectivă asupra realității care ne ajută să recunoaștem ceea ce numim „contingența” lucrurilor acestei lumi. Deși este corect să ne străduim să atenuăm suferința care marchează viața umană, este, de asemenea, înțelept să recunoaștem finitudinea noastră fundamentală, știind că „experiența religioasă și, în special, credința creștină, ne propun să trăim, fără simplificări excesive, această ambivalență dintre măreția umană și limitare, interpretând-o în lumina relației noastre originare și fundamentale cu Dumnezeu.” [131]

119. Tocmai în limitele noastre își găsesc locul: compasiunea, precum și o preocupare sinceră pentru nevoile celorlalți; o generozitate care poate ieși la iveală chiar și în mijlocul întunericului și al eșecului; experiența spirituală și cultul lui Dumnezeu. Vedem acest lucru în multe momente când limitele noastre devin tangibile: când ne confruntăm cu respingerea, când suferim din cauza bolii sau a pierderii unei persoane dragi, când ne confruntăm cu propria slăbiciune sau eșec. În mod misterios, tocmai în astfel de momente putem descoperi o nouă înțelepciune, putem experimenta tangibil apropierea celorlalți și putem întâlni prezența Domnului.

120. Chiar și atunci când limitările sunt trăite ca suferință interioară, înțelepciunea umană ne învață să nu le negăm sau să le suprimăm, ci să le integrăm. A elimina complet suferința ar însemna, în cele din urmă, stingerea și a iubirii și a dorinței. Cei care iubesc și doresc nu pot evita trecerea prin încercări și suferințe; și, de-a lungul anilor, purtăm în noi lecții care își lasă amprenta ca niște cicatrici, amintirile unei călătorii modelate de libertate și eșec, vise și dezamăgiri. Numai datorită interacțiunii acestor elemente se produc în noi minunile sufletului,

permițându-ne să simțim bogăția umanității noastre. [132] A renunța la această aventură, tragică și splendidă în același timp, în numele unei presupuse transcendențe a tuturor limitelor, ar putea însemna multe lucruri, dar nu ar mai fi uman.

121. Corupția morală a limitărilor noastre ca ființe create - și anume răul care agită în mod clar inima umană - ruinează societatea și viața, ajungând uneori la forme extreme de inumanitate. Totuși, chiar și aceste expresii dureroase ale limitărilor noastre lasă deschideri pentru bine. Chiar și atunci când persoanele se dezumanizează și provoacă tragedii, o mică lumină continuă să strălucească în umanitate, o lumină care poate fi reaprinsă, cu harul lui Dumnezeu, pe căi de convertire și reconciliere. După cum a observat pe bună dreptate Viktor Frankl, în momentele de groază, „am ajuns să-l cunoaștem pe om așa cum este el în realitate. La urma urmei, omul este acea ființă care a inventat camerele de gazare de la Auschwitz; totuși, el este și acea ființă care a intrat în acele camere de gazare în poziție verticală, cu Rugăciunea Domnească sau Shema Yisrael pe buze.” [133]

122. Finitudinea, atunci când este cu adevărat acceptată, nu ne diminuează, ci ne deschide către recunoașterea feței lui Dumnezeu și a celorlalți. Într-adevăr, tocmai pentru că experimentăm limite - vulnerabilitatea, suferința și eșecul - putem recunoaște demnitatea inviolabilă a fiecărei persoane, atât a noastră, cât și a celorlalți. În aceeași experiență, rămânem capabili să intuim o fraternitate mai mare decât noi înșine și să percepem nedreptatea ca pe un scandal. Cultura și

arta autentice păstrează această scânteie, rezistând normalizării răului. Din acest motiv, anumite lucrări au căpătat o semnificație aproape profetică: Simfonia a IX-a de Beethoven poate fi văzută ca o dorință de unitate; Guernica ca o denunțare a dezumanizării; Lista lui Schindler ca un apel de a nu condamna trecutul uitării.

123. Istoria nu apare doar ca o înregistrare a violenței umane, ci și ca o dovadă că umanitatea este capabilă să creeze instituții care să protejeze viața noastră comună. În ultimele două secole, acest lucru poate fi observat în mai multe realizări emblematice: fondarea Comitetului Internațional al Crucii Roșii (1863), a cărei neutralitate operațională asigură o îngrijire plină de compasiune pentru toți; lungul proces care a dus la abolirea sclaviei, care a reprezentat nu doar o schimbare juridică, ci și o transformare a conștiinței; înființarea Națiunilor Unite (1945) și a Declarației Universale a Drepturilor Omului (1948), care au articulat un limbaj comun pentru afirmarea, cel puțin ca ideal comun, a universalității demnității umane; și Convenția privind statutul refugiaților din 1951, care recunoaște datoria de a-i proteja pe cei care fug de persecuție și pericol. În fiecare dintre aceste cazuri, dorința de bine a prins contur în contexte publice — legi, instituții și practici — capabile să limiteze abuzul de putere și să-i apere pe cei vulnerabili. Totuși, niciuna dintre aceste evoluții nu a apărut fără a întâmpina rezistență, interese înguste sau inerție culturală. Progresul moral se desfășoară aproape întotdeauna printr-un parcurs lung și dificil, adesea marcat de eșecuri. Trebuie doar să ne gândim la procesele de pace blocate sau la implementarea lentă a angajamentelor de mediu. Însăși

fragilitatea acestor realizări subliniază cât de prețioasă este responsabilitatea celor care le inițiază și le susțin.

124. Anumite evenimente arată clar că istoria se poate schimba și atunci când indivizii iau cu adevărat în serios demnitatea fiecăruia: mișcarea pentru drepturile civile din Statele Unite ale Americii, strâns asociată cu mărturia lui Martin Luther King Jr., sau sfârșitul apartheidului în Africa de Sud după eliberarea lui Nelson Mandela și decizia sa de a nu abandona viitorul urii. În contexte diferite, s-au remarcat și multe femei curajoase și generoase, printre care Sfânta Laura Montoya, Sfânta Tereza de Calcutta, Dorothy Day, Marie Skłodowska-Curie, Maria Montessori, Elisabeth Elliot, Wangari Maathai, Benazir Bhutto și nenumărate altele de pe fiecare continent al căror angajament a contribuit la a face istoria mai umană.

125. Alături de aceste semne publice, există o poveste mai ascunsă, dar decisivă. O vedem în comunitățile religioase care aleg să slujească în locuri sărace și periculoase. O vedem și în martirii fraternității și ai dreptății, precum Sfântul Maximilian Maria Kolbe, Sfântul Oscar Romero și Fericitul Enrique Angelelli; și în acei martori care au întruchipat speranța Evangheliei, precum și demnitatea umană în mijlocul unor condiții dure, adesea inumane, precum Venerabilul Francisc-Xavier Nguyễn Văn Thuận. Mai presus de toate, este vizibil în „martirii vieții de zi cu zi” care îngrijesc, educă, însoțesc și mângâie fără fanfară, cum ar fi părinții, asistentele medicale, medicii, voluntarii și cei care rămân alături de o persoană în vârstă sau de un marginalizat. Mărturia lor demonstrează că bunătatea nu avansează automat, ci necesită

perseverența, memoria și convertirea interioară necesare pentru a începe din nou, chiar și după înfrângere.

126. Această împletire de instituții juste, martori credibili și fidelitate zilnică susține speranța și oferă o direcție clară progresului tehnologic, fără a permite inimii să regreseze. Din acest motiv, umanitatea - în toată măreția și rănilile sale - nu trebuie niciodată înlocuită sau depășită. Putem îmbrățișa progresul tehnologic care atenuază suferința și deblochează noi posibilități, cu condiția să nu abandonăm însăși esența umanității noastre, și anume capacitatea de relaționare și iubire. Aceasta duce la o întrebare crucială: dacă există un „mai mult decât uman” autentic, unde poate fi găsit? Credința creștină răspunde la această întrebare indicând o împlinire care nu izvorăște dintr-o divinizare tehnologică, ci prin harul lui Dumnezeu primit în Hristos.

Autenticul „mai mult decât uman”: harul și umanismul creștin

127. Expresia „mai mult decât uman” nu este un domeniu exclusiv al promisiunii tehnologice. Timp de secole, tradiția creștină a susținut că ființele umane nu sunt limitate de granițele propriei naturi; mai degrabă, ele sunt chemate la auto-depășire, nu printr-o evadare din realitate sau un dispreț pentru limitele lor, ci prin împlinirea lor în iubire.

Credința recunoaște o deschidere către „dincolo”, care își are originea ca un dar de la Dumnezeu. Această transformare este o lucrare a Duhului Sfânt. După cum învăța Sfântul Toma de Aquino, acest proces de înălțare și transformare „depășește orice capacitate a naturii create” [134], căci o disparitate infinită separă natura noastră finită de viața lui Dumnezeu. [135] Cu toate acestea, rămâne posibil să intrăm în inima acelei vieți inepuizabile, chiar dacă parcurgem limitele acestei lumi. Cel care face posibilă această trecere nu poate fi decât Cel Veșnic care se dăruiește pe sine. De fapt, Dumnezeu însuși este cel care depășește disproporția „infinită”. [136] În el se realizează recrearea persoanei umane. „Dacă este cineva în Hristos, este o faptură nouă: toate cele vechi s-au dus; iată, toate s-au făcut noi” (2 Cor 5,17).

128. Când îmbrățișăm posibilitatea de a ne transcende pe noi înșine prin harul lui Dumnezeu, nu ne negăm natura și nici nu devenim mai puțin umani. Dimpotrivă, așa cum a explicat Papa Francisc, „Devenim pe deplin umani atunci când devenim mai mult decât umani, când îl lăsăm pe Dumnezeu să ne ducă dincolo de noi înșine pentru a atinge adevărul cel mai deplin al ființei noastre.” [137] Aici rezidă îndepărtarea radicală de visele prometeice: ceea ce salvează omenirea nu este o autosuficiență sporită, ci o relație care eliberează, o comuniune care transformă. În această lumină, o tehnologie care doar clasifică și optimizează ceea ce există deja poate, chiar dacă neintenționat, să devină un obstacol în calea schimbării și a creșterii. Pentru un algoritm, o eroare este un defect care trebuie corectat; pentru o persoană, însă, o eroare poate fi un catalizator pentru o schimbare profundă. Viitorul unei persoane nu este calculabil, ci depinde de libertatea sa - elevată prin harul inepuizabil al lui Dumnezeu - și de relațiile cultivate.

Două orașe și două iubiri

129. Umanismul creștin nu respinge știința sau tehnologia, ci le îmbrățișează cu recunoștință și realism și le înrădăcinează într-o vocație superioară. Inteligența creativă a umanității este un dar care poate alina suferința și deschide noi posibilități, dar trebuie să rămână ordonată spre binele comun, dreptate, grija față de cei vulnerabili și creație. În acest sens, adevărata alternativă nu este între entuziasm și frică, ci între două căi de dezvoltare: un progres care servește indivizii și popoarele sau un progres care îi supune mentalității puterii. În cele din urmă, întrebarea cheie rămâne cea pusă de Sfântul Ioan Paul al II-lea: oare IA „face viața umană pe pământ «mai umană» în fiecare aspect al acelei vieți? O face mai demnă de om?” [138] Dacă răspunsul este da, atunci o putem recunoaște ca o oportunitate de a fi îmbrățișată cu responsabilitate, pe un drum de reconstrucție răbdătoare și comună, asemănătoare reconstrucției Ierusalimului relatate în Cartea lui Neemia. Dacă, însă, puterea crește în timp ce inima se ofilește și legăturile umane se rup, atunci ne confruntăm cu o nouă formă de Babel - o construcție grandioasă, dar fundamental dezumanizantă.

130. A pune sub semnul întrebării această cale alternativă de progres și modul în care o interpretăm și o trăim este, în cele din urmă, o chestiune de a ne examina propriile inimi. Modul în care înțelegem și modelăm relațiile, munca și instituțiile, în practică, dezvăluie valorile noastre fundamentale. În cele din urmă, totul provine din ceea ce ne este mai drag. Aceasta este o iubire care ne călăuzește în ceea ce prețuim cu adevărat, atât ca indivizi, cât și ca societate, și ne

directionează viețile și acțiunile. Sfântul Augustin a descris istoria umană ca o luptă între două iubiri, care dau naștere la două moduri de a locui lumea și de a trăi împreună - sau două „orașe”, cum s-ar spune: pe de o parte, iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui; pe de altă parte, iubirea exclusivă de sine. „Două iubiri au construit două cetăți: cetatea pământească, iubirea de sine până la disprețul lui Dumnezeu; cetatea cerească, iubirea lui Dumnezeu până la disprețul de sine.” [139] Ca de-a lungul istoriei, aceste două iubiri continuă să se lupte pentru dominație în inimile noastre și astăzi. Era inteligenței artificiale nu face excepție: construirea Babelului sau reconstrucția Ierusalimului încep în fiecare dintre noi.

CAPITOLUL PATRU

PROTEJAREA UMANITĂȚII ÎNTR-O TIMP DE TRANSFORMARE ADEVĂR, MUNCĂ, LIBERTATE

131. După ce am conturat contextul în care se situează provocarea transformării tehnologice, în special cele legate de IA și de curentele transumaniste și postumaniste, nu putem rămâne doar la nivelul analizei generale. Când limbajele și instrumentele se schimbă, se schimbă și acțiunile cotidiene și relațiile sociale. Din acest motiv, trebuie să ne concentrăm asupra anumitor domenii în care aceste transformări au consecințe deosebit de concrete și, uneori, tragice. În lumina principiilor Doctrinei Sociale a Bisericii, transformarea digitală ne invită să redescoperim adevărul ca bun comun, să protejăm demnitatea muncii și să salvăm libertatea împotriva oricărei forme de dependență și comercializare.

Adevărul ca bun comun

Adevăr și democrație

132. Utilizarea platformelor digitale și a sistemelor de IA determină schimbări profunde în comunicarea publică și politică. Instrumentele care ar putea încuraja dialogul și participarea sunt adesea folosite pentru a construi narațiuni distorsionate și a estompa granițele dintre adevăr și minciună, amestecând faptele cu opiniile. Dezinformarea nu a început cu IA, dar astăzi își găsește un amplificator puternic în IA. Capacitatea de a manipula conținutul, imaginile și videoclipurile expune oamenii la perspective părtinitoare sau înșelătoare. Această problemă are atât dimensiuni culturale, cât și morale, deoarece calitatea comunicării publice depinde direct de încrederea socială și, la rândul ei, o modelează. În același timp, informațiile veridice nu provin dintr-un control centralizat sau automatizat. În discursul public, adevărul faptelor are o dimensiune rațională, deoarece necesită verificare, verificare încrucișată a surselor și argumentare responsabilă. Mai mult, este profund relațional, construit prin legături de încredere și practici comune, precum și un schimb onest cu ceilalți și cu lumea. Doar

urmărirea comună a veridicității faptelor, percepute ca un bun comun, poate oferi o bază solidă pentru o comunicare justă.

133. Cei care dispun de resurse tehnologice și economice puternice, împreună cu un capital uman substanțial pentru intervenție, posedă capacități semnificative de a influența schimbarea culturală. În cele din urmă, ei pot influența un număr semnificativ de oameni în ceea ce privește adevărul despre umanitate, lume, sensul existenței, familie și chiar Dumnezeu. Aceasta este o putere pură, detașată de adevăr, care impune subtil sau deschis ceea ce dorește ca ceilalți să accepte ca adevărat. La rădăcina sa se află o „boală” mai profundă și adesea nerecunoscută: faptul că „omul modern este convins în mod eronat că este unicul autor al său, al vieții sale și al societății sale. Aceasta este o presupunere care rezultă din închiderea egoistă în sine”. [140] Prin urmare, oamenii cred că pot construi realitatea și că orice se potrivește cel mai bine afirmațiilor lor corespunde cu ceea ce este adevăr. Sfântul Ioan Paul al II-lea a reflectat asupra consecințelor acestei „crize a adevărului”, mergând până la a afirma că „odată ce ideea unui adevăr universal despre bine, cunoscut de rațiunea umană, se pierde, inevitabil se schimbă și noțiunea de conștiință”. [141] Într-un astfel de context, adevărurile universale valabile, care ne preced și pe care conștiința trebuie să le accepte, nu mai sunt recunoscute. Acest lucru l-a determinat pe Papa Francisc să se întrebe cu realism: „Ce este legea fără convingerea, născută din reflecții seculare și o mare înțelepciune, că fiecare ființă umană este sacră și inviolabilă?” La care a concluzionat: „Dacă societatea vrea să aibă un viitor, trebuie să respecte adevărul

demnității noastre umane și să se supună acestui adevăr. Crima nu este greșită doar pentru că este inacceptabilă din punct de vedere social și pedepsită de lege, ci datorită unei convingeri mai profunde. Acesta este un adevăr nenegociabil, atins prin utilizarea rațiunii și acceptat în conștiință. O societate este nobilă și decentă, nu în ultimul rând pentru sprijinul său față de căutarea adevărului și aderarea sa la cele mai fundamentale adevăruri.” [142]

134. Căutarea adevărului este un element esențial al democrației, care este ea însăși un mijloc de a contribui la binele comun. Atunci când întrebările despre ceea ce este adevărat își pierd atractivitatea și se impune un pragmatism care se mulțumește cu ceea ce pare util sau eficient, atunci viața democratică este slăbită. La urma urmei, democrația nu constă doar în reguli și proceduri, ci mai presus de toate dintr-o concordanță solidă cu faptele și un angajament autentic față de binele indivizilor și al societății în ansamblu. Indiferența față de adevăr duce, încet, dar sigur, la o coborâre în totalitarism. După cum a scris filosofa Hannah Arendt, subiecții ideali ai unor astfel de regimuri nu sunt atât cei convinși ideologic, ci mai degrabă „oamenii pentru care distincția dintre fapt și ficțiune (adică realitatea experienței) și distincția dintre adevărat și fals (adică standardele gândirii) nu mai există”. [143]

Comunicarea și imaginația colectivă

135. Având în vedere acest lucru, este important să reamintim că comunicarea „nu este doar transmiterea de informații, ci este și crearea unei culturi”. [144] Conținutul care circulă în mediile digitale modelează modul în care oamenii percep lumea și introduce în conștiința colectivă

imagini și narațiuni care ne orientează dorințele și ne influențează alegerile zilnice. Aceasta „nu este o lume paralelă sau pur virtuală” [145], deoarece ceea ce își are originea online devine acum o parte din viața oamenilor, în special a celor mai tineri.

136. Din acest motiv, cei care controlează platformele digitale și mijloacele de comunicare au o capacitate considerabilă de a influența imaginația colectivă și de a prezenta o anumită viziune asupra realității ca fiind dezirabilă. O astfel de putere ar trebui să fie ghidată constant de căutarea adevărului și de respectul pentru demnitatea umană, astfel încât cultura promovată pe internet să nu devină un instrument de distragere excesivă, omogenizare sau dominare, ci mai degrabă un cadru în care libertatea interioară și gândirea critică se pot maturiza.

Către o ecologie a comunicării

137. Prima noastră sarcină nu este nici de a demoniza, nici de a idolatriza instrumentele tehnologice, ci de a le utiliza pe baza unui principiu fundamental, și anume că adevărul este un bun comun și nu proprietatea celor cu putere sau influență. Prin urmare, trebuie să promovăm o ecologie a comunicării. La nivelul politicilor publice, aceasta implică stabilirea unor norme astfel încât procesul decizional din spatele selecției conținuturilor și al dezvoltării acestora să devină

mai transparent și să protejeze datele cu caracter personal. În ceea ce privește aspectele sociale și culturale, aceasta necesită o consolidare a organizațiilor intermediare, a jurnalismului serios și a forumurilor de dezbateri, unde argumentarea rațională și verificarea au o greutate mai mare decât reacția imediată. Pentru familii și școli, există o nevoie tot mai mare de o nouă conștientizare educațională și de formare privind utilizarea corectă și critică a instrumentelor digitale, a inteligenței artificiale și a platformelor comerciale și financiare online. În universități, principala provocare constă în integrarea cunoștințelor, cultivând atât capacitatea de a conecta și sintetiza cunoștințele pentru a înțelege complexitatea, cât și abilitățile necesare pentru a verifica faptele.

138. Și comunitățile creștine sunt chemate să se angajeze în transparența în comunicare și în căutarea onestă a faptelor. Din păcate, acest lucru nu a fost întotdeauna așa. Am fost martori cu rușine la apariția unor adevăruri dureroase care îi privesc chiar și pe membrii Bisericii și pe realitățile ecleziale. În special, unii jurnaliști, animați de pasiunea pentru adevăr, au jucat un rol crucial în scoaterea la lumină a nedreptăților și abuzurilor. Lor le doresc să repet cuvintele pe care Papa Francisc le-a folosit în discursul adresat jurnaliștilor: „Vă mulțumesc și pentru ceea ce ne spuneți despre ceea ce merge prost în Biserică, pentru că ne ajutați să nu ascundem lucrurile și pentru vocea pe care ați dat-o victimelor abuzurilor.” [146] Totuși, vigilența și transparența rămân în primul rând o responsabilitate gravă pentru Biserică însăși și nu trebuie să așteptăm ca alții să ne oblige să confruntăm adevăruri incomode despre noi înșine.

O alianță educațională pentru era digitală

139. Într-o epocă în care adevărul este adesea distorsionat pentru a servi intereselor particulare și strategiilor de comunicare, domeniul educației capătă o importanță decisivă. Totuși, transformările tehnologice rapide dezvăluie cât de nepregătiți suntem la nivel educațional. Omniprezenta mediilor digitale favorizează o cultură a imediatității și a hiperstimularii, ceea ce dă naștere la oboseală, plictiseală și apatie față de efortul necesar pentru căutarea adevărului.

140. Educația, în schimb, este o călătorie lungă care necesită răbdare și, prin urmare, are nevoie de timp pentru dezvoltare și pentru interacțiunea cu realitatea dincolo de aparențe. Aceasta este o problemă fundamentală, deoarece fiecare tehnologie îi modelează pe cei care o utilizează. Educarea oamenilor cu privire la utilizarea IA implică, așadar, învățarea lor de a decide când și în ce scop nu ar trebui utilizată. Viteza și ușurința cu care se pot obține răspunsuri sau rezumate riscă să stingă dorința de a pune întrebări, acesta fiind un proces care dă roade doar în timp. După cum scria Platon, cele mai profunde și mai importante lucruri se învață doar după mult timp și efort, prin implicarea în discuții cu ceilalți, „lovind” împreună idei și experiențe ca pe cremene, până când scânteia înțelegerii se aprinde în noi. [147] Trebuie să învățăm, așadar, cum să dăm dovadă de reținere în utilizarea IA și să ne protejăm tinerii de promisiunea mașinii perfecte, de acea tentație subtilă care face ca gândirea umană să pară superfluă tocmai atunci când este cea mai mare nevoie de ea.

141. În ultimii ani, literatura psihologică și psihiatrică a documentat cu o insistență crescândă modul în care expunerea timpurie și nesupravegheată la dispozitive digitale și rețele sociale poate avea un impact negativ asupra somnului, a capacității de atenție, a controlului emoțiilor și a relațiilor, în special în etapele cele mai vulnerabile ale vieții, uneori cu consecințe tragice. Această situație este agravată și mai mult de accesul facil la conținut violent sau degradant care jignește sensibilitatea, la materiale pornografice și hipersexualizate, la mesaje care trivializează corpul și emoțiile și la propuneri care normalizează comportamentele riscante. Fenomenele online precum agresiunea sexuală, șantajul și exploatarea sexuală a minorilor nu sunt neobișnuite și sunt făcute mai insidioase prin utilizarea profilurilor false, a algoritmilor care facilitează contactul periculos și a instrumentelor de inteligență artificială capabile să manipuleze imagini și videoclipuri. Deținerea unui dispozitiv mobil personal la o vârstă prea fragedă și utilizarea acestuia fără supravegherea unui adult poate exacerba vulnerabilitățile tinerilor, poate favoriza dependența și îi poate expune la izolare, hărțuire și cyberbullying, precum și la presiuni de a partaja imagini intime sau informații sensibile.

142. Părinților le este dificil să reziste singuri influenței modelelor de afaceri care monetizează atenția și timpul. Prin urmare, este esențial să se formeze o alianță între factorii de decizie politică, instituțiile de învățământ și familii, care să fie capabilă să sprijine concret adulții în această sarcină. Sunt necesare politici publice vizionare pentru a se opune intereselor imediate ale platformelor, concentrate în mâinile câtorva, atunci când acestea intră în conflict cu bunăstarea minorilor. În acest sens, intervențiile legislatorilor sunt potrivite pentru a stabili

limite de vârstă, a trage la răspundere furnizorii de servicii, mai degrabă decât a transfera întreaga povară a controlului asupra familiilor, și pentru a oferi protecții specifice împotriva tuturor formelor de exploatare sexuală și violență online. Astfel, copiii și adolescenții, care ne sunt încredințați în grija noastră, pot fi cu adevărat protejați ca o comoară prețioasă. [148] În același timp, este necesar să-i învățăm pe copii, adolescenți și tineri cum să recunoască manipularea, să-și apere demnitatea și să o respecte pe cea a celorlalți în mediile digitale. [149]

Rolul central al școlilor

143. Școala este locul unde noile generații pot învăța să caute și să iubească adevărul, să reflecteze asupra sensului vieții și să recunoască demnitatea fiecărei persoane. Din acest motiv, mulți părinți, care doresc ca copiii lor să crească în capacitatea de a forma relații, de a dezvolta abilități de gândire critică și de a îmbrățișa valori solide, pun mari așteptări în școli ca parteneri valoroși în educația copiilor lor. Totuși, părinții au dreptul primar și inalienabil de a alege tipul de educație și formare pentru copiii lor, într-un mod coerent cu convingerile lor morale, culturale și religioase. Astăzi, lumea educației se confruntă cu o serie de provocări urgente.

144. Prima provocare este socio-politică. Atât în cadrul fiecărei națiuni, cât și în diferite regiuni ale lumii, persistă inegalități semnificative în ceea ce privește accesul la educația de bază și la studiile superioare. În

multe națiuni, guvernele nu au investit încă resursele necesare pentru a garanta o educație de calitate pentru toți, fie prin sprijinirea adecvată a sistemului școlar public, fie prin asistarea instituțiilor private care oferă acest serviciu esențial. Atunci când o parte substanțială a educației, la diferite niveluri, este încredințată instituțiilor private, accesul la școlarizare poate deveni excesiv dependent de mijloacele financiare ale familiilor, mai ales în absența unui sprijin public adecvat. În fața acestui risc, este totuși important să recunoaștem și să încurajăm contribuția numeroaselor instituții de învățământ catolice private care asigură acces incluziv pentru copii și tineri din toate mediile, chiar și atunci când circumstanțele economice ale familiilor nu le-ar permite altfel.

145. A doua provocare majoră este pedagogică. Multe sisteme educaționale se luptă să țină pasul cu schimbarea și să sprijine dezvoltarea integrală a elevilor. Avansul tehnologiilor informației și al inteligenței artificiale face ca programele școlare, concepute pentru o epocă diferită, să devină rapid învechite. Între timp, organizarea școlilor, spațiile fizice, metodele de evaluare și rolul profesorilor înșiși trebuie regândite pentru a promova o educație autentic integrală care să abordeze fiecare dimensiune a persoanei. Este necesar să se sprijine formarea continuă a profesorilor pe tot parcursul vieții lor profesionale, astfel încât aceștia să se poată implica pozitiv în noile tehnologii, ajutând elevii să le utilizeze în mod responsabil, critic și creativ, mai degrabă decât să cedeze pasiv influenței lor.

146. A treia provocare majoră este de natură intelectuală și privește cunoașterea. Fără o atenție deosebită, poate apărea un sistem educațional lipsit de iubire pentru adevăr, în care un flux neîncetat de informații înlocuiește exercițiul esențial al cercetării, reflecției și discernământului. Pe măsură ce cunoașterea devine din ce în ce mai fragmentată, devine dificil să se înțeleagă realitatea în ansamblu, să se pună întrebări profunde despre sens sau să se dezvolte o gândire autentică, critică și creativă. Mulți educatori raportează deja semne de dezumanizare, unde oamenii pot „ști multe lucruri”, dar se luptă să găsească direcția în viața lor, parțial din cauza incapacității de a conecta informațiile cu cunoștințe mai profunde sau de a menține un sens al scopului. Este nevoie de o atitudine cu adevărat sănătoasă, care necesită ritmuri care să includă tăcerea, studiul aprofundat, lectura și analiza judicioasă, deoarece fără aceste elemente libertatea interioară poate fi compromisă.

147. Doctrina socială a Bisericii invită familiile, școlile, comunitățile creștine și instituțiile publice să formeze o alianță educațională reînnoită. Aceasta prinde contur atunci când principiile fundamentale sunt traduse în obiective educaționale, inclusiv învățarea elevilor cu un simț al moderației și al limitelor; recunoașterea drepturilor celorlalți și ale generațiilor viitoare de a se bucura de bunurile care ne sunt fie oferite, fie puse la dispoziție de ingeniozitatea umană; libertate și responsabilitate; și un simț al transcendenței și al binelui comun. Școlile nu sunt chemate să urmeze ritmul lumii digitale, ci să ofere ceea ce

sfera digitală, de una singură, nu poate oferi, și anume un timp comun pentru învățare și dezvoltarea unor relații de încredere.

Demnitatea muncii într-o perioadă de tranziție digitală

Valoarea muncii

148. De la apariția Doctrinei sale sociale, începând cu Rerum Novarum, Biserica a subliniat protejarea lucrătorilor și necesitatea combaterii tuturor formelor de exploatare. Mai presus de toate, însă, Magisteriul a recunoscut în muncă „cheia esențială” [150] pentru înțelegerea întregii chestiuni sociale, deoarece prin munca lor indivizii dezvoltă multe dimensiuni ale existenței lor. Având în vedere acest lucru, putem înțelege marea intuiție a Sfântului Benedict de Nursia, care a unit rugăciunea și munca, arătând că activitatea zilnică este o parte a răspunsului uman la chemarea lui Dumnezeu. Creată după chipul Creatorului, propria noastră muncă continuă într-un fel opera Lui, căci prin aceasta contribuim la progresul societății și la binele comun, punem în valoare capacitățile pe care le-am dobândit, îmbunătățim și înfrumusețăm lumea.

149. Din aceste motive, munca nu este doar un instrument; ea exprimă și sporește demnitatea vieții noastre. Este o exigență a condiției umane, o cale normală spre maturitate, dezvoltare și împlinire personală. În acest sens, ajutorul financiar acordat celor săraci poate fi uneori necesar în situații de urgență, dar nu poate deveni singurul răspuns, deoarece scopul este de a permite fiecărei persoane să trăiască cu demnitate prin propria muncă. [151]

150. Astăzi, convergența automatizării, roboticii și inteligenței artificiale transformă rapid însăși structura muncii. Se spune că acest lucru va aduce mari îmbunătățiri pentru toți. În realitate, însă, „noile modalități” de lucru nu sunt neapărat mai bune, deoarece „deși IA promite să stimuleze productivitatea prin preluarea sarcinilor banale, ea îi obligă frecvent pe lucrători să se adapteze la viteza și cerințele mașinilor, în loc ca mașinile să fie proiectate să-i sprijine pe cei care lucrează. Prin urmare, contrar beneficiilor promovate ale IA, abordările actuale ale tehnologiei pot, paradoxal, să-i decalifice pe lucrători, să-i supună unei supravegheri automate și să-i relege la sarcini rigide și repetitive. Nevoia de a ține pasul cu ritmul tehnologiei poate eroda sentimentul de acțiune al lucrătorilor și poate înăbuși abilitățile inovatoare pe care se așteaptă să le aducă în munca lor.” [152] Tocmai pentru a evita această derivă, este necesar să se proiecteze sisteme centrate pe persoana umană și nu doar pe performanță.

Problema șomajului

151. Sfântul Ioan Paul al II-lea a recunoscut că șomajul este un rău grav. Într-adevăr, atunci când atinge proporții masive, devine o adevărată calamitate socială care impune în special statului să își exercite responsabilitatea. [153] Astăzi, în mijlocul „celeia de-a patra revoluții industriale”, această preocupare este și mai acută, deoarece inovația

este adesea urmărită exclusiv pentru reducerea costurilor și creșterea profiturilor. [154] În unele contexte, există o teamă legitimă de o contracție semnificativă și rapidă a locurilor de muncă disponibile, care ar crea o reacție în lanț cu un impact profund asupra familiilor, tinerilor și economiilor locale. În multe sectoare, acest lucru poate fi deja observat în noi forme de insecuritate și inegalitate a locului de muncă, caracterizate prin remunerații supradimensionate pentru o minoritate extrem de specializată, alături de scăderea salariilor pentru o mare parte a forței de muncă.

152. Este cu siguranță de dorit ca tehnologia să elibereze oamenii de sarcini dificile, repetitive sau periculoase și să ofere un sprijin inteligent pentru activitatea umană. Cu toate acestea, protejarea oportunităților de angajare și rolul de neînlocuit al individului trebuie să rămână regula generală. Urmărirea unor profituri mai mari nu poate justifica alegeri care sacrifică sistematic locurile de muncă, deoarece persoana umană este un scop, nu un mijloc, iar ordinea economică trebuie să rămână subordonată demnității umane și binelui comun.

153. În același timp, trebuie să recunoaștem că fiecare tranziție reală implică discontinuități, deoarece este inegală, fragmentată și uneori conflictuală. Prin urmare, nu există un model unic de schimbare sau o soluție universală, deoarece există locuri și situații care necesită răspunsuri diferite. Având în vedere inegalitatea care caracterizează

lumea noastră, răspândirea inteligenței artificiale și a sistemelor de calcul produce efecte variate în locuri diferite. Societățile bogate se automatizează rapid și haotic, reducând nevoia de forță de muncă și creând loc pentru șomaj și fricțiuni instituționale. Regiuni vaste ale lumii, în schimb, rămân prinse în economii hibride, unde munca umană subplătită și tehnologiile parțiale coexistă fără a realiza o transformare autentică. Aceste zone devin locuri de muncă precară și focare de instabilitate și migrație forțată. Prin urmare, trebuie căutate soluții la nivel național și local prin implicarea comunităților intermediare. Avem nevoie de instrumente adaptive, inclusiv modele bine structurate, inițiative locale, redistribuire progresivă și noi drepturi de acces la bunuri esențiale. Fără a urmări o armonie abstractă, trebuie să construim forme concrete de coexistență umană în acest moment de transformare.

154. Munca rămâne o dimensiune fundamentală a experienței umane, deoarece nu este doar un mijloc de existență, ci și un context de exprimare, de relaționare și de contribuție la comunitate. Prin urmare, problemele legate de muncă se extind dincolo de venitul necesar pentru supraviețuirea familiei. O societate care garantează ocuparea forței de muncă doar unei mici părți a populației, în ciuda unui nivel ridicat de dezvoltare tehnică, riscă să-i expună pe mulți la inactivitate forțată, la lipsa de responsabilitate și la absența sarcinilor și stimulilor zilnici, având ca rezultat o sărăcire umană și culturală. Aceasta creează un paradox de progres material și regres antropologic care subminează fundamentele unei păci sociale juste și stabile. Din acest motiv, Doctrina Socială a Bisericii insistă asupra faptului că accesul la muncă pentru toți trebuie să fie o prioritate ridicată pentru politicile publice și procesele economice, servind drept criteriu de evaluare a calității umane a

oricărui model de dezvoltare. [155] Mai mult, în acele părți ale lumii în care munca tinde să se diminueze sau să se schimbe radical din cauza proceselor tehnologice și organizaționale în afara controlului democratic, trebuie să regândim natura muncii și legătura acesteia cu cetățenia, asigurându-ne că șomajul nu pune în pericol participarea socială.

155. În lumina acestei convingeri, putem aprecia mai bine istoria Doctrinei Sociale a Bisericii după Rerum Novarum. Inițiativele care au izvorât din această tradiție, inclusiv asociații, sindicate, cooperative și organizații de asistență socială, au contribuit decisiv la îmbunătățirea legislației muncii, la protejarea celor mai vulnerabili și la promovarea unor condiții mai umane. [156] Astăzi, însă, aceste instrumente nu mai sunt suficiente de la sine în fața transformărilor impulsionate de IA, de noua organizare a piețelor și de competitivitatea care rareori se preocupă de sustenabilitatea socială. Sunt necesare noi eforturi de colaborare între liderii politici, organizațiile sindicale, lumea afacerilor și comunitatea științifică pentru a dezvolta rapid reglementări și protecții comune adecvate, inclusiv la nivel internațional. [157] Sindicatele, pe care Biserica le-a susținut în mod constant, sunt chemate să fie deschise la noi tipuri de angajare și nevoilor corespunzătoare ale lucrătorilor, pentru a-i reprezenta și a-i apăra. În acest context, fără decizii îndrăznețe, perspectiva unei sărăcii și a unei inegalități mai mari se profilează la orizont, ceea ce ar lăsa mulți indivizi marginalizați, blocați și înconjurați de mașinile și sistemele automatizate care i-au înlocuit.

156. În această perioadă de tranziție, nu este suficient să reacționăm doar atunci când locurile de muncă dispar; trebuie să supraveghem transformarea în avans. O cale viabilă este, în primul rând, stabilirea unor criterii sociale pentru inovare. Aici, fiecare introducere a automatizării și a inteligenței artificiale ar trebui să fie însoțită de măsuri verificabile pentru a proteja ocuparea forței de muncă, recalificarea și participarea lucrătorilor. În acest fel, tehnologia va fi orientată spre eliberarea timpului și a capacităților umane, mai degrabă decât spre producerea excluziunii. În al doilea rând, avem nevoie de politici proactive care să facă formarea continuă și tranzițiile profesionale accesibile tuturor, asigurându-se că costul adaptării nu cade exclusiv asupra indivizilor. În cele din urmă, este nevoie de un angajament corporativ de a include calitatea și demnitatea muncii printre indicatorii săi de succes. Atunci când aceste condiții sunt prezente, inovația poate servi drept aliat al unei munci mai sigure, mai creative și mai demne; fără ele, inovația tinde să devină un accelerator al nedreptății.

O economie care valorizează demnitatea

157. Piața muncii este unul dintre domeniile în care riscurile asociate noilor tehnologii apar mai clar. Prin urmare, este necesar să ne amintim că libertatea economică nu este absolută; trebuie întotdeauna măsurată în raport cu binele comun și demnitatea fiecărei persoane. Inițiativa antreprenorială poate fi într-adevăr o adevărată vocație, generând bogăție și îmbunătățind viețile, mai degrabă decât o variabilă care depinde doar de profit. Acest lucru este posibil atunci când se

recunoaște că crearea de locuri de muncă demne și valoroase este o parte esențială a serviciului său propriu adus societății. [158]

158. Cu spirit profetic, Papa Francisc a avertizat împotriva unei libertăți economice proclamate doar în cuvinte, în timp ce condițiile reale îi împiedică pe mulți să beneficieze de ea. [159] Modelele economice care exaltă eficiența și succesul individual consideră adesea investițiile în persoanele defavorizate sau în cele cu căi de dezvoltare mai lente ca fiind inutile sau incomode, ca și cum viitorul lor ar depinde exclusiv de capacitatea lor de a ține pasul cu „câștigătorii”. În realitate, o societate dreaptă necesită un stat vigilent și instituții civile capabile să depășească mentalitatea singulară a eficienței și să asigure că resursele, soluțiile creative și reglementările îi favorizează pe cei mai vulnerabili. [160] În loc să se aștepte ca beneficiile creșterii să ajungă „în cele din urmă” la săraci, trebuie luate decizii care să asigure că această creștere devine incluzivă încă de la început. Experiența ultimelor decenii arată că, în crizele economice și financiare, săracii sunt întotdeauna cei care plătesc cel mai mare preț, în timp ce teoriile care promit o prosperitate generală automată se dovedesc adesea iluzorii.

159. Este important să se depășească indicatorii actuali de dezvoltare - care timp de mai bine de optzeci de ani au fost legați de conceptul de Produs Intern Brut (PIB) - deoarece acești indicatori neglijează aproape sistematic aspecte esențiale pentru bunăstarea generală a oamenilor și a mediului. Dezvoltarea unor parametri și indicatori complementari PIB-ului este crucială pentru îmbunătățirea bazelor de date utilizate pentru

efectuarea de analize, luarea deciziilor politice și economice și stabilirea priorităților regionale, naționale și internaționale. Introducerea de noi parametri va permite o evaluare cuprinzătoare și la timp a modului în care deciziile legislative și de reglementare au impact asupra demnității muncii, prosperității comune, reducerii inegalității și protecției mediului. De asemenea, va afecta conceptul de dezvoltare, procesele educaționale, mentalitățile și opinia publică, precum și pacea, care este autentică doar atunci când se bazează pe dreptate.

160. În ultimii ani, finanțele au crescut în importanță și au cunoscut inovații semnificative, determinate parțial de introducerea criptomonedelor. Reflecțiile și observațiile conținute în învățăturile predecesorilor mei, în special în Enciclicele lor, au evidențiat modul în care sectorul intermedierei financiare, „atunci când funcționează fără fundamentele antropologice și morale necesare, nu numai că a produs abuzuri și nedreptăți manifeste, dar a demonstrat și capacitatea de a crea o criză economică sistemică și mondială”. [161] De asemenea, veniturile din capital riscă să înlocuiască veniturile din muncă, care sunt adesea limitate la marginea intereselor primare ale sistemului economic. Cu toate acestea, economiile transformate în credit pentru economia reală, creând astfel atât locuri de muncă, cât și muncă independentă, rămân centrale pentru dezvoltare și pentru investițiile care trebuie să însoțească tranzițiile în curs. Funcția socială a creditului rămâne de neînlocuit. Finanțele în sine sunt fundamental diferite de finanțele care vizează dezvoltarea, crearea și evoluția muncii.

161. Această perspectivă trebuie să devină parte a unei viziuni mai ample asupra dinamicii globale. Deși bogăția lumii a crescut în termeni absoluți, aceasta este din ce în ce mai concentrată în mâini din ce în ce mai puține, adâncind inegalitățile atât în interiorul țărilor, cât și între ele. „Sunt câțiva care au prea mult și prea mulți care au puțin, aceasta este logica de astăzi.” [162] Progresele științifice și tehnologice, chiar și în domeniul medical, nu sunt ușor accesibile mării majorități a oamenilor, așa cum s-a demonstrat dramatic în timpul recente pandemii. În timp ce unele regiuni cheltuiesc mult pe intervenții inutile sau pe vise de îmbunătățire individuală accesibile doar câtorva aleși, alte părți ale lumii nu au echipamentul esențial necesar pentru a salva milioane de vieți omenești. A crede că noile tehnologii vor aduce beneficii automat tuturor înseamnă a ignora dovezile. Dacă transformările din etapa de proiectare nu acordă prioritate prevenirii unor noi și suplimentare disparități, progresul tehnologic va produce inevitabil inegalități structurale. Astăzi, justiția necesită acces la beneficiile inovației, inclusiv îngrijire, cunoștințe, instrumente și oportunități.

162. Legi juste și metode de redistribuire sunt cu siguranță necesare pentru corectarea dezechilibrelor, inclusiv sisteme fiscale care ușurează povara asupra celor mai slabi și cer mai mult de la cei cu resurse mai mari. Cu toate acestea, urmărirea justiției sociale nu ar trebui considerată o problemă separată care urmează doar după producerea de bogăție, ca și cum economia ar exista doar pentru a crea bogăție, politicienii intervenind doar ulterior pentru a o distribui. Într-adevăr, justiția privește fiecare fază a activității economice, de la achiziționarea

resurselor la finanțare și de la producție la consum; fiecare alegere are consecințe morale. [163]

163. Mai mult ca niciodată, în era inteligenței artificiale și a roboticii, nu mai este posibil să ne bazăm exclusiv pe „mâna invizibilă” a pieței. [164] Politica are sarcina de a orienta economiile și tehnologiile către binele comun, promovând munca demnă, incluziunea socială și o distribuție echitabilă a beneficiilor inovației. Întrucât multe decizii economice depășesc granițele naționale, este nevoie și de o cooperare internațională capabilă să definească strategii comune, în special în favoarea țărilor și persoanelor cele mai vulnerabile, pentru a promova dezvoltarea și a depăși dependența de asistență socială. Gândirea din spatele acestor alegeri este demnitatea incomensurabilă a fiecărei persoane, binele comun și o lume cu adevărat guvernată pentru toți. Interdependența dintre pace și dezvoltare, așa cum a scris profetic Sfântul Paul al VI-lea în 1967, [165] rămâne valabilă și astăzi, deoarece prosperitatea contribuie la construirea și consolidarea păcii numai dacă este răspândită, incluzivă și sustenabilă.

164. În termeni practici, în era inteligenței artificiale și a roboticii, asigurarea unei economii favorabile demnității umane înseamnă adoptarea anumitor criterii de acțiune fermă. În primul rând, transparență și responsabilitate: atunci când datele și algoritmi influențează distribuția creditelor, selecția personalului sau accesul la servicii și oportunități, este necesar ca deciziile să fie ușor de înțeles, contestabile și supuse supravegherii, astfel încât indivizii să nu fie reduși

la simple profiluri. În al doilea rând, incluziune și acces: beneficiile inovației trebuie să fie însoțite de investiții în competențe, infrastructură și servicii esențiale pentru a se asigura că tehnologia nu mărește decalajul dintre cei care au și cei care nu au. În cele din urmă, măsuri pentru a asigura echitatea: impozitarea, protecția socială și politicile industriale trebuie să corecteze dezechilibrele create de concentrarea bogăției și a puterii. Într-adevăr, aceste criterii nu constituie o frână în calea inovației; în schimb, o fac civilizată și umană.

Familii și tineri: condițiile sociale pentru speranță

165. Familia este un bun social primordial. Întemeiată pe uniunea durabilă dintre un bărbat și o femeie, ea este primul mediu în care toate persoanele își dezvoltă potențialul, devin conștiente de demnitatea lor și învață cele mai timpurii forme de adevăr și bine, interiorizând obiceiurile care le pregătesc pentru viața în societate. [166] Fiind prima societate naturală, înzestrată cu drepturi fundamentale, familia este celula fundamentală și de neînlocuit a oricărei organizări comunitare. [167] Prin urmare, atunci când proiectele politice și deciziile economice majore relegă familia la un rol marginal sau secundar, creșterea autentică a întregului corp social este compromisă. [168]

166. Familia, însă, este un bun social fragil, afectat imediat de transformările economice și tehnologice care remodelează natura muncii. Prin urmare, necesită sprijin cultural, juridic și economic. Impactul devastator al șomajului și al insecurității locului de muncă

asupra structurilor familiale este bine cunoscut. Pe termen scurt, poate părea avantajos să se reducă costurile forței de muncă sau să se maximizeze eficiența financiară, dar pe termen lung acest lucru subminează însăși fundamentele coexistenței sociale. În timp ce succesele tehnologice sunt celebrate, țesătura socială este erodată progresiv, ca de un virus tăcut.

167. Pentru tineri, insecuritatea locului de muncă este deosebit de devastatoare. Așa cum au amintit episcopii Statelor Unite ale Americii, munca nu este doar o sursă de venit, ci o sferă crucială în care se formează identitatea, se leagă prietenii și relații, se învață responsabilități practice și se discerne vocația. [169] Atunci când accesul la muncă este împiedicat de niveluri ridicate ale șomajului, de sisteme inadecvate de formare sau de bariere structurale, mulți tineri își găsesc calea către împlinirea lor umană și profesională blocată. Necesitatea de a schimba locul de muncă de mai multe ori pe parcursul vieții impune o actualizare și o recalificare continuă, astfel încât noile generații să poată înfrunta în mod competent și independent riscurile unui mediu economic care este în același timp schimbător și adesea imprevizibil. [170]

168. De aici se naște o responsabilitate publică specifică. Statul are datoria de a sprijini activitatea economică prin promovarea unor condiții favorabile ocupării forței de muncă, promovând munca acolo unde aceasta lipsește și apărând-o în perioadele de criză, deoarece este un bun primordial pentru familii și pentru societate. [171] În special într-o epocă a transformărilor tehnologice continue, avem nevoie de o

creativitate politică care să promoveze „munca” și să plaseze familia și generațiile viitoare în centru; altfel, progresul nostru economic se va traduce în noi forme de insecuritate și excluziune.

169. Sprijinirea familiilor și a tinerilor în această tranziție necesită alegeri care să facă stabilitatea fezabilă. După cum s-a menționat mai sus, politicile muncii trebuie să promoveze continuitatea și calitatea ocupării forței de muncă, combătând insecuritatea ca o condiție normală a vieții și încurajând căi realiste de intrare pe piața muncii și de creștere profesională. În al doilea rând, sunt necesare măsuri pentru a asigura un mod de viață sănătos, deoarece fără un echilibru adecvat între muncă, timp liber și odihnă, familiile sunt slăbite, iar tinerii se luptă să dezvolte un simț al responsabilității. În plus, este esențial să se investească în educație accesibilă și recalificare, astfel încât mobilitatea profesională cerută de economia digitală să nu devină o selecție dură între cei care sunt capabili să își actualizeze competențele și cei care nu pot. În cele din urmă, trebuie susținute legăturile sociale, cu rețele și comunități educaționale care să însoțească alegerile de viață și să împiedice incertitudinea să dea naștere la singurătate sau dependențe. Dacă sunt implementate, aceste transformări tehnologice pot fi gestionate fără a submina capacitatea de a construi viitorul, ceea ce face o societate prosperă.

Protejarea libertății împotriva dependențelor și a comercializării

Dependențe și control societal

170. După ce am reflectat asupra adevărului și educației, muncii și familiilor, trebuie acum să luăm în considerare impactul revoluției digitale asupra libertății umane, abordând atât riscurile pentru sănătatea mintală a indivizilor, cât și provocările sociale mai ample. Formele mai subtile de dependență legate de „economia atenției digitale” nu ar trebui subestimate, deoarece platformele și serviciile sunt adesea concepute pentru a capta timpul și atenția utilizatorilor, exploatând vulnerabilitățile acestora și slăbind libertatea lor interioară. Atunci când modelele de afaceri prosperă pe baza slăbiciunii umane, persoana este tratată ca un mijloc, mai degrabă decât ca un scop; cei care proiectează sau finanțează astfel de sisteme poartă o responsabilitate morală care nu poate fi ignorată. Există o nevoie urgentă de a promova tehnologii care să consolideze libertatea interioară prin încurajarea educației în sobrietatea digitală și protecția minorilor, contracarând astfel modelele care exploatează vulnerabilitatea.

171. Un alt risc, mai puțin vizibil, dar nu mai puțin grav, este cel al controlului social posibil prin colectarea masivă de date și utilizarea sistemelor algoritmice. Când fiecare acțiune – mișcări, achiziții, relații și preferințe – lasă o urmă, apare o nouă formă de putere, și anume puterea de a profila, prezice și influența comportamentul, adesea fără ca indivizii să fie pe deplin conștienți de acest lucru. Dacă astfel de date sunt folosite pentru a lua decizii care afectează oportunități concrete – cum ar fi accesul la credite, ocuparea forței de muncă sau serviciile esențiale – există riscul de a submina libertatea și de a discrimina

persoanele cele mai vulnerabile. În plus, controlul se exercită nu numai prin interdicții explicite, ci și prin arhitectura vizibilității: ceea ce este amplificat sau făcut invizibil, ceea ce este recompensat sau penalizat, în cele din urmă modelează opiniile și alegerile, încurajând conformismul și autocenzura. Din acest motiv, libertatea în era digitală nu este doar o chestiune de interioritate, ci și o preocupare publică. Aceasta necesită reguli clare, transparență, posibilitatea de recurs și limite proporționale privind utilizarea tehnologiilor intruzive, astfel încât tehnologia să rămână în slujba persoanei umane și să nu devină o formă de control asupra conștiințelor.

172. La rădăcina acestor probleme se află o mentalitate tehnocratică și postumanistă care tinde să considere persoana umană ca un obiect care trebuie manipulat sau o resursă care trebuie optimizată [172], eliminând toate garanțiile împotriva urmării necontrolate a profitului. Ceea ce predomină este eficiența, mai degrabă decât respectul pentru libertate și demnitatea umană. Unele curente postumaniste merg chiar până la a-și imagina ființe umane „de mâna a doua”, subordonate intereselor elitelor care se consideră superioare. Această perspectivă tulburătoare devine cu atât mai gravă atunci când este combinată cu instrumente tehnologice care cresc exponențial capacitatea de control și selecție. Chiar și anumite forme de îndatorare structurală, care mențin popoare întregi în condiții de dependență, reflectă aceeași mentalitate, în forme noi, care tolerează relații de subordonare asemănătoare sclaviei.

Ruperea lanțurilor noilor forme de sclavie

173. Această viziune distorsionată asupra persoanei umane se reflectă astăzi în diverse forme de servitute legate direct de economia digitală. Nimic în lumea IA nu este imaterial sau magic. Fiecare răspuns aparent imediat și impecabil este rezultatul unui lanț lung de mediere, care implică vaste rețele de resurse naturale, infrastructură energetică și, mai presus de toate, oameni. O parte semnificativă a funcționării economiei digitale se bazează pe munca tăcută a milioane de oameni angajați în activități esențiale, dar în mare parte nevăzute, cum ar fi etichetarea datelor, instruirea modelelor și moderarea conținutului, care implică adesea materiale tulburătoare. În multe cazuri, acești lucrători sunt tineri, predominant femei, care lucrează în condiții solicitante pentru salarii minime. La această muncă invizibilă se adaugă munca și mai dură de extragere a resurselor necesare pentru producerea dispozitivelor și microprocesoarelor de care depinde IA. În unele regiuni ale lumii, copiii și adolescenții lucrează în condiții periculoase, zdrobind materialele din care se extrag elementele pământurilor rare. Corpurile acestor oameni sunt cicatrizate, rănite și uzate, astfel încât fluxul de calcul să poată continua neîntrerupt. În plus, rețelele criminale utilizează platforme online, sisteme de mesagerie, metode de plată anonime și tehnici de profilare pentru a recruta, controla și transporta victimele traficului de persoane - foarte adesea minori - reducând bărbații și femeile la „date” de urmărit și „colete” de transportat în cadrul acelorași circuite digitale care susțin o mare parte din economia globală. Această realitate pune profund sub semnul întrebării conștiința morală a timpului nostru. Nu este suficient să invocăm eficiența, nici să celebrăm beneficiile inovației, dacă acestea sunt construite pe un lanț de exploatare care rămâne deliberat ascuns. Dacă tehnologia promite emancipare, dar produce noi

forme de subordonare globală, ea intră în contradicție cu principiul fundamental al demnității umane.

174. Lupta împotriva noilor forme de sclavie este un test decisiv pentru discernământul etic al IA și al transformării digitale. În continuitate cu tradiția inaugurată de Leon al XIII-lea, Biserica își reînnoiește condamnarea fermă a tuturor formelor de sclavie, trafic și comercializare a persoanelor. De asemenea, ea subliniază nevoia urgentă de reflecție și acțiune care să mențină demnitatea inalienabilă a fiecărei ființe umane și binele comun, atât ca punct central, cât și ca scop al societății, precum și ca criterii călăuzitoare pentru fiecare alegere personală, socială și politică. Fără această reflecție etică și umanizantă, puterea crescândă a sistemelor digitale ne-ar putea conduce spre noi atrocități care nu sunt mai puțin rușinoase decât cele din trecut pe care le deplângem acum, în timp ce continuăm să ne prezentăm ca societăți „avansate” și „civilizate”.

175. Traficul de persoane trebuie recunoscut ca o formă contemporană de sclavie și o gravă încălcare a demnității umane. Lipsa unui răspuns ferm sau a tolerării acestor practici înseamnă, într-un fel, a deveni complice la păcatele de astăzi, care sunt asemănătoare cu cele din trecut, când sclavia era ascunsă și justificată. [173]

176. În dezvoltarea doctrinei sale, Biserica a ajuns treptat la o conștientizare mai profundă a gravității acestor probleme. Este adevărat

că evenimentele trecute nu pot fi judecate anacronic, ca și cum criteriile morale care s-au maturizat în timp ar fi fost întotdeauna disponibile. Totuși, nici nu putem nega sau diminua întârzierea cu care atât societatea, cât și Biserica au ajuns să denunțe flagelul sclaviei. În antichitate și în Evul Mediu, mulți indivizi și chiar instituții ecleziastice aveau sclavi. Deja în perioada modernă timpurie, Scaunul Apostolic al Romei, răspunzând la solicitările suveranilor, a intervenit de mai multe ori pentru a reglementa și legitima formele de subjugare și, în anumite cazuri, înrobirea „infidelilor”. [174] Abia în secolul al XIX-lea a fost articulată în mod clar o condamnare formală, absolută și universală a sclaviei, în special sub Papa Leon al XIII-lea. [175] Această dezvoltare oferă un exemplu clar al creșterii Bisericii în înțelegerea adevărilor perene ale Revelației pe care le păstrează. Deși nu a existat întotdeauna consecvență în practică - având în vedere că sclavia a fost tolerată mult timp înainte de a fi condamnată fără echivoc - a existat o afirmare continuă de-a lungul istoriei a demnității fiecărei ființe umane, creată după chipul lui Dumnezeu, chiar dacă a fost nevoie de optsprezece secole pentru ca incompatibilitatea sa deplină cu sclavia să fie recunoscută în mod explicit. Aceasta constituie o rană în memoria creștină, de care nu ne putem considera detașați. [176] Este imposibil să nu simțim o profundă tristețe atunci când contemplăm imensa suferință și umilință îndurate de atâția oameni, în contrast puternic cu demnitatea lor incomensurabilă de persoane infinit iubite de Domnul. Pentru aceasta, în numele Bisericii, cer sincer iertare.

177. De aceea, memoria complicității și orbirii trecute în fața nedreptății sclaviei devine un apel la vigilență. Ceea ce am învățat trebuie tradus în discernământ și responsabilitate în prezent. Dacă vrem să evităm nevoia de a cere din nou iertare în viitor pentru că nu am respectat comoara demnității umane pe care o cere credința noastră, astăzi ne revine responsabilitatea de a denunța, clar și ferm, traficul în multiplele sale forme și, împreună cu toți cei care sunt dedicați acestei cauze, să susținem eforturi concrete de prevenire, protecție, eliberare și reabilitare.

178. Chiar și astăzi, colonialismul îmbracă noi forme. Nu mai domină doar corpurile, ci își însușește datele, transformând viețile personale în informații exploatabile. Regiuni întregi, în special cele marcate de fragilitate structurală și relevanță geopolitică limitată, sunt supuse în prezent unei noi mentalități de extracție: cea a datelor de sănătate, a profilurilor epidemiologice, a hărților genetice și a informațiilor demografice. Acestea au devenit noile „pământuri rare” ale puterii: date vitale care, odată agregate și analizate, pot fi folosite pentru a antrena modele predictive, a ghida strategiile de investiții, a anticipa crizele și, mai presus de toate, a determina cine și ce este considerat important. Cei care controlează datele de sănătate ale unor popoare întregi - adesea colectate sub pretextul ajutorului, cercetării sau inovării - dețin o pârghie structurală asupra viitorului, deoarece pot modela nevoile și piețele. De asemenea, ei pot decide, înaintea altora, cui vor fi alocate medicamentele, investițiile și protecțiile. Aici se află una dintre cele mai urgente provocări morale ale timpului nostru: să ne asigurăm

că cunoștințele partajate devin un adevărat bun comun, mai degrabă decât un instrument de dominație. Acest lucru necesită restituirea indivizilor nu doar a datelor care îi descriu, ci și a capacității de a decide cum sunt utilizate, de către cine și în beneficiul cui. Altfel, era digitală nu va fi postcolonială, ci colonială într-o altă formă.

179. Noile forme de sclavie sunt alimentate de lanțurile economice și infrastructurile digitale. Prin urmare, sunt necesare acțiuni pe mai multe fronturi. În primul rând, lanțurile de aprovizionare care stau la baza industriei tehnologice și a economiei digitale trebuie să devină mai transparente, astfel încât niciun avantaj competitiv să nu se construiască pe exploatarea ascunsă. În al doilea rând, companiile și investitorii trebuie să adopte criterii clare pentru verificarea etică preventivă (due diligence), plasând printre prioritățile lor protecția lucrătorilor, lupta împotriva muncii forțate și evaluarea impactului social al modelelor de afaceri bazate pe date. În plus, platformele digitale trebuie să coopereze în mod responsabil cu autoritățile și societatea civilă pentru a preveni ca instrumentele de comunicare, plată și profilare să devină canale pentru recrutarea și controlul victimelor. Atunci când astfel de eforturi converg, mediul digital poate fi transformat dintr-un spațiu de exploatare într-unul de protecție, prevenire și promovare a demnității umane.

O responsabilitate comună

180. Diversele domenii tocmai luate în considerare - căutarea adevărului în viața publică, educația în mediul digital, transformarea muncii, fragilitatea familiilor și noile forme de sclavie - nu sunt fenomene izolate. Mai degrabă, ele reflectă o problemă fundamentală comună, și anume că, dacă tehnologia devine criteriul suprem, persoana umană riscă să fie redusă la date, la o rotiță într-o mașină sau la o marfă. Dacă, însă, tehnologia este integrată cu o perspectivă înțeleaptă, ea poate deveni un instrument de creștere, dreptate și fraternitate.

181. Din această perspectivă, Doctrina Socială a Bisericii îndeamnă la o responsabilitate comună. Ea cere ca aceste procese să fie ghidate cu previziune: de instituții capabile să reglementeze fără a sufoca și să protejeze fără a prelua controlul; de întreprinderi care recunosc munca și demnitatea ca măsuri ale succesului; de organizații intermediare și comunități educaționale care reconstruiesc încrederea și relațiile; și de cetățeni care cultivă responsabilitatea, moderația, discernământul și simțul adevărului. Numai în acest fel inovația poate servi cu adevărat dezvoltării umane integrale, mai degrabă decât să devină o sursă de excluziune și dominație. Și numai în acest fel promisiunea progresului poate fi recunoscută ca autentică, deoarece este măsurată în raport cu demnitatea inviolabilă a fiecărui bărbat și a fiecărei femei.

CAPITOLUL CINCI

CULTURA PUTERII ȘI CIVILIZAȚIA IUBIRII

182. După ce am analizat modul în care IA transformă anumite aspecte ale vieții și societății, în special implicațiile grave pentru demnitatea umană, trebuie să ne îndreptăm acum atenția către problema și mai tragică a războiului. Aici, întrebarea nu este doar eficiența noilor instrumente, ci și riscul ca tehnologia, detașată de etică și responsabilitate, să facă deciziile despre viață și moarte mai rapide și impersonale și să prezinte utilizarea forței ca o opțiune imediată și viabilă. Într-o lume din ce în ce mai interdependentă, pacea nu este doar o problemă printre altele, ci o condiție prealabilă pentru binele comun universal și un test al maturității morale a popoarelor, în special a celor care poartă responsabilitatea de a guverna.

183. Revoluția digitală schimbă natura conflictului. Alături de războiul convențional, există forme hibride precum atacurile cibernetice, manipularea informațiilor, campaniile de influență și automatizarea deciziilor strategice. IA acționează ca un factor accelerator în aceste procese, în special într-un context în care multe tehnologii sunt intrinsec ambivalente. Prin urmare, ceea ce este creat pentru apărare poate fi rapid reutilizat pentru ofensivă, iar linia fină dintre protecție și agresiune devine estompată. Deși IA poate îmbunătăți apărarea și protecția civililor, ea poate, de asemenea, să coboare pragul de utilizare a forței, să protejeze oamenii de responsabilitate și să promoveze o cultură în care inamicul este redus la o statistică, iar victima la „daune colaterale”. Confrunțați cu aceste transformări, trebuie să ne amintim

principiile Doctrinei Sociale - demnitatea persoanei, binele comun, destinația universală a bunurilor, subsidiaritatea, solidaritatea și dreptatea - deoarece acestea sunt criteriile pentru a judeca dacă tehnologiile servesc cu adevărat umanității sau o subjugă. Prin urmare, ar trebui să considerăm aceste principii drept linii directoare pentru procesul nostru decizional.

184. Prin urmare, în acest capitol voi compara două abordări opuse, pe care le-am evocat deja prin intermediul imaginilor biblice în Introducere. Pe de o parte, există tentația de a construi Turnul Babel, bazându-se pe putere și mândrie. Pe de altă parte, este nevoie de răbdare pentru a reconstrui Ierusalimul „bucată cu bucată”, ca în vremea lui Neemia, protejând umanitatea și binele comun.

185. Dacă examinăm dinamica globală, putem recunoaște mai clar răspândirea unei culturi a puterii caracterizate de polarizare și violență. Babelul modern poate fi văzut nu numai în paradigma tehnocratică globalizată, ci și în ciocnirea îndepărtată dintre imperialisme opuse, dintre puterile care doresc să-și păstreze supremația și cele care aspiră să o acapareze, rezultând o multitudine de conflicte locale. Mai mult, nu pare să existe nicio limită în cursa - condusă de o ambiție dezumanizantă - de a dezvolta tehnologii din ce în ce mai puternice sau de a-și asigura controlul asupra lor. Totuși, în ciuda acestei spirale descendente, putem întrezări și o mare parte a umanității care se străduiește să rămână umană și lucrează pentru a construi orașul sfânt al coexistenței și al păcii. Prea adesea, suntem constructori fără să știm și arhitecți stângaci ai acestui oraș, capabili de gesturi generoase, dar

căroră le lipsește o viziune de ansamblu. Acest proiect de construcție este mai lent, mai puțin vizibil și mai puțin spectaculos și așteaptă o mai bună înțelegere și o mai mare coordonare, astfel încât să devină responsabilitatea conștientă și clară a fiecărei comunități, de la familii la state și la relațiile dintre națiuni. Această perspectivă a angajamentului, acest șantier al speranței, îl numim „civilizația iubirii”.

Civilizația iubirii în era digitală

186. Când Sfântul Paul al VI-lea a inventat expresia „civilizația iubirii”, [177] lumea se afla în mijlocul Războiului Rece, al unei curse a înarmărilor și al unei grave instabilități economice. În acest context, Biserica a propus o cale alternativă la cea a opoziției ideologice dintre sisteme și a imaginat o ordine socială în care dreptatea și caritatea sunt împletite, iar iubirea devine principiul călăuzitor al vieții economice, politice și culturale. Astăzi, trebuie să recuperăm cu hotărâre această viziune, căci civilizația iubirii nu este o utopie naivă, ci un proiect exigent, care constă în a traduce caritatea în structuri de dreptate, dând formă instituțională fraternității și considerându-i pe ceilalți - fie indivizi, fie popoare - ca aliați necesari pentru construirea binelui comun. Așa cum ne-a amintit enciclica Fratelli Tutti, numai această iubire socială este capabilă să devină o cultură și o normă și, prin urmare, să realizeze o ordine internațională stabilă, transformând simpla coexistență armată într-o comunitate cu un viitor comun. [178]

187. Această intuiție se dovedește și mai fundamentală în contextul actual al transformării digitale. Rețelele digitale, economia globalizată și dezvoltarea inteligenței artificiale creează legături din ce în ce mai strânse, legând - în timp real - deciziile luate într-un singur loc de efectele pe care le produc în altă parte. În acest sens, cuvintele Conciliului Vatican II despre interdependența crescândă dintre popoare rămân actuale, căci binele comun capătă o dimensiune din ce în ce mai universală, cu drepturi și îndatoriri care privesc întreaga familie umană. [179] Proiectul unei civilizații a iubirii trebuie, așadar, să își asume sarcina de a transforma această interdependență impusă într-o solidaritate voită și aleasă. Acesta este principiul călăuzitor al proceselor tehnologice: nu este suficient ca inteligența artificială să ne facă mai eficienți sau mai conectați; ea trebuie să servească și la construirea unei familii umane universale, cu drepturi și îndatoriri comune, unde proximitatea digitală devine o oportunitate reală de întâlnire și îngrijire reciprocă.

Cultura puterii

188. În timpul nostru, se instalează o cultură a puterii, în care disponibilitatea resurselor și capacitatea de a domina tind să dicteze agenda și criteriile decizionale. În acest fel, binele comun al umanității este retrogradat în plan secund, iar tragedia concretă a popoarelor aflate în război este redusă la o considerație secundară în raport cu interesele strategice. Această cultură a puterii se infiltrează în societate, schimbă relațiile și comportamentele și crește prin normalizarea războiului, urmărind o putere militară din ce în ce mai mare, profitând

de criza multilateralismului și alimentând un fals realism care insistă că nu există alternativă.

Normalizarea războiului

189. În 1965, cuvintele Sfântului Paul al VI-lea au răsunat puternic la Adunarea Generală a ONU: „Niciodată război, niciodată război!” [180] Trebuie să recunoaștem că, în ciuda dorințelor și declarațiilor de pace, ultimii șaiszeci de ani au fost marcați de conflicte de o brutalitate uimitoare, care au afectat adesea populațiile civile la scară largă, ducând la moartea unor victime nevinovate, strămutări în masă, destabilizare socială și răni de lungă durată. Cu toate acestea, în discursul public, a existat o convingere larg răspândită că războiul ar trebui să rămână o ultimă soluție, supus unor limite etice și juridice stricte și întotdeauna orientat către o viziune politică a păcii. În urma evoluțiilor din perioada imediat următoare Primului Război Mondial, un punct de cotitură a avut loc după al Doilea Război Mondial: pacea a devenit centrul ordinii internaționale, așa cum este atestat în special de Carta Națiunilor Unite, cu intenția de a „salva generațiile viitoare de flagelul războiului”. [181] De asemenea, multe constituții naționale au restricționat utilizarea forței la circumstanțe extreme și strict limitate. Chiar și în timpul Războiului Rece, în ciuda existenței unor conflicte grave, a rămas conștientizarea că un nou război mondial trebuia evitat cu orice preț.

190. Astăzi, însă, asistăm la o adevărată schimbare de paradigmă în discursul public și în deciziile privind reînarmarea, cu o renaștere îngrijorătoare a războiului ca instrument al politicii internaționale, în timp ce chiar principiile etice care anterior îi limitaseră utilizarea sunt erodate. Conflictele regionale care se prelungesc în timp, tensiunile tot mai mari și amenințările reciproce devin aproape banale, iar formele de conflict determinate de dorința de expansiune teritorială, despre care se credea că au fost depășite, reapar. Opinia publică este treptat modelată și condiționată de narațiunile media polarizante, adesea amplificate de algoritmi care prioritizează conflictul și confruntarea.

191. De asemenea, asistăm la o pierdere tulburătoare a memoriei istorice, pe măsură ce dispar relatările directe despre Holocaust și cele două războaie mondiale. Acest lucru duce la o rescriere selectivă sau distorsionată a trecutului, într-un context în care știrile false și manipularea narațiunilor ascund lecțiile învățate. Fără o memorie vie a ororilor războiului, deciziile politice riscă să fie luate doar pe baza puterii, fără a lua în considerare consecințele pe termen lung.

192. La toate acestea, dimensiunile media și digitale adaugă elemente noi și decisive. Rețelele de comunicare, mediile informaționale

fragmentate și algoritmii care recompensează conflictul pot amplifica polarizarea și resentimentele, pot crește propaganda și pot îngreuna discernământul comun. Astfel, războiul nu este doar purtat, ci este și condiționat cultural prin narațiuni simpliste, o mentalitate de tip prieten sau dușman, dezinformare și frică. Atunci când memoria istorică se estompează și principiile etice care protejează civilii și pe cei mai vulnerabili sunt slăbite, devine mai ușor să justificăm violența ca fiind necesară, inevitabilă sau chiar „sanitizată”. În acest context, omenirea alunecă într-o cultură violentă a puterii, unde pacea nu mai apare ca o responsabilitate care trebuie asumată, ci ca un interval fragil între conflicte. Astăzi, mai mult ca niciodată, fără a aduce atingere dreptului la autoapărare în sensul cel mai strict, este important să reafirmăm că teoria „războiului drept”, care a fost prea des folosită pentru a justifica orice fel de război, este acum depășită. [182] Omenirea posedă instrumente mult mai eficiente și capabile pentru promovarea vieții umane și rezolvarea conflictelor, cum ar fi dialogul, diplomația și iertarea. Utilizarea forței, a violenței și a armelor reflectă o sărăcie relațională care are întotdeauna consecințe dezastruoase pentru populațiile civile.

Forță fără limite

193. Creșterea complexului militar-industrial a devenit o caracteristică definitorie a peisajului politic actual și a devenit un sector cheie în economia diferitelor țări. Legătura strânsă dintre interesele economice, aparatul militar și deciziile politice produce o „națiune înarmată”, în care războiul apare ca o extensie naturală a politicii, iar piața armelor devine o forță motrice autonomă în spatele deciziilor militare. Nici nu

putem ignora enormele interese economice din spatele războiului. Industria armamentului și țările care furnizează arme profită de o piață care prosperă tocmai din conflicte. În acest sens, există și interese financiare care contribuie la alimentarea tensiunilor în diferite regiuni ale lumii.

194. Arsenalele militare primesc o atenție reînnoită. În trecut, recunoașterea amenințării reprezentate de armele capabile să distrugă întreaga umanitate promovase căi către negocieri de destindere și dezarmare. Din păcate, această abordare a fost lăsată în urmă, iar evoluția arsenalurilor nucleare - inclusiv perspectiva utilizării lor „tactice” - face ca utilizarea unor astfel de arme să pară mai puțin improbabilă. În acest context, Tratatul privind interzicerea armelor nucleare, care a intrat în vigoare în 2021 cu sprijinul a peste șaptezeci de țări, reprezintă un pas important. Cu toate acestea, riscă să rămână în mare parte simbolic, deoarece marile puteri nucleare nu au fost de acord cu acesta. Acest lucru a condus la convingerea larg răspândită, dar eronată, că descurajarea nucleară este o condiție prealabilă indispensabilă pentru securitate. De asemenea, a contribuit la o nouă cursă a înarmărilor, greu de controlat și însoțită de desființarea treptată a acordurilor de reducere a armelor nucleare, precum și de dezvoltarea de arme „miniaturizate”, care fac ca utilizarea lor să pară o opțiune mai viabilă.

195. Aceeași logică se aplică și războiului convențional. Forța militară, inițiativele diplomatice slabe și complexitatea intereselor aflate în joc contribuie la conflicte care tind să se prelungească, cu costuri umane și de mediu extrem de mari. Este mult mai ușor să începi un război decât să-l oprești și, totuși, discuția despre prevenirea conflictelor rămâne tragic marginală.

196. Situația este destabilizată și mai mult de prezența unor noi agenți armați, cum ar fi grupările jihadiste, milițiile private și rețelele criminale, care marchează sfârșitul monopolului statului asupra utilizării forței. Adesea, aceste grupuri împletesc motivații ideologice vagi cu interese economice concrete, transformând războiul într-un „mod de viață” pentru generații întregi de tineri și copii. Aici, obiectivul nu mai este o victorie definitivă, ci perpetuarea conflictului ca sursă de putere și venit.

Arme și inteligență artificială

197. Scenariul menționat mai sus este legat de dezvoltarea neîncetată a sistemelor de arme, în special a celor care implică IA. Sfântul Scaun a observat recent că ușurința tot mai mare cu care pot fi desfășurate sistemele de arme autonome face războiul mai „fezabil” și mai puțin supus controlului uman. Acest lucru încalcă principiul conform căruia

forța armată ar trebui utilizată doar ca ultimă soluție în cazurile de autoapărare legitimă. [183] Din acest motiv, dezvoltarea și utilizarea IA în război trebuie să fie supuse celor mai riguroase constrângeri etice, pentru a garanta respectul pentru demnitatea umană și caracterul sacru al vieții și pentru a evita o cursă pentru dezvoltarea unor astfel de arme. [184]

198. Uneori se vorbește despre „agenți morali artificiali”, ca și cum mașinile ar fi capabile să distingă între bine și rău cu o consecvență mai mare decât o ființă umană. Totuși, judecata morală nu poate fi redusă la calcul, deoarece implică conștiință, responsabilitate personală și recunoașterea celuilalt ca persoană. Prin urmare, nu este permis să încredințăm decizii letale sau altfel ireversibile sistemelor artificiale. Niciun algoritm nu poate face războiul acceptabil din punct de vedere moral. IA nu elimină lipsa de umanitate intrinsecă a conflictului; într-adevăr, ea poate doar să provoace conflicte mai rapid și să le facă mai impersonale, coborând pragul de recurgere la violență, transformând apărarea în predicția amenințărilor și reducând astfel victimele la date. În acest fel, ne va obișnui cu ideea că violența este inevitabilă și trebuie doar optimizată. Acest lucru nu diminuează importanța însuflării, pe cât posibil, a valorilor și a unei judecăți sănătoase în sistemele artificiale pe care le construim, astfel încât acestea să poată contribui la un ecosistem moral în care oamenii să fie mai capabili să-și asculte propria conștiință, precum și să permită modelelor de IA să stabilească limite adecvate.

199. Nu este suficient să invocăm un tip generic de etică. Trebuie stabilite criterii concrete pentru discernământ. Primul astfel de criteriu

se referă la responsabilitatea personală. Atunci când o decizie de a ataca devine automatizată sau opacă, riscul de a abdica de la responsabilitate crește. Din acest motiv, lanțul responsabilității trebuie să fie identificabil și verificabil; cei care proiectează, antrenează, autorizează și utilizează tehnologia trebuie să fie trași la răspundere pentru deciziile lor. Al doilea criteriu se referă la intervalul moral de timp pentru luarea deciziilor. În timp ce IA tinde să accelereze procesele decizionale, viteza și eficiența nu ar trebui să fie niciodată forța motivațoare supremă pentru deciziile ireversibile luate în contextul războiului. Al treilea criteriu este identificarea și protejarea civililor. Orice tehnologie care facilitează atacurile fără a vedea fața ființelor umane coboară pragul moral al conflictului. Selectarea țintelor și utilizarea forței nu trebuie să confunde combatanții și necombatanții și nici să ignore impactul asupra populațiilor lipsite de apărare.

200. Aceste criterii dau naștere anumitor cerințe nenegociabile. În primul rând, toate sistemele utilizate într-un context de război trebuie să garanteze posibilitatea de a retrasa și reconstrui procesele decizionale, astfel încât responsabilitatea și vina să nu fie colapsate în „mașină”. În al doilea rând, decizia de a utiliza forța letală nu poate fi delegată unor procese opace sau automatizate, ci trebuie să rămână sub control uman eficient, conștient și responsabil. În cele din urmă, este imperativ să se stabilească un cadru comun - și la nivel internațional - pentru a limita cursa înarmărilor tehnologice și a asigura o protecție robustă pentru civili și infrastructurile necesare supraviețuirii acestora.

Criza multilateralismului

201. Cultura puterii provine și din criza sistemului multilateral. Instituțiile create pentru a proteja conceptul unui viitor comun pentru toate popoarele și al unui bine comun global par să fi fost slăbite. Acest lucru se datorează nu numai limitărilor structurale, ci și unei lipse frecvente de voință comună de a le sprijini și reforma sau de a le recunoaște autoritatea morală. În loc să facem progrese, regresăm de la punctul de cotitură semnificativ al secolului al XX-lea. După 1989, prăbușirea regimurilor comuniste din Europa a fost urmată de o globalizare predominant economică, căreia i-a lipsit un cadru politic adecvat, capabil să susțină dialogul și pacea. O încredere aproape oarbă a fost plasată în capacitatea piețelor de a genera prosperitate, democrație și stabilitate. În realitate, în loc să genereze automat unitate și pace, globalizarea a provocat reacții fundamentaliste, identitare și naționaliste. Rezultatul este departe de multilateralismul autentic; în schimb, ceea ce a apărut este un multipolarism dezordonat și conflictual, cu un sentiment predominant de neîncredere.

202. Ceea ce a reapărut este, de asemenea, tentația de a crea o identitate colectivă în opoziție cu un inamic, alimentată de narațiuni în

care fiecare parte se prezintă ca o victimă îndreptățită la răzbunare. Reducerea problemelor complexe în categorii simpliste - „eu mai întâi”, „prieten sau dușman”, „noi sau ei” - facilitează decizii care sunt adesea iresponsabile și subminează încrederea reciprocă între națiuni. Forța dreptului internațional este astfel înlocuită de afirmația că „puterea face dreptatea”. În consecință, tribunalele competente pentru soluționarea disputelor dintre state sau pentru tratarea crimelor de război sunt adesea slăbite sau ocolite, cu ramificații devastatoare pentru cultura politică și coeziunea socială. [185]

203. În acest context, consolidarea păcii a fost relegată la un rol secundar. Cooperarea pentru dezvoltare, dezarmare, prevenirea conflictelor și stabilirea încrederii reciproce sunt neglijate în numele politicii de putere. Realizările dreptului umanitar sunt, de asemenea, compromise. Într-adevăr, principiul proporționalității în răspunsul la agresiune, protecția accesului la apă, alimente și bunuri esențiale și respectul pentru viața civililor, în special a copiilor, ajung să fie considerate relicve naive ale trecutului.

Un presupus realism politic

204. Trăim într-o epocă de orbire spirituală și culturală semnificativă. Un fals pragmatism ne îndeamnă să rupem rădăcinile istoriei noastre, ca și cum ar fi posibil să inaugurăm un fel de „nouă creație” desprinsă de trecut. Chiar și cei care invocă principii morale importante pot cădea în

acest nihilism istoric, crezând în mod eronat că atrocitățile secolului al XX-lea nu se pot repeta niciodată. Totuși, în realitate, aceleași dinamici reapar sub noi înfățișări. Mentalitatea echilibrului armat și a descurajării pare să se reafirme. Astăzi, însă, spre deosebire de dinamica bilaterală a Războiului Rece, proliferarea operatorilor și a câmpurilor de luptă face ca această mentalitate să fie din ce în ce mai fragilă. Escaladarea conflictelor duc la războaie asimetrice și „hibride”, purtate nu doar pe câmpul de luptă, ci și pe fronturile economice, financiare și cibernetice, unde dezinformarea și campaniile care hrănesc temerile oamenilor sunt folosite pentru a manipula opinia publică. În multe țări, inclusiv în cele din Sudul Global, creșterea cheltuielilor militare este prezentată ca singurul răspuns la un viitor incert sau la amenințări percepute. Între timp, costul real revine celor mai săraci, care văd resursele pentru asistență medicală, educație și servicii sociale reduse.

205. În centrul acestor probleme se află un realism fals, bazat nu doar pe mentalitatea predominantă a forței, ci și pe credința culturală și antropologică că războiul este o parte inevitabilă a naturii umane. Se spune că lucrurile au fost întotdeauna așa, cu excepția unor pauze ocazionale, și că așa va fi întotdeauna! Drept urmare, preocuparea nu mai este căutarea păcii - care s-a pierdut ca punct de referință pe scena internațională - ci mai degrabă cum și când să se ia măsuri militare. Același argument susține că ar fi iresponsabil să nu te pregătești pentru conflict. Aș argumenta însă că ceea ce este cu adevărat iresponsabil este Realpolitik, forma de „realism” politic care seamănă în conștiințe și în societate o atitudine de resemnare față de inevitabilitatea războiului și

respinge pacea și dialogul ca poziții utopice sau iraționale care ignoră riscurile implicate. De fapt, pacea nu este nici o speranță naivă, nici doar absența războiului; dimpotrivă, este întotdeauna posibilă ca rod al dreptății și al carității.

206. Într-un astfel de climat, nihilismul și pragmatismul se împletesc și ajung să normalizeze erori grave. Extremismul religios și fanatismul identitar se aliază cu politici economice iraționale, în timp ce politica se transformă adesea în dezinformare și ridiculizare a adversarilor și cultivă sistematic temeri și resentimente. Astfel, diversitatea este percepută din ce în ce mai mult ca o amenințare, care alimentează dorința de posesiune, voința de dominare, ambițiile hegemonice, abuzurile de putere și teama de cei diferiți, creând astfel un mediu în care noi conflicte se pot dezvolta aproape imperceptibil. [186]

207. Acesta este, așadar, terenul fertil pentru noi războaie, poate chiar mai periculoase decât cele din trecut, deoarece tind să ignore toate limitele etice. Ceea ce odinioară era considerat inacceptabil poate fi acum dus la bun sfârșit aproape fără ezitare, în timp ce răspunsul internațional este din ce în ce mai mult influențat de interesele guvernelor individuale decât de gravitatea obiectivă a situațiilor. Deciziile par acum să fie conduse aproape exclusiv de calcule economice, justificate prin distorsiuni media, entuziasm fabricat și „vise” care inevitabil se spulberă, generând frustrare și alte violențe. Când oamenii ajung să creadă că nimic nu este cu adevărat adevărat și că principiile sunt vorbe goale, atunci fitilul din inimile lor se aprinde pentru noi erupții de intoleranță și agresivitate.

208. În aceste situații, problema garanțiilor concrete pentru a preveni violența viitoare rămâne o întrebare deschisă. Atunci când o cultură normalizează și justifică conflictul, se deschide o cale periculoasă, prin faptul că ceea ce pare de neconceput astăzi poate deveni acceptabil mâine în numele utilității sau al securității. În țările marcate de tensiuni sociale grave, nu putem exclude posibilitatea ca unii lideri să considere conflictul armat ca o modalitate eficientă de a distra atenția de la problemele interne și un instrument cinic pentru gestionarea dificultăților.

209. O responsabilitate deosebită revine celor care lucrează în domeniul cercetării. Toți actorii cheie din acest domeniu - oameni de știință, proprietari de afaceri, investitori, autorități academice, politicieni și alții - trebuie să lucreze cu o mentalitate transparentă și responsabilă, menținând în același timp o conștientizare acutizată a contextului mai larg al progreselor tehnologice pe care contribuie la cultivarea lor, inclusiv a celor legate de IA. Atunci când oamenii se limitează la a privi doar propriul sector, se pot amăgi singuri, crezând că efectuează acțiuni neutre din punct de vedere moral și evită întrebările despre scopurile ultime care ghidează anumite experimente. În acest fel, riscă să coopereze - poate fără să știe - cu proiecte discutabile care alimentează noi forme de violență, manipulare și dominație.

Construirea civilizației iubirii

210. Construirea unei lumi aflate într-o stare de conflict perpetuu este un rău și trebuie numită pentru ceea ce este. Această modalitate de a descrie situația noastră actuală poate părea sumbră sau pesimistă, totuși consider că este necesar să o facem. Perspectiva creștină, însă, nu se limitează la denunțarea răului. Privim istoria în lumina Domnului răstignit și înviat, căruia Tatăl i-a dat „toată puterea în cer și pe pământ” (Mt 28,18). Nu considerăm prezentul ca pe o soartă predeterminată, ci ca pe o oportunitate de convertire personală și colectivă. Mai mult, credem în puterea Împărăției, care crește din dimensiunea minusculă a unui bob de muștar, care, odată semănat, încolțește și crește (cf. Mc 4,26-32). În timp ce tumultul confuziei este peste tot în jurul nostru, bunătatea crește în tăcere din pământ. După cum spune profetul Isaia: „Iată, fac un lucru nou; acum răsare, nu-l vedeți?” (Is 43,19).

211. O analiză mai atentă a istoriei confirmă acest lucru. Chiar și în cele mai întunecate nopți, Domnul ridică bărbați și femei care refuză să renunțe, care perseverează în a face bine, care îi protejează pe cei vulnerabili și deschid căi spre reconciliere. Memoria sfinților, a oamenilor dreți și a făcătorilor de pace adesea uitați ne arată că harul nu elimină în mod magic conflictul, ci inspiră o rezistență activă la rău și o creativitate uimitoare în a face bine. Creștinii văd întunericul și îl recunosc pentru ceea ce este, dar nu îl privesc doar pasiv, căci cunosc lumina și înțeleg că întunericul nu l-a biruit și nu o poate învinge (cf. Ioan 1,5). Din acest motiv, chiar și atunci când suferința pare să aibă ultimul cuvânt, creștinii slujesc binelui și sunt susținuți de o speranță teologică care dă realității atât sens, cât și direcție.

Cu toții ne putem face partea

212. În acest moment, însă, poate apărea o ispită subtilă, și anume gândul că problemele sunt prea mari și noi suntem prea mici și că, prin urmare, alegerile noastre nu pot face diferența. Aceasta este o formă politicoasă de resemnare, adesea deghezată în realism. Cu siguranță, nu toată lumea are aceeași putere de a face diferența. Există cei care guvernează, iau decizii de investiții, conduc instituții, fac cercetări, educă, produc sau oferă informații, și apoi există cei care par doar să-și trăiască viața de zi cu zi. Totuși, nimeni nu este lipsit de responsabilitate. Cu toții avem propriile noastre domenii de acțiune și tocmai acolo - și nicăieri altundeva - trebuie să alegem dacă să alimentăm mentalitatea forței (chiar dacă numai prin indiferență, cinism, minciuni sau ură), sau să păstrăm mentalitatea păcii (cu adevăr, moderație, apropiere și grijă).

213. Autorul catolic din secolul al XX-lea, J.R.R. Tolkien, după cum spunea un protagonist al unuia dintre romanele sale, descria responsabilitatea noastră în felul următor: „Nu este treaba noastră să stăpânim toate valurile lumii, ci să facem ceea ce este în noi pentru a ajuta anii în care suntem stabiliți, dezrădăcinând răul din câmpurile pe care le cunoaștem, astfel încât cei care vor trăi după el să aibă pământ curat de cultivat.” [187] Civilizația iubirii nu va apărea dintr-un singur gest spectaculos, ci din suma totală a actelor mici și statornice de

fidelitate care servesc drept bastion împotriva dezumanizării. Din acest motiv, merită să ne oprim pentru a reflecta asupra unor aspecte ale modului în care noi, fiecare în felul nostru, putem coopera la construirea civilizației iubirii. Fără a pretinde că epuizez această temă, aș dori să propun cinci căi către responsabilitatea zilnică și publică: necesitatea de a dezarma cuvintele, construirea păcii prin dreptate, adoptarea perspectivei victimelor, cultivarea unui realism sănătos și reînvierea dialogului și a multilateralismului.

Necesitatea de a dezarma cuvintele

214. Prima contribuție pe care o putem aduce către o civilizație mai umană este să fim atenți la cuvintele noastre. „Să dezarmăm cuvintele și vom ajuta la dezarmarea lumii.” [188] Cuvintele au o putere enormă, ceva ce experimentăm în interacțiunile noastre zilnice; de exemplu, cuvintele rostite ne pot schimba starea de spirit în bine sau în rău. „Pacea începe cu fiecare dintre noi: în modul în care îi privim pe ceilalți, îi ascultăm pe ceilalți și vorbim despre ceilalți. În acest sens, modul în care comunicăm este de o importanță fundamentală: trebuie să spunem «nu» războiului cuvintelor și imaginilor, trebuie să respingem paradigma războiului.” [189] Prin urmare, cu toții trebuie să ne examinăm conștiința cu privire la cuvintele pe care le folosim, la prejudecățile pe care le avem și la agresivitatea explicită sau implicită care se află în ele. Avem o oportunitate reală de a contribui la binele

comun de fiecare dată când spunem adevărul, oferim sfaturi înțelepte, îi sprijinim pe cei care au nevoie de alinare, denunțăm nedreptatea și dăm glas celor fără glas.

Clădirea păcii prin dreptate

215. Toți, la orice nivel, putem contribui la construirea fundamentului păcii, care este dreptatea. Nu căutăm doar orice fel de pace - cum ar fi absența conflictului cu orice preț - ci adevărata pace născută din dreptate. „Există o legătură foarte strânsă între dreptatea individului și pacea fiecăruia.” [190] Comentând versetul din psalm „dreptatea și pacea s-au îmbrățișat” (Ps 84,11), Sfântul Augustin a scris: „Nimeni nu se ferește de dorința de pace, totuși nu toți sunt dispuși să practice dreptatea... Ci săvârșește faptele dreptății, ținând cont că dreptatea și pacea s-au îmbrățișat; nu se opun una celeilalte. De ce te opui dreptății? Aici, de exemplu, dreptatea îți spune să nu furi, dar nu-ți dai seama; să nu comiți adulter, și te întorci la urechi; să nu faci altora ce n-ai vrea să ți se facă ție; să nu spui despre aproapele tău ce n-ai vrea să se spună despre tine... Vrei deci să dobândești pacea? Practică dreptatea!” [191] Să nu ne săturăm niciodată să căutăm dreptatea!

Adoptând perspectiva victimelor

216. Există momente când, pentru a rămâne umani, trebuie să lăsăm deoparte rezervele și să luăm poziție. În unele conflicte, este nedrept să rămânem neutri și nici nu este suficient să pretindem doar că nu suntem complici. [192] Când suntem martori la bombardamente asupra civililor, atacuri asupra spitalelor, școlilor sau infrastructurilor vitale și violențe care afectează copiii, ne confruntăm cu scandaluri care rănesc însăși umanitatea. Din acest motiv, nu ne putem limita la nivelul analizei abstracte. Papa Francisc ne-a încurajat să „atingem carnea rănită” [193] a celor care suferă, să le privim fețele, să le ascultăm poveștile și să le recunoaștem rănilor. Evenimentele dureroase necesită atât istorie, cât și memorie, prima pentru a relata faptele, cea de-a doua pentru a mărturisi experiențele trăite.

217. A da spațiu perspectivelor și vocilor victimelor prin comunicare și educație ne ajută să devenim conștienți de abisul răului inerent războiului și, în general, tuturor formelor de violență. Ne ajută să respingem normalizarea conflictului; să nu ne întoarcem spatele atunci când demnitatea umană este încălcată; și să le redăm victimelor demnitatea de a fi recunoscute și ascultate. [194] Acordând atenție acestor voci se întărește convingerea că, în afară de minoritățile violente, omenirea nu dorește războiul. Într-un fel deosebit, Biserica poate fi un loc de memorie vie pentru victime. Așa cum a amintit Sfântul Paul al VI-lea, Biserica simte că trebuie să își însușească atât vocea celor care au murit în războaiele trecute, cât și vocea celor vii care încă poartă răni astăzi, pentru ca strigătele lor să devină un apel la pace și armonie și nu un preludiu la noi conflicte. [195]

Cultivând un realism sănătos

218. Avem nevoie de un realism sănătos care să evite atât idealismul politic, cât și cinismul. Există un tip de idealism care, pentru a-și păstra propria viziune asupra lumii, tinde să aleagă selectiv faptele, distorsionându-le și redenumindu-le. Susținătorii săi, în cele din urmă, locuiesc într-o realitate construită pentru a se potrivi propriilor convingeri. În schimb, există și o formă degradată de realism care confundă observația cu resemnarea, argumentând că, din moment ce forța prevalează, ea va prevalea întotdeauna. Realismul autentic nu renunță la schimbarea lumii; într-adevăr, începe prin identificarea clară a intereselor, temerilor, constrângerilor și dinamicilor de putere, tocmai pentru a determina ce se poate realiza și măsurile necesare pentru a realiza acest lucru. Nu reduce politica la moralitate; nici nu se dă în fața violenței. În schimb, caută căi viabile pentru a face pacea mai mult decât un simplu cuvânt, prin instituții credibile, garanții verificabile, negocieri răbdătoare, prevenirea conflictelor și protecția civililor.

Reînvierea dialogului

219. Pentru a construi civilizația iubirii, trebuie să ne angajăm în dialog, căci acesta este principalul mijloc de coexistență între oameni și națiuni și este alternativa conflictului deschis. În ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, Pius al XII-lea a afirmat că nimic nu se pierde cu pacea, în timp ce cu războiul totul se poate pierde. El a insistat că oamenii trebuie să

revină la dialogul unii cu alții, pentru că un dialog sincer și perseverent deschide întotdeauna posibilitatea unei soluții onorabile. [196]

220. Într-adevăr, dialogul este o parte obișnuită a vieții umane și nu privește doar relațiile dintre state. El implică dobândirea unei atitudini care urmărește să creeze legături de fraternitate construite pe ascultare, pe un comportament deschis, pe acordarea de timp unii pentru alții și chiar pe pierderea timpului împreună. Căci dacă experimentăm întâlniri autentice cu ceilalți, cu cei diferiți, cu străinii și cu migrații, devine mult mai dificil chiar și să ne imaginăm războiul.

221. La nivel politic, există o nevoie urgentă de a trece de la „cultura puterii” la o autentică „cultură a negocierii”, în care dialogul și diplomația să devină mijloacele standard de rezolvare a conflictelor. Giorgio La Pira și-a exprimat speranța ca „metoda războiului să fie înlocuită de metoda păcii: metoda negocierii, a întâlnirii, a convergenței, adică metoda autentic umană!” [197] Conștientizarea faptului că toate popoarele au un viitor comun cere ca „cultura negocierii” să devină un angajament politic și cultural din ce în ce mai împărtășit, capabil să conducă treptat umanitatea departe de ciclul violenței.

222. Celor care au onoarea și responsabilitatea de a guverna, aș dori să repet cuvintele pe care le-am rostit la începutul Pontificatului meu: „Popoarele lumii noastre doresc pacea și pe conducătorii lor îi îndemn din toată inima: Să ne întâlnim, să discutăm, să negociem! Războiul nu

este niciodată inevitabil. Armele pot și trebuie reduse la tăcere, căci ele nu rezolvă problemele, ci doar le amplifică. Cei care fac istorie sunt cei care fac pace, nu cei care seamănă semințele suferinței. Vecinii noștri nu sunt în primul rând dușmanii noștri, ci semenii noștri; nu criminalii pe care trebuie să-i urâm, ci alți bărbați și femei cu care putem vorbi. Să respingem noțiunile maniheiste atât de tipice acelei mentalități a violenței care împarte lumea în cei buni și cei răi.” [198]

223. În respingerea mentalității violente, dialogul interreligios joacă un rol decisiv, deoarece în centrul marilor căi spirituale se află un mesaj de pace. [199] În timp ce cei care folosesc numele lui Dumnezeu pentru a legitima terorismul, violența sau războiul îi trădează adevărata natură, căci a lupta în numele religiei înseamnă a ataca religia însăși. [200] „Spiritul de la Assisi”, evocat de Sfântul Ioan Paul al II-lea și dus mai departe de Papa Francisc - de exemplu, prin dialogul său cu Marele Imam de Al-Azhar - arată că credincioșii se pot inspira din sursele cele mai autentice ale tradițiilor lor spirituale particulare, unde nu există loc pentru „ură sfântă”.

Necesitatea diplomației și a multilateralismului

224. În relațiile internaționale, dialogul este un instrument diplomatic de neînlocuit pentru prevenirea conflictelor și reconstruirea legăturilor de încredere. Confruntată cu transmisiunile impulsive, retorica agresivă și politica de putere care caracterizează timpul nostru, „vocația

diplomației este de a încuraja dialogul cu toate părțile, inclusiv cu acei interlocutori considerați mai puțin «convenienți» sau considerați nelegitimiți pentru a negocia”. [201] Prin urmare, trebuie să se depună toate eforturile pentru a cultiva chiar și cele mai slabe semne de bunăvoință între părțile aflate în conflict, astfel încât să se avanseze procesul de pace.

225. Și spațiul cibernetic a devenit un câmp de luptă. Atacurile cibernetice, manipularea datelor și campaniile de influențare, orchestrate cu ajutorul inteligenței artificiale, pot destabiliza țări întregi chiar înainte de izbucnirea unui conflict armat deschis. Mai mult, în acest domeniu, atribuirea responsabilității este adesea incertă. Atunci când nu este clar cine a efectuat un atac, crește riscul unei reacții disproporționate, al unor calcule greșite și al escaladării. Din acest motiv, diplomația trebuie să fie capabilă să opereze eficient în acest nou mediu, negociind reglementări comune privind utilizarea tehnologiilor digitale, pentru a proteja civilii și pe cei mai vulnerabili de formele de violență „invizibile”, dar reale.

226. Organizațiile internaționale, în special Națiunile Unite, sunt instrumente esențiale pentru promovarea unei civilizații a iubirii, deoarece pot încuraja dialogul între națiuni și pot promova rezolvarea pașnică a conflictelor, dezvoltarea integrală a popoarelor, protejarea celor mai vulnerabili, dezarmarea și îngrijirea creației. Prin astfel de eforturi, comunitatea internațională poate acționa pentru a reduce inegalitățile, a apăra drepturile refugiaților și ale minorităților, a realoca resurse de la cheltuielile militare la dezvoltarea umană și a proteja casa

noastră comună. Sfântul Scaun susține și însoțește aceste demersuri, recunoscând totodată că slăbiciunile actuale ale ONU și ale sistemului politic internațional dezvăluie necesitatea unor reforme profunde. Nu este vorba doar de ajustări tehnice, deoarece criza convingerilor și valorilor care privește și fundamentele etice ale națiunilor face mai dificilă orientarea multilateralismului către adevăratul bine comun. [202]

227. În contextul internațional, diplomația Sfântului Scaun adoptă principiul milostivirii din Evanghelie ca criteriu concret pentru acțiunea politică. Aceasta este una dintre modalitățile prin care Sfântul Scaun se pune în slujba umanității, apelând astfel la conștiințe în numele carității și adevărului, apărând demnitatea fiecărei persoane și luând cuvântul în numele săracilor, migranților și victimelor războiului. În acest fel, diplomația papală exprimă catolicitatea Bisericii și contribuie la construirea unei civilizații a iubirii, unde chiar și noile tehnologii pot fi orientate spre binele comun.

Rugăciune și speranță

228. Aceste căi de exercitare a responsabilității sunt susținute de rugăciune și, la rândul lor, hrănesc rugăciunea. Într-adevăr, pentru fiecare dintre noi, pacea vine în primul rând „de la Dumnezeu, Dumnezeu care ne iubește pe toți, necondiționat”. [203] Este un dar oferit de Isus discipolilor săi în ziua de Paște: „Pace vouă! Este pacea lui Hristos cel înviat. O pace neînarmată și dezarmantă, smerită și perseverentă”. [204] Cu aceste cuvinte am salutat Biserica și lumea în ziua alegerii mele pe Scaunul lui Petru. Doresc să le repet acum și să

invit pe toți să se roage pentru acest dar. Să nu ne obosim niciodată să ne rugăm pentru pace și să ne angajăm să o realizăm în relațiile noastre și în societate.

CONCLUZIE

229. „Fiecare ziditor să aleagă cu grijă cum să construiască” (1 Corinteni 3,10). Cu aceste cuvinte, Sfântul Paul i-a încurajat pe creștinii din Corint să păstreze unitatea. Dragi frați și surori, am reflectat asupra lumii pe care o construim și ne-am întrebat ce înseamnă să protejăm persoana umană în era inteligenței artificiale. La sfârșitul acestei reflecții, aș dori să propun un program sobru, dar exigent, de viață creștină, cu care să putem naviga prin această schimbare epocală în lumina Evangheliei. Această cale se naște prin contemplarea planului lui Dumnezeu, trăind unitatea eclezială prin participarea la Euharistie, construind o lume centrată pe binele comun și rugându-ne în unire cu Preasfânta Fecioară Maria.

Cuvântul s-a făcut trup

230. Lumea noastră este plină de încercări de a prelua controlul piețelor și al sferelor de influență, adesea învăluite în retorică liniștitoare și ideologii seducătoare. Totuși, inimile noastre tânjesc după o abordare înțeleaptă și binevoitoare, asemănătoare cu cea pe care Maria o laudă în Magnificat-ul său, când proclamă că mila lui Dumnezeu se extinde în fiecare generație la cei care se tem de El. [205] Acest plan al milostivirii continuă să se desfășoare de-a lungul istoriei și astăzi, chiar și în mijlocul schimbărilor rapide și tulburătoare aduse de algoritmi și rețele globale, și devine o busolă în era digitală pentru a trăi viața noastră conform Evangheliei.

231. În centrul tuturor lucrurilor se află misterul Întrupării, Cuvântul care s-a făcut trup și a locuit printre noi. Trupul Fiului, sărac și vulnerabil, evocă trupul atâtor frați și surori deposedați de demnitățile lor și reduși la tăcere. [206] Prin apropierea Domnului, darul păcii intră în lume într-un mod paradoxal. O face prin puterea de a deveni copii ai lui Dumnezeu și se trezește atunci când ne lăsăm mișcați de lacrimile celor mici, de fragilitatea bătrânilor, de tăcerea victimelor și de lupta celor care luptă împotriva răului pe care nu vor să-l comită. [207] În acest trup rănit, dar iubit, Tatăl ne arată adevărata umanitate a unei vieți împlinite prin deschidere și comuniune, care ne conduce la dorința ca voia Lui să se facă pe pământ așa cum se face în cer. [208]

232. În promisiunile transumanismului și ale unor curente de gândire postumaniste, care caută o umanitate sporită și aproape dezcorporată, recunoaștem o dorință care ne preocupă, și anume nevoia unei vieți

mai depline, mai puțin expusă limitărilor și suferinței. Totuși, Întruparea deschide o cale diferită. Pe de o parte, ideologiile vechi și cele noi îndeamnă umanitatea să depășească limitările prin tehnologie și să se ridice deasupra celorlalte prin afirmarea dominației. Contrar acestui fapt, misterul intrării Fiului lui Dumnezeu în condiția noastră umană promite ceva cu totul diferit. Dumnezeu cel viu coboară în istoria noastră pentru a ne elibera de toate formele de sclavie. [209] El ia asupra Sa slăbiciunea noastră și o transformă într-un cadru pentru mântuire. Nu există niciun moment sau situație umană care să nu fie demnă de Dumnezeu. „Conform învățaturii credinței noastre, avem și adorăm, în misterele noastre, un Dumnezeu care se naște într-o iesle, un Dumnezeu care trăiește și călătorește în Iudeea, un Dumnezeu care moare pe cruce, un Dumnezeu mort care zace în mormânt.” [210] Viitorul umanității își găsește, așadar, standardul în capacitatea de a primi acest mod divin de apropiere, de împărtășire a poverii lumii, de transformare a relațiilor din interior. „O, minune... omul este Dumnezeu și acest Dumnezeu-Om trece prin toate aceste etape, îndură toate aceste stări și le înnobilează, le sfințește, le divinizează în sine!” [211] Ceea ce mântuiește omenirea este iubirea divină care coboară în punctul cel mai fragil al istoriei noastre și o reînnoiește din interior.

233. Din acest motiv, ca un credincios printre credincioși, invit pe toți să contempleze, în fața Fiului lui Dumnezeu, măreția umanității care luminează și era IA. În Cristos, suntem chemați să cooperăm la opera creației, mai degrabă decât să fim observatori dezinteresați ai proceselor tehnologice care ne limitează libertatea și responsabilitatea. [212] Demnitatea înscrisă în fiecare dintre noi de Duhul Sfânt poate fi văzută și în capacitatea noastră de a reflecta critic, de a alege și iubi liber și de a forma relații autentice. Niciun sistem de calcul, oricât de

sofisticat ar fi, nu poate crea o inimă care se dăruiește sau o conștiință care discerne binele de rău. Chiar și atunci când mașinile excelează în eficiență, un chip uman care cere să fie privit rămâne centrul istoriei noastre. Acest chip uman este plenitudinea spre care se îndreaptă istoria. Este misterul „recapitulării”: certitudinea că Tatăl a hotărât să aducă toate lucrurile, cele din cer și cele de pe pământ, înapoi la Cristos, unicul Cap (cf. Ef 1,10). În acest plan, nimic din ceea ce este autentic uman nu se va pierde. Într-adevăr, totul va fi purificat și reunit în Cel care adună fiecare fragment de viață, fiecare lacrimă și fiecare realizare autentic umană, salvându-le din neant și dându-le, răscumpărate, Tatălui.

Un singur trup în Hristos

234. Spiritualitatea de care avem nevoie este o spiritualitate euharistică, adică o spiritualitate a unității ecleziale în iubire. Întruparea și Misterul pascal îl dezvăluie pe Dumnezeu intrând în condiția noastră umană și transformând-o prin dăruirea de sine. Acest dar rămâne prezent și activ în Euharistie, în care Domnul se dăruiește pe sine și adună Biserica, astfel încât ofranda sa devine principiu de unitate și izvor de viață nouă. Din această comuniune izvorăște și solidaritatea creștină, deoarece „unirea cu Hristos este și unirea cu toți cei cărora li se dăruiește pe sine”. [213] După cum le-a explicat Sfântul Augustin noilor creștini din Biserica sa locală, pâinea și vinul de pe altar sunt sacramentul unității

credincioșilor în Hristos: „Ceea ce se vede este doar o asemănare fizică; ceea ce se atinge aduce rod spiritual. Așadar, dacă vreți să înțelegeți trupul lui Hristos, ascultați-l pe Apostolul Pavel vorbind credincioșilor: împreună sunteți trupul lui Hristos (1 Corinteni 12,27). Dacă sunteți trupul și mădularele lui Hristos, atunci sacramentul vostru este pus pe masa Domnului; sacramentul vostru este cel pe care îl primiți. Voi răspundeți «Amin» și, răspunzând în acest fel, vă dați consimțământul. Căci auziți cuvintele «Trupul lui Hristos» și răspundeți «Amin». Fiți, așadar, mădulare ale Trupului lui Hristos, pentru ca Aminul vostru să fie adevărat!” [214]

235. «Amin»-ul pe care îl spunem în liturghie, Trupul pe care îl mâncăm și Sângele pe care îl bem ne modelează întreaga viață. Euharistia «este o întâlnire extrem de personală cu Domnul și totuși niciodată un simplu act de evlavie individuală». [215] În Euharistie găsim o manifestare vizibilă a realității că noi „suntem Biserica lui Hristos, mădularele Sale, trupul Său. Suntem frați și surori în El. Și în Hristos, deși mulți și diverși, suntem unul: In Illo uno unum.” [216] Euharistia ne deschide spre dreptate și împărtășire, cu o grijă preferențială pentru cei împovărați de sărăcie sau marginalizare. Și în timp ce noile rețele economice și tehnologice pot genera excluziune, izolare și dependențe, Biserica — hrănită de Euharistie — este chemată să facă vizibilă o paradigmă diferită, una care păstrează legăturile umane, dă glas invizibilului și asigură că procesele vizează respectarea demnității oamenilor.

Șantierul timpului nostru

236. Spiritualitatea pe care doresc să o recomand este cea a „arhitectului înțelept” care, animat de speranța Împărăției lui Dumnezeu, se angajează să construiască lumea pentru binele comun (cf. 1 Cor 3,10). Așa cum am menționat la începutul acestei reflecții, [217] sarcina de a construi în timpul nostru trebuie să pună în centrul său relația noastră cu Dumnezeu. Regula noastră trebuie să fie acceptarea limitelor umane ca realitate naturală și pozitivă și trebuie să fie caracterizată de responsabilitatea comună și de un limbaj caracterizat de Evanghelie. La sfârșitul acestei reflecții, proiectul unei civilizații a iubirii poate fi văzut mai clar, iar șantierul pare deja în funcțiune, datorită mai ales numeroaselor pietre vii unite solid cu Cristos, piatra de temelie (cf. 1 Petru 2,4-6). În această sarcină, suntem chemați să ne asumăm un rol activ, fără a ne refugia în sentimentalismul spiritual sau a ne retrage în micile noastre lumi. Trebuie să fim fideli adevărului, să investim în educație, să cultivăm relații și să iubim dreptatea și pacea.

237. Să rămânem fideli adevărului! Trăind în mijlocul unor fluxuri neîncetate de informații, opinii și imagini, știm cât de ușor poate fi să influențăm deciziile și preferințele prin algoritmi din ce în ce mai sofisticăți. [218] În acest context, este imperativ să cultivăm inimi care iubesc adevărul, preferă ceea ce este corect în ciuda conținutului cel mai atrăgător și urmăresc înțelepciunea mai degrabă decât rezultatele imediate. Trebuie să avem mereu în față adevărul despre Dumnezeu și despre umanitate, așa cum ni l-a revelat Hristos. Trebuie să lăsăm deoparte o viziune individualistă și tehnică asupra umanității, ca și cum realitatea ar fi doar materie care trebuie modelată în funcție de interese

egoiste, fie ele individuale sau colective. [219] În schimb, să cultivăm ceea ce Papa Francisc a numit un „antropocentrism situat”, [220] care recunoaște ființa umană ca o creatură integrată într-o rețea de relații cu alte ființe vii și cu întreaga creație. Fidelitatea față de adevăr necesită integrarea posibilităților oferite de tehnologie într-un cadru marcat de înțelepciune, capabilă să protejeze atât demnitatea fiecărei persoane, cât și viitorul casei noastre comune.

238. Să investim în educație, începând cu noi înșine! Cu toții trebuie să învățăm cum să ne interacționăm cu lumea digitală într-un mod uman, ca parte integrantă a educației noastre în credință și într-o viață trăită conform Evangheliei. Într-adevăr, trebuie să considerăm lumea digitală ca un nou continent de evanghelizat, care necesită misionari generoși și maturi în credință. Într-un mod deosebit, avem nevoie ca adulții să-și redescopere vocația de artizani ai educației, pregătiți să lucreze cu răbdare în fiecare zi, cu sprijinul unor parteneriate educaționale extinse și comune. Astăzi, însoțirea copiilor și tinerilor în utilizarea tehnologiei pentru dezvoltarea unor relații responsabile, ajutându-i să recunoască riscurile și să aleagă ceea ce favorizează libertatea interioară, este o formă concretă de caritate și va proteja demnitatea lor. A învăța noile generații că evoluția tehnologică nu urmează un traseu predeterminat, ci poate fi ghidată de responsabilitatea personală și colectivă, constituie unul dintre cele mai valoroase servicii aduse binelui comun.

239. Să cultivăm relațiile! Într-o epocă care favorizează viteza și fragmentarea, persoana umană încă tânjește să primească îngrijire și recunoaștere din partea minților atente, a cuvintelor blânde și a mâinilor capabile de tandrețe. Cultura digitală multiplică conexiunile și oferă noi oportunități de interacțiune; Totuși, inima umană păstrează o nevoie irevocabilă de apropiere autentică. Invit pe toți să prețuiască locurile și momentele în care prezența fizică rămâne crucială, cum ar fi mesele comune, întâlnirile comunității creștine, timpul petrecut cu cei singuri și slujirea săracilor. Acestea sunt semne ale unei umanități care continuă să creadă că trupul fiecărei persoane este o locuință a lui Dumnezeu și un templu al Duhului Sfânt. Tocmai acest legământ între glorie și fragilitate devine criteriul de evaluare a modelelor antropologice oferite de cultura contemporană.

240. Să iubim dreptatea și pacea! Aceleași tehnologii care facilitează comunicarea și accesul la resurse pot susține, de asemenea, modele care exploatează pe cei mai vulnerabili, creează noi forme de sclavie și obțin profit din conflicte. Fiecare decizie tehnică sau economică ar trebui să includă discernământ spiritual și să fie o oportunitate de a evalua dacă progresele în domeniul inteligenței artificiale promovează dreptatea și participarea sau concentrează bogăția și puterea în mâinile câtorva aleși. Aș încuraja o examinare atentă a lanțurilor de aprovizionare ale producției digitale, a condițiilor de muncă ascunse în spatele dispozitivelor noastre și a mecanismelor care profită de manipulare și război. În același timp, trebuie găsite modalități practice de a promova echitatea, participarea și grija pentru creație. Proclamăm o speranță înrădăcinată în Cel care a coborât din ceruri pentru a „crea o nouă poveste aici, jos”. Din acest motiv, cei care cred se angajează să se

asigure că o mai mare dreptate va lua locul inegalității și că industria războiului va fi înlocuită de meșteșugul păcii. [221]

241. Privind spre viitor, aș dori să amintesc imaginea lui Neemia, pe care l-am ales ca tovarăș și ghid al nostru de la început. Neemia a auzit strigătul unui oraș devastat, a adus acea durere în rugăciune, a discernut înaintea lui Dumnezeu, a cerut ajutor, a primit permisiunea de a se întoarce, a organizat lucrarea, a înfruntat rezistența internă și externă și a reconstruit zidurile Ierusalimului cu ajutorul oamenilor, cărămidă cu cărămidă. În această eră a transformării digitale, văd în el o parabolă impresionantă a propriei noastre vocații, care nu este să fim spectatori pasivi ai fracturilor sociale și culturale, nici simpli comentatori ai ceea ce se prăbușește, ci bărbați și femei pregătiți să intre în șantierele istoriei - laboratoare de cercetare, companii tehnologice, școli, mass-media, instituții și comunități locale - pentru a reconstrui ceea ce s-a prăbușit și a proteja ceea ce este amenințat. Asemenea lui Neemia, și noi suntem chemați să unim ascultarea și curajul, rugăciunea și responsabilitatea, astfel încât, chiar și atunci când o mentalitate tehnocratică sau interese partizane par să prevaleze, orașul uman să devină un loc mai potrivit pentru a trăi.

242. Imaginea reconstruirii Ierusalimului evocă promisiunea din Noul Testament a orașului sfânt, care ne este dat în primul rând ca un dar. În Cartea Apocalipsei, noul Ierusalim coboară ca un dar pentru tot poporul

lui Dumnezeu, „gata ca o mireasă împodobită pentru soțul ei” (Apocalipsa 21,2). Zidurile Ierusalimului nu mai sunt fortificații defensive, ci podoabe prețioase ale Miresei Mielului. Porțile sale, pe care Neemia le-a păzit cu atâta sârguință, rămân permanent deschise tuturor națiunilor. Prezența lui Dumnezeu oferă lumină și viață tuturor. Orașul este un nou Eden, cu apa sa vie oferită celor însetați și pomul său al vieții, ale cărui frunze „sunt pentru vindecarea neamurilor” (Apocalipsa 22,2). În așteptarea împlinirii sale, această viziune ne este pusă în față ca o încurajare - o chemare de a depăși diviziunile noastre și de a lucra împreună - căci aceasta este calea lui Isus Hristos, ieri, azi și în veci.

Cântecul speranței: Magnificat

243. După ce am considerat credința, care contemplă planul iubitor al Tatălui; iubirea, care ne unește într-un singur corp eclezial; și speranța, care susține acțiunile noastre în lume, al patrulea pilon al acestui program pentru viața creștină este rugăciunea. Cântarea Mariei însoțește angajamentul nostru. În fața Elisabetei, care îi anunță că a devenit mama Domnului, Maria izbucnește într-un imn de laudă și bucurie. Sufletul ei îl preamărește pe Domnul, iar spiritul ei se bucură în Dumnezeu, Mântuitorul ei, căci El a ales o tânără, săracă și umilă fată pentru planul său de mântuire. Maria vede brusc întreaga istorie prin prisma acestei revelații. Nimic nu s-a schimbat în jurul ei; situația socio-

politică a timpului ei rămâne aceeași. Romanii continuă să-i controleze pământul, iar poporul ei este încă subjugat și umilit. Totuși, totul s-a schimbat în interiorul ei și acest lucru îi permite să vadă ceea ce este invizibil. Dumnezeu a arătat deja puterea brațului său; i-a risipit deja pe cei mândri, i-a doborât pe cei puternici, i-a înălțat pe cei smeriți, i-a săturat pe cei flămânzi cu bunătați și i-a trimis pe bogați cu mâinile goale. El l-a ajutat deja pe Israel, slujitorul său. Dumnezeu „ia partea celor smeriți. Planul său este unul care este adesea ascuns sub contextul opac al evenimentelor umane care îi văd pe „cei mândri, cei puternici și cei bogați” triumfând. Totuși, puterea sa secretă este destinată în cele din urmă să fie dezvăluită”. [222]

244. Preasfânta Fecioară Maria nu numai că ne învață să recunoaștem lucrarea invizibilă a lui Dumnezeu, ci ne îndreaptă și privirea către „punctele în care umanitatea este frântă și lumea devine distorsionată: contrastul dintre umili și puternici, săraci și bogați, sătui și flămânzi”, învățându-ne „să privim lumea dintr-o poziție inferioară: prin ochii celor care suferă mai degrabă decât prin cei puternici; să vedem istoria prin ochii celor mici, mai degrabă decât prin perspectiva celor puternici; să interpretăm evenimentele istoriei din punctul de vedere al văduvei, orfanului, străinului, copilului rănit, exilatului și fugarului”. [223]

Preasfânta Fecioară devine astfel „poetă și profetesă a Răscumpărării”, pentru că pe buzele ei este proclamat „cel mai puternic și mai inovator imn articulat vreodată, Magnificat; ea este cea care revelează viziunea transformatoare a economiei creștine, rezultatul istoric și social care își trage încă originea și puterea din creștinism”. [224]

245. Cu aceeași credință ca Maria, să devenim „țesători de speranță” în lumea noastră, împărtășind cine suntem și ceea ce avem, pentru ca prezența lui Isus să crească printre noi și Împărăția sa să prindă contur. În fidelitatea umilă a vieții de zi cu zi, chiar și era IA poate deveni un timp în care Duhul Sfânt realizează civilizația iubirii în viețile noastre. Într-adevăr, Domnul continuă să facă toate lucrurile noi și oferă fiecărei epoci posibilitatea de a deveni parte a istoriei mântuirii în lumina Întrupării. Îi încredințez dorința noastră Mamei lui Hristos, Femeii din Magnificat, pentru ca ea să ne călăuzească pașii în acest timp de schimbare și să păstreze în fiecare dintre noi adevărata credință în Evanghelie, pentru ca să putem mărturisi măreția umanității, în care Dumnezeu și-a făcut locuința.

Dat la Roma, la Sfântul Petru, la 15 mai, în anul 2026, al doilea al Pontificatului meu.

LEO PP. XIV

[1] Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția pastorală *Gaudium et Spes*, 22: AAS 58 (1966), 1042.

[2] Cf. *ibid.*, 11: AAS 58 (1966), 1033-1034.

[3] Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția dogmatică *Lumen Gentium*, 1: AAS 57 (1965), 5.

[4] Cf. Leon XIII, Scrisoarea enciclică *Rerum Novarum* (15 mai 1891), 22: ASS 23 (1890-1891), 653.

[5] Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică *Caritas in veritate* (29 iunie 2009), 69: AAS 101 (2009), 702.

[6] Francisc, Scrisoarea enciclică *Laudato Si'* (24 mai 2015), 104: AAS 107 (2015), 888.

[7] Ibid.

[8] Sfântul Augustin, *Mărturisiri*, I, 1, 1: CCSL 27, Turnhout 1981, 1.

[9] Francisc, *Îndemnul Apostolic Evanghelii Gaudium* (24 noiembrie 2013), 183: AAS 105 (2013), 1097.

[10] Conciliul Ecumenic Vatican II, *Constituția Pastorală Gaudium et Spes*, 36: AAS 58 (1966), 1054; cf. *Decretul privind apostolatul laicilor Apostolicam Actuositatem*, 7: AAS 58 (1966), 843-844.

[11] Conciliul Ecumenic Vatican II, *Constituția Pastorală Gaudium et Spes*, 44: AAS 58 (1966), 1065.

[12] Francisc, Îndemnul Apostolic Evanghelii Gaudium (24 noiembrie 2013), 257; AAS 105 (2013), 1123.

[13] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea apostolică „Motu proprio” Socialium Scientiarum (1 ianuarie 1994): AAS 86 (1994), 209.

[14] Francisc, Scrisoarea enciclică Laudato Si ’ (24 mai 2015), 61: AAS 107 (2015), 871.

[15] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Sollicitudo Rei Socialis (30 decembrie 1987), 41: AAS 80 (1988), 570-572.

[16] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea apostolică Tertio Millennio Adveniente (10 noiembrie 1994), 35: AAS 87 (1995), 27.

[17] Adresă adresată membrilor Fundației „Centesimus Annus Pro Pontifice” (17 mai 2025): AAS 117 (2025), 696.

[18] Francisc, Îndemnul Apostolic Evanghelii Gaudium (24 noiembrie 2013), 222: AAS 105 (2013), 1111.

[19] Cf. ibid., 236: AAS 105 (2013), 1115; Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 215: AAS 112 (2020), 1045-1046.

[20] Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția dogmatică *Lumen Gentium*, 13: AAS 57 (1965), 17.

[21] Cf. Sfântul Paul al VI-lea, Scrisoarea apostolică *Octogesima Adveniens* (14 mai 1971), 4: AAS 63 (1971), 403.

[22] Cf. Francisc, Îndemnul apostolic *Evangelii Gaudium* (24 noiembrie 2013), 243: AAS 105 (2013), 1118.

[23] Cf. Pius al XII-lea, Îndemnul apostolic *Menti Nostrae* (23 septembrie 1950): AAS 42 (1950), 657-702.

[24] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Centesimus annus* (1 mai 1991), 5: AAS 83 (1991), 799.

[25] Pius XI, Scrisoarea enciclică *Quadragesimo Anno* (15 mai 1931), 39: AAS 23 (1931), 189; cf. Pius al XII-lea, Mesajul radiofonic la 50 de ani de la „*Rerum Novarum*”: AAS 33 (1941), 198.

[26] Cf. Pius al XII-lea, Discurs către Sacru Colegiul Cardinalilor și Prelaturii Romane (24 decembrie 1940): AAS 33 (1941), 13.

[27] Cf. Sfântul Ioan al XXIII-lea, Scrisoarea enciclică Mater et Magistra (15 mai 1961), 2-3: AAS 53 (1961), 402.

[28] Cf. Sfântul Ioan al XXIII-lea, Scrisoarea enciclică Pacem in terris (11 aprilie 1963), 87: AAS 55 (1963), 301.

[29] Cf. Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția Pastorală Gaudium et Spes, 26: AAS 58 (1966), 1046-1047.

[30] Cfr. Conciliul Ecumenic Vatican II, Declarația Dignitatis Humanae, 2: AAS 58 (1966), 930-931.

[31] Sfântul Paul al VI-lea, Scrisoarea enciclică Populorum progressio (26 martie 1967), 14: AAS 59 (1967), 264.

[32] Ibid., 76: AAS 59 (1967), 299.

[33] Cf. Sfântul Paul al VI-lea, Scrisoarea apostolică Octogesima Adveniens (14 mai 1971), 4-7: AAS 63 (1971); 404-406.

[34] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Sollicitudo Rei Socialis (30 decembrie 1987), 36: AAS 80 (1988), 561.

[35] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Laborem Exercens* (14 septembrie 1981), 19: AAS 73 (1981), 625-629.

[36] Cf. *ibid.*, 10: AAS 73 (1981), 600-602.

[37] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Sollicitudo Rei Socialis* (30 decembrie 1987), 14: AAS 80 (1988), 526-528.

[38] Cf. *ibid.*, 16: AAS 80 (1988), 531.

[39] Cf. *ibid.*, 31-33: AAS 80 (1988), 555-559.

[40] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Centesimus annus* (1 mai 1991), 46: AAS 83 (1991), 850-851.

[41] Cf. *ibid.*, 42: AAS 83 (1991), 844-846.

[42] Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică *Caritas in veritate* (29 iunie 2009), 21: AAS 101 (2009), 656.

[43] Cf. *ibid.*, 22: AAS 101 (2009), 657.

[44] Cf. *ibid.*, 24: AAS 101 (2009), 658-659.

[45] Cf. *ibid.*, 36: AAS 101 (2009), 671-672.

[46] *Ibid.*, 2: AAS 101 (2009), 642.

[47] Cf. Francisc, *Îndemnul apostolic Evanghelii Gaudium* (24 noiembrie 2013), 198: AAS 105 (2013), 1103.

[48] Francisc, *Scrisoarea enciclică Laudato Si'* (24 mai 2015), 49: AAS 107 (2015), 866.

[49] Francisc, *Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti* (3 octombrie 2020), 127: AAS 112 (2020), 1013.

[50] Francisc, *Scrisoarea enciclică Dilexit nr.* (24 octombrie 2024), 167: AAS 116 (2024), 1421.

[51] Cf. Consiliul Pontifical pentru Dreptate și Pace, *Compendiul Doctrinei Sociale a Bisericii, Cetatea Vaticanului* 2004, 32.

[52] Conciliul Ecumenic Vatican II, *Constituția pastorală Gaudium et Spes*, 24: AAS 58 (1966), 1045.

[53] Ibid., 22: AAS 58 (1966), 1042.

[54] Cf. Consiliul Pontifical pentru Dreptate și Pace, Compendiul Doctrinei Sociale a Bisericii, 38.

[55] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Redemptor Hominis* (4 martie 1979), 14: AAS 71 (1979), 284.

[56] Cf. Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică *Caritas in Veritate* (29 iunie 2009), 11: AAS 101 (2009), 647-648.

[57] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Veritatis splendor* (6 august 1993), 31: AAS 85 (1993), 1159.

[58] Cf. Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția Pastorală *Gaudium et Spes*, 26: AAS 58 (1966), 1046-1047.

[59] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Centesimus annus* (1 mai 1991), 11: AAS 83 (1991), 806-807.

[60] Cf. Dicasterul pentru Doctrina Credinței, Declarația *Dignitas Infinita* (2 aprilie 2024), 7: AAS 116 (2024), 592-593.

[61] Cf. *ibid.*, 8: AAS 116 (2024), 593-594.

[62] *Ibid.*, 1: AAS 116 (2024), 589-590.

[63] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, *Angelus* cu persoanele cu dizabilități în Catedrala din Osnabrück (16 noiembrie 1980): *Învățăături de Giovanni Paolo II*, vol. III/2, *Cetatea Vaticanului* 1980, 1232.

[64] Consiliul Pontifical pentru Dreptate și Pace, *Compendium al Doctrinei Sociale a Bisericii*, 152.

[65] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, *Discurs adresat celei de-a 50-a Adunări Generale a Națiunilor Unite* (5 octombrie 1995), 2: *Învățăături de Giovanni Paolo II*, vol. XVIII/2, *Cetatea Vaticanului* 1998, 731.

[66] Sfântul Ioan Paul al II-lea, *Discurs adresat celei de-a 34-a Adunări Generale a Națiunilor Unite* (2 octombrie 1979), 7: AAS 71 (1979), 1148.

[67] Sfântul Ioan Paul al II-lea, *Mesaj pentru a 32-a Zi Mondială a Păcii* (1 ianuarie 1999), 3: AAS 91 (1999), 379.

[68] Cf. Sfântul Ioan al XXIII-lea, *Scrisoarea enciclică Pacem in Terris* (11 aprilie 1963), 5: AAS 55 (1963), 259.

[69] Sfântul Paul al VI-lea, Mesaj către Conferința Internațională pentru Drepturile Omului (15 aprilie 1968): AAS 60 (1968), 285.

[70] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Evangelium Vitae* (25 martie 1995), 2: AAS 87 (1995), 402.

[71] Cf. Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția Pastorală *Gaudium et Spes*, 27: AAS 58 (1966), 1047-1048; cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Veritatis Splendor* (6 august 1993), 80: AAS 85 (1993), 1197-1198; cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Evangelium Vitae* (25 martie 1995), 7-28: AAS 87 (1995), 408-427.

[72] Francisc, Scrisoarea enciclică *Fratelli Tutti* (3 octombrie 2020), 208: AAS 112 (2020), 1043.

[73] Cf. *ibid.*, 209: AAS 112 (2020), 1043-1044.

[74] *Ibid.*, 23: AAS 112 (2020), 977. Cf. *Îndemnul Apostolic Evanghelii Gaudium* (24 noiembrie 2013), 212: AAS 105 (2013), 1108.

[75] Benedict al XVI-lea, *Îndemnul apostolic Sacramentum Caritatis* (22 februarie 2007), 83: AAS 99 (2007), 169.

[76] Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția Pastorală *Gaudium et Spes*, 26, AAS 58 (1966), 1046-1047.

[77] Cf. Consiliul Pontifical pentru Justiție și Pace, *Compendiu al doctrinei sociale a Bisericii*, 164.

[78] Francisc, *Îndemnul apostolic Evanghelii Gaudium* (24 noiembrie 2013), 235: AAS 105 (2013), 1115.

[79] Francisc, *Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti* (3 octombrie 2020), 105: AAS 112 (2020), 1005.

[80] Sfântul Ioan Paul al II-lea, *Scrisoarea enciclică Sollicitudo Rei Socialis* (30 decembrie 1987), 38: AAS 80 (1988), 564.

[81] Francisc, *Îndemnul Apostolic Evanghelii Gaudium* (24 noiembrie 2013), 220: AAS 105 (2013), 1110.

[82] Consiliul Pontifical pentru Justiție și Pace, *Compendiu al Doctrinei Sociale a Bisericii*, 169.

[83] Francisc, *Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti* (3 octombrie 2020), 16: AAS 112 (2020), 974.

[84] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Discurs către a 50-a Adunare Generală a Națiunilor Unite (5 octombrie 1995), 8: Învățăături de Giovanni Paolo al II-lea, vol. XVIII/2, 735.

[85] Consiliul Pontifical pentru Dreptate și Pace, Compendium al Doctrinei Sociale a Bisericii, 171.

[86] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Centesimus Annus (1 mai 1991), 31: AAS 83 (1991), 831.

[87] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Omilia la Liturghia celebrată pentru agricultorii de la Recife (7 iulie 1980), 4: AAS 72 (1980), 926.

[88] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Laborem Exercens (14 septembrie 1981), 19: AAS 73 (1981), 626.

[89] Francisc, Scrisoarea enciclică Laudato Si' (24 mai 2015), 93: AAS 107 (2015), 884; cf. Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 120: AAS 112 (2020), 1010.

[90] Francisc, Îndemnul Apostolic Evanghelii Gaudium (24 noiembrie 2013), 189: AAS 105 (2013), 1099.

[91] Cf. Consiliul Pontifical pentru Justiție și Pace, Compendiu al Doctrinei Sociale a Bisericii, 187.

[92] Cf. Leon XIII, Scrisoarea enciclică Rerum Novarum (15 mai 1891), 26: ASS 23 (1890-1891), 656.

[93] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Centesimus annus (1 mai 1991), 11: AAS 83 (1991), 806-807.

[94] Cf. ibid.

[95] Cf. ibid., 48: AAS 83 (1991), 852-854.

[96] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 169: AAS 112 (2020), 1028.

[97] Cf. ibid., 168: AAS 112 (2020), 1027-1028.

[98] Cf. Sfântul Paul al VI-lea, Scrisoarea enciclică Populorum Progressio (26 martie 1967), 17: AAS 59 (1967), 265-266.

[99] Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 32 și 54: AAS 112 (2020), 980 și 988.

[100] Cf. Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică Caritas in Veritate (29 iunie 2009), 58: AAS 101 (2009), 693-694.

[101] Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 116: AAS 112 (2020), 1009.

[102] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Sollicitudo Rei Socialis (30 decembrie 1987), 38: AAS 80 (1988), 564.

[103] Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 116: AAS 112 (2020), 1009.

[104] Cf. Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică Caritas in Veritate (29 iunie 2009), 48: AAS 101 (2009), 685.

[105] Cf. Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția Pastorală Gaudium et Spes, 25: AAS 58 (1966), 1045-1046.

[106] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Sollicitudo Rei Socialis (30 decembrie 1987), 42: AAS 80 (1988), 572-574.

[107] Francisc, Îndemnul apostolic Evanghelii Gaudium (24 noiembrie 2013), 53: AAS 105 (2013), 1042.

[108] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Sollicitudo Rei Socialis (30 decembrie 1987), 36-37: AAS 80 (1988), 561-564.

[109] Cf. Francisc, Mesaj pentru cea de-a 110-a Zi Mondială a Migranților și Refugiaților (29 septembrie 2024): AAS 116 (2024), 735.

[110] Sfântul Paul al VI-lea, Scrisoarea enciclică Populorum Progressio (26 martie 1967), 14: AAS 59 (1967), 264.

[111] Cf. *ibid.*, 17: AAS 59 (1967), 265-266; Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 125-127: AAS 112 (2020), 1012-1013.

[112] Cf. Sfântul Paul al VI-lea, Scrisoarea enciclică Populorum Progressio (26 martie 1967), 14: AAS 59 (1967), 264; Benedict al XVI-lea, Discurs către Corpul Diplomatic acreditat pe lângă Sfântul Scaun (8 ianuarie 2007): AAS 99 (2007), 73; Francisc, Discurs către participanții la a 3-a Întâlnire Globală a Forumului Popoarelor Indigene al Fondului Internațional pentru Dezvoltare Agricolă (15 februarie 2017): AAS 109 (2017), 244-245.

[113] Documentul final al celei de-a doua sesiuni a celei de-a XVI-a Adunări Generale Ordinare a Sinodului Episcopilor (26 octombrie 2024), 17.

[114] Cf. *ibid.*, 11.

[115] Cf. *ibid.*, 103-108.

[116] Cf. *ibid.*, 100-101.

[117] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică *Fratelli Tutti* (3 octombrie 2020), 94: AAS 112 (2020), 1001.

[118] Cf. Consiliul Pontifical pentru Justiție și Pace, *Compendiu al doctrinei sociale a Bisericii*, 53.

[119] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică *Laudato Si'*, (24 mai 2015), 106-109: AAS 107 (2015), 889-891.

[120] R. Guardini, *Das Ende der Neuzeit*, Würzburg 1951, 89.

[121] Sfântul Paul al VI-lea, Discurs cu ocazia celei de-a 25-a aniversări a FAO (16 noiembrie 1970): AAS 62 (1970), 833.

[122] Cf. Francisc, Discurs adresat Consiliului pentru un capitalism incluziv (11 noiembrie 2019): *L'Osservatore Romano*, 11-12 noiembrie 2019, 8.

[123] Cf. Dicasterul pentru Doctrina Credinței – Dicasterul pentru Cultură și Educație, *Note Antiqua et Nova* (14 ianuarie 2025): AAS 117 (2025), 159-210; Francisc, Mesaj pentru cea de-a 57-a Zi Mondială a Păcii (8 decembrie 2023): AAS 116 (2024), 54-64; Francisc, Mesaj pentru cea de-a 58-a Zi Mondială a Comunicațiilor Sociale (24 ianuarie 2024): AAS 116 (2024), 261-266; Francis, Discurs la sesiunea G7 privind inteligența artificială: „Un instrument interesant și înfricoșător” (14 iunie 2024): AAS 116 (2024), 866-875; Comisia Teologică Internațională, *Quo vadis, humanitas? Gândirea la antropologia creștină în fața unor scenarii privind viitorul umanității* (9 februarie 2026); Mesaj pentru a 60-a Zi Mondială a Comunicațiilor Sociale (24 ianuarie 2026): *L'Osservatore Romano*, 24 ianuarie 2026, 2-3.

[124] Cf. Dicasterul pentru Doctrina Credinței – Dicasterul pentru Cultură și Educație, *Nota Antiqua et Nova* (14 ianuarie 2025), 96: AAS 117 (2025), 201.

[125] Francisc, Discurs către participanții la întâlnirea „Dialoguri Minerva” promovată de Dicasterul pentru Cultură și Educație (27 martie 2023): AAS 115 (2023), 465.

[126] Cf. Dicasterul pentru Doctrina Credinței – Dicasterul pentru Cultură și Educație, *Nota Antiqua et Nova* (14 ianuarie 2025), 41: AAS 117 (2025), 178.

[127] Cf. *ibid.*, 44-45: AAS 117 (2025), 179-180.

[128] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, *Scrisoarea enciclică Centesimus annus* (1 mai 1991), 40: AAS 83 (1991), 843.

[129] Cf. Comisia Teologică Internațională, *Quo vadis, humanitas? Gândirea la antropologia creștină în fața unor scenarii privind viitorul umanității* (9 februarie 2026), 63.

[130] Cf. Sfântul Paul al VI-lea, *Discurs cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la FAO* (16 noiembrie 1970): AAS 62 (1970), 833.

[131] Comisia Teologică Internațională, *Quo vadis, humanitas? Reflecții despre antropologia creștină în fața unor scenarii despre viitorul umanității* (9 februarie 2026), 3.

[132] „Dacă devalorizăm inima, devalorizăm și ceea ce înseamnă a vorbi din inimă, a acționa cu inima, a cultiva și vindeca inima. Dacă nu reușim să apreciem specificitatea inimii, pierdem mesajele pe care mintea singură nu le poate comunica; pierdem bogăția întâlnirilor noastre cu

ceilalți; pierdem poezia. Pierdem, de asemenea, noțiunea istoriei și a propriului nostru trecut, deoarece adevărata noastră istorie personală se construiește cu inima. La sfârșitul vieții noastre, numai aceasta va conta.” Francisc, Scrisoarea enciclică *Dilexit Nos* (24 octombrie 2024), 11: AAS 116 (2024), 1372.

[133] V. Frankl, *Omul în căutarea sensului. O introducere în logoterapie*, Boston 1963, 213.

[134] Sfântul Toma d'Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 112, a. 1, co; q. 114, a, 5, co.: ed. Leonina, VII, Roma 1892, 323 și 349.

[135] Cf. *ibid.*, q. 114, a. 1, co.: ed. Leonina, VII, 344.

[136] Cf. Sfântul Toma d'Aquino, *Super Boetium de Trinitate*, q. 1, a. 2, ad 3: ed. Leonina, L, Roma 1992, 96; *Summa Theologiae*, I, q. 7, a. 1, ad 3: ed. Leonina, IV, Roma 1888, 72.

[137] Francisc, *Îndemnul apostolic Evanghelii Gaudium*, (24 noiembrie 2013), 8: AAS 105 (2013), 1022.

[138] Sfântul Ioan Paul al II-lea, *Scrisoarea enciclică Redemptor Hominis* (4 martie 1979), 15: AAS 71 (1979), 286-287.

[139] Sfântul Augustin, De civitate Dei, XIV, 28: CCSL 48, Turnhout 1955, 451.

[140] Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică Caritas in veritate (29 iunie 2009), 34: AAS 101 (2009), 668-669.

[141] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Veritatis splendor (6 august 1993), 32: AAS 85 (1993), 1159.

[142] Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 207: AAS 112 (2020), 1043.

[143] H. Arendt, The Origins of Totalitarianism, III , New York 1962, 474 .

[144] Adresă către reprezentanții presei (12 mai 2025): AAS 117 (2025), 681-682.

[145] Benedict al XVI-lea, Mesaj pentru a 47-a Zi Mondială a Comunicațiilor Sociale (24 ianuarie 2013): AAS 105 (2013), 183.

[146] Francisc, Discurs cu ocazia conferirii gradului de Cavaler și Doamnă a Marii Cruci a Ordinului Pian către domnul Philip Pullella și doamna Valentina Alazraki (13 noiembrie 2021): L'Osservatore Romano, 13 noiembrie 2021, 12.

[147] Cf. Platon, Scrisoarea VII, 344b-c: ed. Souilhé, XIII/1, Paris 1931 (CUF, Série grecque 63), 54.

[148] Cf. Discurs către participanții la Conferința „Demnitatea copiilor și adolescenților în era inteligenței artificiale” (13 noiembrie 2025): L’Osservatore Romano, 13 noiembrie 2025, 3.

[149] Cf. Discurs către membrii Consiliului consultativ al Academiei RCS (7 noiembrie 2025): L’Osservatore Romano 7 noiembrie 2025, 4.

[150] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Laborem exercens* (14 septembrie 1981), 3: AAS 73 (1981), 584.

[151] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică *Laudato Si’* (24 mai 2015), 128: AAS 107 (2015), 898.

[152] Dicasterul pentru doctrina credinței — Dicasterul pentru cultură și educație, *Note Antiqua et Nova* (14 ianuarie 2025), 67: AAS 117 (2025), 188-189.

[153] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică *Laborem Exercens*, (14 septembrie 1981), 18: AAS 73 (1981), 622-625.

[154] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică *Laudato Si'* (24 mai 2015), 109: AAS 107 (2015), 891.

[155] Cf. Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică *Caritas in Veritate* (29 iunie 2009), 32: AAS 101 (2009), 666.

[156] Cf. Consiliul Pontifical pentru Dreptate și Pace, *Compendiul Doctrinei Sociale a Bisericii*, 268.

[157] Cf. Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică *Caritas in Veritate* (29 iunie 2009), 64: AAS 101 (2009), 698.

[158] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică *Laudato Si'* (24 mai 2015), 129: AAS 107 (2015), 899.

[159] Cf. *ibid.*

[160] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică *Fratelli Tutti* (3 octombrie 2020), 108: AAS 112 (2020), 1006.

[161] Cf. Dicasterul pentru doctrina credinței — Dicasterul pentru promovarea dezvoltării umane integrale, *Oeconomicae et Pecuniariae*

Quaestiones. Considerații pentru un discernământ etic cu privire la unele aspecte ale sistemului economico-financiar actual (6 ianuarie 2018), 6: AAS 110 (2018), 772.

[162] Francisc, Salutare personalului Fondului Internațional pentru Dezvoltare Agricolă (IFAD) (14 februarie 2019): AAS 111 (2019), 309. Cfr. Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică Caritas in Veritate (29 iunie 2009), 22: AAS 101 (2009), 657.

[163] Cf. *ibid.*, 36: AAS 101 (2009), 671-672.

[164] Cf. Francisc, Îndemnul apostolic Evanghelii Gaudium (24 noiembrie 2013), 204: AAS 105 (2013), 1105-1106.

[165] Cf. Sfântul Paul al VI-lea, Scrisoarea enciclică Populorum progressio (26 martie 1967), 87: AAS 59 (1967), 299.

[166] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea enciclică Centesimus annus (1 mai 1991), 39: AAS 83 (1991), 841.

[167] Cf. Consiliul Pontifical pentru Justiție și Pace, Compendiu al Doctrinei Sociale a Bisericii, 211.

[168] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea către familii Gratissimam Sane (2 februarie 1994), 17: AAS 86 (1994), 903-906.

[169] Cf. Conferința Episcopilor Catolici a Statelor Unite, Fiii și Fiicele Luminei: Un Plan Pastoral pentru Ministerul Tinerilor Adulți (12 noiembrie 1996), Washington D.C., 1996, I, 3.

[170] Cf. Consiliul Pontifical pentru Dreptate și Pace, Compendiul Doctrinei Sociale a Bisericii, 290.

[171] Cf. *ibid.*, 214.

[172] Cf. Francisc, Mesaj pentru celebrarea celei de-a 48-a Zile Mondiale a Tineretului pentru Pace (8 decembrie 2014), 4: AAS 107 (2015), 70-71.

[173] Cf. Comisia Teologică Internațională, Memorie și Reconciliere: Biserica și Greșelile Trecutului, Cetatea Vaticanului 2000, 5.3.

[174] Ca și în Bulele papale Sicut Dudum (13 ianuarie 1435) și Etsi Suscepti (9 ianuarie 1442) ale lui Eugeniu al IV-lea, și în Bulele papale Dum Diversas (18 iunie 1452) și Romanus Pontifex (8 ianuarie 1455) ale lui Nicolae al V-lea. Nevoile politice și, uneori, chiar economice ale Evangheliei cer. Nevoia de evanghelizare a fost adesea compromisă sau cel puțin greșit înțeleasă în ceea ce privește nevoile puterilor lumesti,

relativizând astfel problematica incompatibilitate a sclaviei cu conștiința creștină.

[175] Cf. Leon al XIII-lea, Scrisoarea enciclică *In Plurimis* (5 mai 1888), *Acta Leonis XIII, VIII*, Roma, 1889, 169-192. Considerați că, încă din 1866, Sfântul Oficiu a făcut distincția între aspectele imorale și morale ale sclaviei, fără a o condamna pe deplin: Instrucțiunea Sfântului Oficiu asupra diverselor îndoieli ale Monseniorului Massaia, Vicar Apostolic în țara Gallei, aprilie 1866, răspuns la întrebarea nr. 15.

[176] Cf. Sfântul Ioan Paul al II-lea, Bula *Incarnationis Mysterium* (29 noiembrie 1998), 11: *AAS* 91 (1999), 139-141.

[177] Cf. Sfântul Paul al VI-lea, *Regina Caeli* (17 mai 1970): *Insegnamenti di Paolo VI*, vol. VIII, 506.

[178] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică *Fratelli Tutti* (3 octombrie 2020), 183: *AAS* 112 (2020), 1033-1034.

[179] Cf. Conciliul Ecumenic Vatican II, Constituția pastorală *Gaudium et Spes*, 26: *AAS* 58 (1966), 1046-1047.

[180] Sfântul Paul al VI-lea, Discurs către a XX-a Adunare Generală a Națiunilor Unite (4 octombrie 1965): *AAS* 57 (1965), 881.

[181] Națiunile Unite, Carta Națiunilor Unite, San Francisco (26 iunie 1945), Preambul.

[182] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 258: AAS 112 (2020), 1061: „În ultimele decenii, fiecare război a fost aparent «justificat». Catehismul Bisericii Catolice vorbește despre posibilitatea apărării legitime prin intermediul forței militare, ceea ce implică demonstrarea faptului că au fost îndeplinite anumite «condiții riguroase de legitimitate morală». Totuși, este ușor să cădem într-o interpretare prea largă a acestui potențial drept. În acest fel, unii ar justifica în mod eronat chiar și atacuri «preventive» sau acte de război care cu greu pot evita să implice «rele și tulburări mai grave decât răul care trebuie eliminat».”

[183] Cf. Dicasterul pentru Doctrina Credinței - Dicasterul pentru Cultură și Educație, Nota Antiqua et Nova (14 ianuarie 2025), 99: AAS 117 (2025), 202-203.

[184] Cf. *ibid.*, 103: AAS 117 (2025), 204.

[185] Cf. Discurs adresat participanților la sesiunea plenară a „Reuniunii Agențiilor de Ajutor pentru Bisericile Orientale (ROACO)” (26 iunie 2025): AAS 117 (2025), 847-849.

[186] Cf. Francisc, Mesaj pentru a 53-a Zi Mondială a Păcii (8 decembrie 2019): AAS 112 (2020), 54-61.

[187] J.R.R. Tolkien, Stăpânul Inelelor. Întoarcerea Regelui, Partea a III-a, Cartea a Cincea, Capitolul IX, New York 1965, 190.

[188] Discurs către reprezentanții mass-media (12 mai 2025): AAS 117 (2025), 682.

[189] Ibidem.

[190] Sfântul Ioan Paul al II-lea, Mesaj pentru cea de-a 31-a Zi Mondială a Păcii, (1 ianuarie 1998), 1: AAS 90 (1988), 147.

[191] Sfântul Augustin, Enarrationes in Psalmos, 84, 12: CCSL 39, Turnhout 1956, 1172-1173.

[192] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică Dilexit nr. (24 octombrie 2024), 22: AAS 116 (2024), 1375-1376.

[193] Francisc, Scrisoarea enciclică Fratelli Tutti (3 octombrie 2020), 115: AAS 112 (2020), 1008-1009.

[194] Cf. *ibid.*, 261: AAS 112 (2020), 1062.

[195] Cf. Sfântul Paul al VI-lea, Discurs către a XX-a Adunare Generală a Națiunilor Unite (4 octombrie 1965): AAS 57 (1965), 878-879.

[196] Cf. Pius al XII-lea, Mesaj radiofonic O oră gravă (24 august 1939): AAS 31 (1939), 334.

[197] Giorgio La Pira, *Riflessioni sul Concilio*. Discurs al profesorului Giorgio La Pira, primarul Florenței, către „Ghidurile Franței” (Roma, 4 septembrie 1962), Florența 1962, 6.

[198] Discurs către participanții la Jubileul Bisericilor Orientale (14 mai 2025): AAS 117 (2025), 686.

[199] Cf. Francisc, Scrisoarea enciclică *Fratelli Tutti* (3 octombrie 2020), 271: AAS 112 (2020), 1066.

[200] Cf. Francisc, Apel pentru pace la Assisi pentru Ziua Mondială de Rugăciune pentru Pace „Sete de pace: credințe și culturi în dialog” (20 septembrie 2016): AAS 108 (2016), 1124.

[201] Francisc, Discurs către membrii Corpului Diplomatic acreditați pe lângă Sfântul Scaun (9 ianuarie 2025): AAS 117 (2025), 110.

[202] Cf. Francisc, Discurs către participanții la a 38-a Conferință a FAO (20 iunie 2013): AAS 105 (2013), 616-617.

[203] Prima binecuvântare „Urbi et Orbi” (8 mai 2025): AAS 117 (2025), 660.

[204] Ibidem.

[205] Cf. Omilia la Prima Vecernie în Solemnitatea Preasfintei Maria Născătoare de Dumnezeu (31 decembrie 2025): L’Osservatore Romano, 2 ianuarie 2026, 1-2.

[206] Cf. Omilia la Liturghia din timpul zilei (25 decembrie 2025): L’Osservatore Romano, 27 decembrie 2025, 3.

[207] Cf. ibid.

[208] Cf. Angelus în Solemnitatea Epifaniei (6 ianuarie 2026): L’Osservatore Romano, 7 ianuarie 2026, 3.

[209] Cf. Omilia Liturghiei din timpul nopții (24 decembrie 2025):
L'Osservatore Romano, 27 decembrie 2025, 2.

[210] P. de Bérulle, Discours de l'état et des grandeurs de Jésus, Discours IV, Unité de Dieu en l'incarnation: Œuvres complètes, Paris 1856, col. 218.

[211] Ibid .

[212] Cf. Discurs la Conferința „Inteligența artificială și grija pentru casa noastră comună” (5 decembrie 2025): L'Osservatore Romano, 5 decembrie 2025, 2.

[213] Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică Deus Caritas Est (25 decembrie 2005), 14: AAS 98 (2006), 228.

[214] Sfântul Augustin, Predici, 272: In die Pentecostes ad infantes de sacramento: PL 38, Paris 1865, col. 1247.

[215] Benedict al XVI-lea, Omilie la Liturghia Cinei Domnului (21 aprilie 2011): AAS 103 (2011), 321.

[216] Discurs adresat Curiei Roma pentru schimbul de urări de Crăciun (22 decembrie 2025): L'Osservatore Romano, 22 decembrie 2025, 6-7.

[217] Cf. mai sus, nr. 11-14.

[218] Cf. Discurs la Conferința „Demnitatea copiilor și adolescenților în era inteligenței artificiale” (13 noiembrie 2025): L'Osservatore Romano, 13 noiembrie 2025, 3.

[219] Cf. Benedict al XVI-lea, Scrisoarea enciclică Caritas in Veritate (29 iunie 2009), 34: AAS 101 (2009), 668-670.

[220] Francisc, Exortația apostolică Laudate Deum (4 octombrie 2023), 67: AAS 115 (2023), 1059.

[221] Cf. Angelus în Solemnitatea Epifaniei (6 ianuarie 2026): L'Osservatore Romano, 7 ianuarie 2026, 3.

[222] Benedict al XVI-lea, Audiența generală (15 februarie 2006): L'Osservatore Romano, 16 februarie 2006, 4.

[223] Meditație cu ocazia Vegherii de rugăciune și a Rozariului pentru pace (11 octombrie 2025): L'Osservatore Romano, 13 octombrie 2025, 2.

[224] Sfântul Paul al VI-lea, Omilie la Sanctuarul marian al Maicii Domnului din Bonaria (24 aprilie 1970): AAS 62 (1970), 301.

Copyright © Dicasterul pentru Comunicare - Libreria Editrice Vaticana